

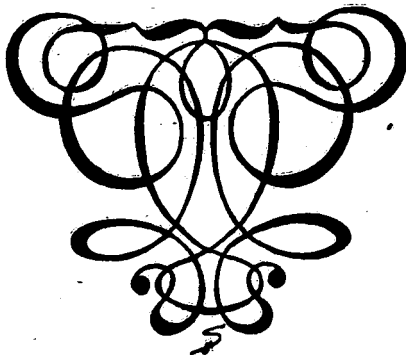
STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK · STATISTIK · EKONOMI

NY FÖLJD UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

INNEHÅLL

Rudolf Herrnhitt, Republiken Österrike och dess författning. — Ernst Höljer, Sveriges uppdelning på naturliga jordbruksområden (forts.). — Översikter och meddelanden: I. Politik: Preussens författning av år 1920. Av *J. E. Nilsson*. — Ur den svenska statsvetenskapliga litteraturen under år 1921. Av *S. Wallengren*. — II. Statistik och ekonomi: Socialstyrelsens undersökningar angående alkoholens sociala skadeverkningar. Av *Bertil Nyström* och *S. D. Wicksell*. — Litteraturgranskningar: Reuterskiöld och Rindander, Främmande grundlagar i svensk översättning II. Amerikas förenta stater. Anm. av *Herbert Tingsten*. — *Jens Warming*, Lærebog i Danmarks Statistik. Ad. *Jensen* och *M. Koefoed*, Befolkningsförhållandena under nittonde århundradet. Anm. av *John Olsson*.

ÅRG. 24

DECEMBER 1921

HÄFT. 5

LUND · · STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION · · LUND

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP

Lösnummer av detta häfte kostar kr. 3:—

PRENUMERATIONSANMÄLAN.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT här från och med år 1919 övertagit till ny ledning. Den Fahlbeckska stiftelsen, grundad genom den förutvarande utgivarens storartade gåva vid Lunds Universitets 250-års-jubileum, har i överensstämmelse med gåvobrevet övertagit Statsvetenskaplig Tidskrift för politik, statistik och ekonomi under denna samma titel, med tillägget Ny följd.

Tidskriftens syfte och allmänna uppställning är densamma som tidigare. Den kommer sålunda att liksom förut innehålla dels vetenskapliga uppsatser i politik — ordet taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels en avdelning kortfattade översikter och meddelanden, avseende att hålla läsaren à jour med vad som händer och skrives å hithörande områden, dels slutligen mera ingående granskningar av utkommande, framför allt svensk, men jämväl annan nordisk samt utländsk statsvetenskaplig litteratur.

Tidskriften vill, framgent som hittills, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet. Den vill framträda som ett organ för vetenskaplig orientering och diskussion i de ämnen, vilka falla inom dess ovan angivna ram.

Tidskriften utkommer som hittills i 5 häften om året, omfattande tillsammans minst 20 ark. Prenumerationspriset är 10 kr. pr år. Lösa häften säljas i mån av tillgång till ett pris av c:a 75 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos »Redaktionen av Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck av tidskriftens artiklar och övriga innehåll utan angivande av källan förbjudes.

Lund i december 1921.

Sigfrid Wallengren.

Professor i statskunskap och statistik.

Robert Malmgren.

Professor i stats-, förvaltnings-, kyrko- och folkrätt.

Emil Sommarin.

Professor i nationalekonomi och finansrätt.

Arthur Stille.

Professor i historia.

Lauritz Weibull.

Professor i historia.

Martin P:n Nilsson.

Professor i klassisk fornkunskap och antikens historia.

Av *Skrifter utgivna av Fahlbeckska Stiftelsen* har utkommit:

I. SVEN HELANDER: Marx och Hegel. En kritisk studie över socialdemokratisk världsåskådning. Pris 4 kronor.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

NY FÖLJD

UTGIVEN AV

FAHLBECKSKA STIFTELSEN

TJUGOFJÄRDE ÅRGÅNGEN
(NY FÖLJD 3:DJJE ÅRG.)

1921

LUND - STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION - LUND

REDAKTION:
FAHLBECKSKA STIFTELSENS KOLLEGIUM

REDAKTIONSSSEKRETERARE OCH ANSVARIG UTGIVARE:
SIGFRID WALLENGREN

LUND 1921
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

INNEHÅLL.

UPPSATSER.

	Sid.
GRANFELT, HELGE, Trippelallianstraktaten av år 1882. Dess tillkomst och karaktär	84, 159
GRÖNLUND, OTTO, Till frågan om referendum	32, 238
HERLITZ, NILS, Ett och annat om självstyrelsens betydelse i svensk förvaltningshistoria	65, 137
HERRNRITT, RUDOLF, Republiken Österrike och dess författning	293
HÖIJÉR, ERNST, Sveriges uppdelning på naturliga jordbruksområden.....	209, 321
LUNDBORG, RAGNAR, De brittiska dominiernas och lydstaternas rättsliga ställning	174
SACHS, TORVALD, Två personproportionalistiska metoder.....	27
STJERNBERG, NILS, Om de nutida rättsliga garantierna för medborgarfrihet och rättssäkerhet. En studie i allmän statslära. II	3
TENOW, NORE B., X-metoden	101
WIDELL, LUDVIG, Georg von Mayr. Några ord till hans åttioårsdag	1

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDE.

I. Politik.

BROMS, E., Det svenska landstingsförbundet	107
NILSSON, J. E.:	
Danska grundlagsändringar	48
Tysklands författning från anglosachsisk synvinkel	49
Konstitutionella frågor vid 1921 års riksdag	186
Kommunalförfattningsfrågor vid 1921 års riksdag.....	255
Preussens författning av år 1920	349
ODÉN, SVEN, Kommunalförfattningsakkunnigas betänkande II	248
TINGSTEN, HERBERT, Betänkande och förslag angående konsultativ folkomröstning	109
UNDÉN, ÖSTEN, De internationella arbetskonventionerna	259
WALLENGREN, SIGFRID:	
Proportionsvalssakkunnigas betänkande II	113
Länderfördelningen i Tyska riket enligt 1919 års författning.....	261
Ur den svenska statsvetenskapliga litteraturen under år 1921	355

II. Statistik och ekonomi.

ELGE, LEONARD, Några korta anvisningar angående beställning och utförande av trycksaker	119
---	-----

NYSTRÖM, BERTIL, Socialstatistiska undersökningar i alkoholfrågan	54
Socialstyrelsens undersökningar angående alkoholens sociala skadeverkningar	364
WICKSELL, S. D.:	
Statistiska böcker	61
Statistiska publikationers redigering	118
Nordisk försäkringstidskrift	124
En undersökning av dödligheten bland tuberkulöst belastade och med vissa andra sjukdomsanlag behäftade försäkrade	125
Internationell statistik och Nationernas Förbund	191
Internationella arbetsbyrån i Genève	193
Senator Luigi Bodio †	194
Jordbruksstatistiken	267
Ur den nyare statistiska litteraturen	269
Socialstyrelsens undersökningar angående alkoholens sociala skadeverkningar	366

LITTERATURGRANSKNINGAR.

ANDRÉN, GEORG, Federalismen i den tyska riksorganisationen 1871—1914.	
Dess tillkomst och karaktär. Anm. av <i>A. Brusewitz</i>	130
BAGGE, GÖSTA, Arbetslönens reglering genom sammanslutningar. Anm. av <i>Emil Sommarin</i>	278
HELANDER, SVEN, Vår moderna handel. Anm. av <i>Emil Sommarin</i>	285
JENSEN, AD., och KOEFOED, M., Befolkningsförhållandena under nittonde århundradet. Anm. av <i>John Olsson</i>	375
DE MONTGOMERY, BO GABRIEL, Politique financière d'aujourd'hui principalement en considération de la situation financière et économique en Suisse. Anm. av <i>Bertil Ohlin</i>	195
REUTERSKIÖLD och RINANDER, Främmande grundlagar i svensk översättning II. Amerikas Förenta stater. Anm. av <i>Herbert Tingsten</i>	369
WARMING, JENS, Lierebog i Danmarks Statistik. Anm. av <i>John Olsson</i>	374
WICKSELL, S. D., Elementen av statistikens teori med särskild hänsyn till befolkningsstatistiken. Anm. av <i>F. Esscher</i>	63
AARUM, THV., Ökonomiske sammenslutninger med monopolistisk tendens. Anm. av <i>Emil Sommarin</i>	291
Berättelse över Fahlbeckska Stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1920	204

REPUBLIKEN ÖSTERRIKE OCH DESS FÖRFATTNING.

Av

PROFESSOR RUDOLF HERRNRITT, Wien¹.

I.

Bland de stater, som äro nyskapade på den genom världskriget tillintetgjorda österrikisk-ungerska monarkiens område, är Republiken Österrike, såsom den nya staten enligt statsfördraget i St.-Germain-en-Laye heter, den minsta. Dess yttinnehåll och invånareantal överstiger blott något litet Bayerns. Ändock äger republiken Österrike inom den europeiska statsfamiljen redan, tack vare sitt geografiska läge i hjärtat av Europa längs en stor flod, vid gränsen mellan västerländsk och österländsk kultur, en ekonomisk betydelse, som överstiger dess storlek. Men även de politiska förhållandena i denna stat, vilken genom fredsfördraget visserligen erhöi en självständig existens men i gengäld dömdes till fullkomligt politiskt och ekonomiskt beroende av västmakterna, erbjuda för större kretsar något av intresse.

Redan för den ytlige iakttagaren verkar det påfallande, att en liten och — fränsett de icke tyska minoriteterna, som bo särskilt i huvudstaden Wien — nationellt enhetlig stat inrättade sig federalistiskt i strid med den moderna statshistoriens centralistiska utveckling, medan t. ex. den nya tjecko-slovakiska republiken med sin språkligt alltigenom blandade befolkning blivit centralistiskt organiserad. Efter det att republiken Österrikes tilltänkta anslutning till det tyska riket hade blivit omintetgjord genom Ententens

¹ Författad för Statsvet. Tidskr. på tyska, översatt av Elisabeth Kock.
Statsvetenskaplig Tidskrift 1921. N. F.

maktspråk, kom nämligen genom kompromiss — efter häftiga strider mellan den huvudsakligen av Wiens socialdemokrati representerade centralistiska och den i »länderna» övervägande federalistiska riktningen — den nu gällande författningen av den 1 oktober 1920 till stånd, »enligt vilken republiken Österrike inrättas till förbundsstat». Men den djupare orsaken till denna oväntade politiska gestaltning är enligt min mening att söka däri, att den nuvarande republiken Österrike i motsats till de övriga staterna, som uppstodo på den f. d. österrikisk-ungerska monarkiens område, representerar ett på konstgjord väg skapat statsväsen utan varje historisk tradition eller någon annan allmänt erkänd organisationsprincip. Därför har en livlig känsla för den nya staten bredvid den traditionella känslan för »länderna», av vilka denna stat består, alldeles icke kunnat utveckla sig hos det stora flertalet av befolkningen. Mot denna stämning hos befolkningen svarar närmast den förbundsstatliga formen, vilken är uppbyggd på ländernas självständighet.

De faktiska moment, som föra till organisation av individerna till stater, hava som bekant varit olika under olika tider. Under medeltiden var ofta likhet i trosbekännelse, under den patrioniala statens epok dynastiens gemensamhet tillräcklig för att förena ett folk till en stat. Sedan dessa organisationsprinciper hava förlorat sin kraft, bilda för närvarande framför allt individernas nationella samhörighet och därefter de ekonomiska intressernas gemenskap det huvudsakliga statsbildande momentet. Men intet av dessa moment är inom den österrikiska republiken till den grad övervägande, att det skulle kunna alstra en kraftig känsla för den nya staten. Under det att de övriga på det förra rikets grund uppståndna staterna huvudsakligen åsyfta nationella statsbildningars komplettering eller, såsom den tjecko-slovakiska republiken, mera eller mindre representera restaureringen av ett redan förut befintligt politiskt tillstånd, så saknar republiken Österrike en dylik statsprincip. Befolkningens nationalitet pekar hän på en anslutning till det besläktade tyska riket, men det ekonomiska läget på en gemenskap med kraftigare ekonomiska enheter, framförallt med de övriga ur det förstörda österrikisk-ungerska riket uppkomna staterna. Republiken Österrike bildar en ur det dittills-

varande kulturella och ekonomiska sammanhanget lösryckt, godtyckligt sammanfogad produkt.

En blick på de i republiken Österrike ingående områdenas föregående historia inom ramen av det forna österrikisk-ungerska riket kommer att klarlägga denna den nya statens ohistoriska karaktär.

Den österrikisk-ungerska monarkien har, som bekant, uppstått ur tre landgruppers förening: de sedan århundraden under Habsburgarnas herravälde stående »arvländerna» (de i huvudsak tyska alpländerna Nederösterrike, Överösterrike, Steiermark, Kärnten, Tyrolen jämte de delvis av sydslaver och italienare bebodda adriatiska kustländerna), vidare de länder, som tillhörde den »böhmiska», och slutligen de länder, som tillhörde den »ungerska kronan», i det att år 1526 habsburgaren Ferdinand I, såsom innehavare av arvländerna, även av stånden i Böhmen och Ungern blev vald till härskare. Det stora så förenade området blev i senare tid vidare utvidgat huvudsakligen genom Galiziens förvärvande till följd av Polens delning. Habsburgarna, som sedan århundraden även innehade den tyska kejsarkronan, bemödade sig tidigt att åstadkomma en trängre sammanslutning av de tre under deras spira förenade landgrupperna, huvudsakligen genom skapandet av en gemensam yttre och militär förvaltning och genom att företrädesvis till de tre landgruppernas adel överlämna tjänsterna vid hovet och staten. Till att börja med måste de underkasta sig ståndens fria val i de böhmiska och ungerska länderna. Häruti följde först efter det böhmiska upprorets kvävande år 1620 en förändring, i det att det besegrade landet fick sig den habsburgske härskarens arvsrätt påtvungen; däremot lyckades det de ungerska länderna att även framgent bibehålla sin statliga självständighet. Senare kom också här en varaktig förbindelse med de övriga habsburgska länderna till stånd, när — efter Ungerns befrielse från det turkiska oket genom de kejsrerliga härarna under den siste manlige habsburgaren Karl VI — den »pragmatiska sanktionen» även i Ungern åstadkom arvföljdens gemensamhet och därigenom förberedde den yttre politikens och härväsendets enhet (1721—23).

Det följande århundradet ägnas åt strävandet att genom en kraftig enhetlig förvaltning omgestalta det stora, nationellt och kulturellt så olikartade länderkomplexet till en centralistisk stat.

Detta lyckades, huvudsakligen genom byråkratiens hjälp, i de västliga, mest av tyskar och slaver bebodda länderna, men icke i Ungern. När sedan i det 19:de århundradets mitt den politiska frihetens idé slutgiltigt höll sitt intåg i Europa och framförallt yttrade sig i de nationella enheternas självbestämmelserätt, måste även den österrikiska regeringen taga hänsyn till denna strävan, särskilt till Ungerens självständighetsbegär. Detta ledde efter långa förvecklingar år 1867 till den politiska förlikningen med Ungern och till monarkiens dualistiska gestaltning. Efter detta bestod det habsburgska riket av två stater: Österrike (de forna arvländerna, de böhmiska länderna och Galizien) i väster och Ungern (den ungerska kronans länder) i öster. Båda staterna behärskades av samma dynasti Habsburg-Lothringen och voro, liksom en gång Sverge och Norge, förenade genom realunion. Den yttre politiken och härväsendet sköttes såsom för båda staterna gemensamma angelägenheter; därjämte räknades med gemensamhet i tullväsendet och i vissa ekonomiska angelägenheter, varom tid efter annan närmare överenskommelser skulle träffas (ekonomisk uppgörelse). Men frånsett detta voro den nuvarande dubbelmonarkiens båda stater med avseende såväl på lagstiftningen som ock på dess tillämpning fullkomligt oberoende av varandra. Folkrepresentationens parlamentariska organ var i Österrike riksrådet (därav beteckningen »riksrådsländerna»), i Ungern riksdagen, båda bestående av två kamrar. Den parlamentariska medverkan vid de gemensamma angelägenheternas förvaltning ålåg de ur var och en av de båda parlamenten uttagna delegationerna, av vilka vardera sammanträdde för sig.

Den österrikiska staten var genom grundlagen av den 21 december 1867, som gällde ända till sammanbrottet, organiserad till en konstitutionellt-monarkisk, ehuru starkt decentraliserad stat. Bredvid riksrådet, som medverkade vid statens lagstiftning, hade även lantdagarna, som representerade de enskilda länderna, i vissa angelägenheter en lagstiftningsrätt. Inom riksrådet, som sedan år 1907 valdes på grund av den allmänna, lika valrätten, voro de 17 länder, som bildade den österrikiska staten (kronländerna), representerade. Förutom de länder, som utgöra den nuvarande republiken Österrike, var det, med vissa undantag, den nuvarande tjeckoslovakiska statens länder, vidare det för närvarande till den polska

republiken hörande konungariket Galizien, hertigdömet Bukowina, som nu utgör en beståndsdel av den rumänska staten, den sydslaviska statens sloveniska del (Sydsteiermark, den sydliga delen av Kärnten, Krain, en del av den adriatiska kusten), slutligen de till konungariket Italien hörande delarna av Sydtyrolen, av Dalmatien, kustlandet med staden Triest och dess område. Den ungerska kronans länder däremot voro, fränsett de autonoma konungarikena Kroatien-Slavonien, som nu höra samman med den sydslaviska staten, centralistiskt organiserade och sammanhållna genom magyärernas övertvägande antal. Största delen av dessa länder blev sedan till följd av fredsfördraget i Trianon avträdd till Rumänien, till den sydslaviska staten, den tjecko-slovakiska republiken och republiken Österrike.

Såsom framgår av dessa antydningar, består den nuvarande republiken Österrike blott av en del av de forna »habsburgska arvländerna», vilka bildade stömmen i det förgångna österrikisk-ungerska riket. Dessa arvländer omfattade nämligen, som sagt, samtliga alpländerna till adriatiska havet. Komplexet av kulturellt och nationellt olika länder blev såsom politisk enhet förträffligt sammanhållet genom dynastiens gemenskap, genom den kejsarliga armén och genom tjänstemannakåren. Men dessa länder bildade även ett enhetligt ekonomi- och trafikområde, vars pulsådror utgjordes å ena sidan av Donaus stora vattenväg mot öster, å andra sidan av passen och de stora landsvägarna genom bergstrakterna. Den nuvarande österrikiska republiken är däremot inom detta ekonomiska område på alla sidor inskränkt. Mot norr är den begränsad av den tjecko-slovakiska republikens nya gräns, i söder är den genom de till den sydslaviska och den italienska staten avträdde områdena avstängd från havet. Av de kvarvarande åtta självständiga länder, som bilda den nya österrikiska förbundsstaten, hava dessutom blott tre (Överösterrike, Salzburg och Vorarlberg) bibehållit sina forna gränser oförändrade, under det att de övriga länderna genom fredsfördraget blevo väsentligen kringskurna till grannstaternas fördel. Slutligen skall det av tyskar bebodda »Burgenland» (Västungern), som dock sedan flera århundraden utgjort en del av Ungern, komma till såsom en helt ny beståndsdel.

Samtidigt med denna hopsnörning av den österrikiska repu-

blikens trafikområde har emellertid också dess huvudstad Wien, den stora kejsarstatens forna huvudstad, fått sitt ekonomiska läge väsentligen förändrat. Wien omfattar nästan en tredjedel av den nya statens hela befolkning och fogar sig helt oorganiskt in i denna stat. Beläget vid en stor flod och utgörande knutpunkten för den forna statens järnvägsnät, var Wien framförallt egnat att på konsumenterna fördela och till de olika avnämareområdena leda Ungerns och Galiziens rika lantmannaprodukter och Böhmens industriella alster. Numera avskuren från sina forna förbindelser, å andra sidan levande på sina gamla ekonomiska traditioner, lär väl staden tack vare sitt gynnsamma läge så småningom utveckla sig till en internationell handelsplats. Men till en stor del bildar den just nu också en tummelplats för osund internationell spekulation, som utnyttjar den nya statens ogynnsamma ekonomiska läge, särskilt dess valutas ruin, och därigenom ännu mera skärper motsatsen mellan huvudstaden och länderna.

Republiken Österrikes nuvarande politiska läge, vilket förklarar den egendomliga utvecklingen av ett författningssliv i decentraliserande riktning, kan alltså karakteriseras på följande sätt: Som ekonomisk kropp är den nya staten otillräcklig; den saknar de särskilt för dess industriella produktion nödvändiga kolen och den för dess befolknings underhåll nödvändiga brödsäden. Genom fredsfördraget är den, på grund av det godtyckliga antagandet, att den liksom inträtt i den forna österrikisk-ungerska statens ställe, belagd med ansvaret för världskrigets förluster och skadegörelser och med förpliktelser, som vida överstiga dess krafter, trots att just de tyska alpländerna utövade det jämförelsevis ringaste inflytandet på den forna kejsarstatens politik. Den nya staten saknar vidare en verksam organisationsprincip. Nationellt är den orienterad mot det tyska riket; till vilket den dock icke tillåtes ansluta sig; ekonomiskt är den hänvisad till de ur det forna stora riket uppståndna nya staterna, hos vilka den emellertid för närvarande finner föga tillmötesgående. Den är en ohistorisk formation, en del av ett landkomplex, som under den patrimoniala idéns herravälde blev hopbrägt och sammänhållet av en numera avlägsnad dynasti. Men allt detta förklarar också det ringa förtroende, som dess f. ö. till följd av den hitillsvarande utvecklingen politiskt föga skolade befolk-

ning hyser för den nya statens framtid, och som yttrar sig i strävandet att avskilja dess delar. Det förklarar tillika den övervikt av partipolitiska över statliga intressen, som framträder vid den nya statens alla livsyttningar, och som också har fört till den egenartade utdåningen av dess författning. Denna har uppstått på rent rationalistisk grund; och med den österrikiske borgarens övervägande känsla för det land, som han härstammade ifrån, var den förbundsstatliga gestaltningen på ländernas grundval det enda medlet att överhuvud taget kunna upprätthålla denna stat.

II.

Den nuvarande österrikiska förbunds författningen är resultatet av en kompromiss mellan de båda riktningar, som redan hade behärskat den gamla österrikiska statens politik, och som så mycket tydligare framträdde i den nya staten: å ena sidan den centralistiska riktningen, stödd i synnerhet av det socialdemokratiska partiet inom dess huvudkvarter Wien, å andra sidan den federalistiska riktningen, i huvudsak representerad av »länderna». Den österrikiska republiken är en skapelse av 1918 års revolution, som i stället för den gamla österrikiska staten lät nya, från denna lösräckta stater uppstå. Den tyska folkstammen i Österrike var den sista, som verkställde organisationen till egen stat.

Sedan sydslaver och tjecker redan under kriget hade utfört sitt avfall från det gamla riket, togo också Österrikes tyskar, i oktober år 1918 i tu med danandet av en nationalstat, som skulle omfatta hela den tyska befolkningen i Österrike. Därvid räknades i början ännu icke med den gamla statens fullkomliga upplösning, utan man tänkte blott på en nygestaltning av den mångspråkiga österrikiska staten på den nationella federaliseringens väg. Var och en av denna stats folkstämmar skulle utgöra en delstat uti en alla dessa stater omfattande förbundsstat. Det var också tanken i det kejserliga manifestet av den 16 oktober 1918, i vilket monarken förkunnade följande beslut: »Österrike skall i enlighet med sina folks vilja bliva en förbundsstat, inom vilken varje folkstam på sitt bosättningsområde bildar sin egen statliga samfällighet». Detta sista försök att rädda den sönderfallande staten, som, om det tidigare gjorts av en kraftig hand, skulle

hava ställt den österrikisk-ungerska monarkien på sin naturliga grundval av folkautonomi, och som möjligtvis skulle hava ändrat världshistoriens gång, förklingade utan verkan, å ena sidan på grund av magyarernas intransigenta hållning, vilka i och för upprätthållandet av herraväldet över sydslaverna omintetgjorde manifestets sunda tanke, å andra sidan därför att de slaviska folkstammarnas strävanden redan voro inriktade på ett långt därutöver liggande mål: skapandet av självständiga stater. Så återstod det för den församling av österrikiska riksrådsdelegerade av tysk nationalitet, som den 29 oktober 1918 konstituerade sig såsom »nationalförsamling», endast att följa de övriga folkstammarnas exempel och skrida till bildandet av en ny, Österrikes tyskar sammanfattande stat. Detta skedde i första hand genom denna provisoriska nationalförenings beslut av den 30 oktober »över statsmaktens grundläggande institutioner». Kort därefter, sedan kejsar Karl genom en kungörelse av den 11 november hade förklarat sig »i förväg erkänna det avgörande, som Tysk-Österrike komme att träffa angående sin framtida statsform», följde lagen av den 12 november 1918 angående Tysk-Österrikes stats- och regeringsform.

Genom detta beslut övertog nationalförsamlingen den högsta makten inom staten Tysk-Österrike. Den lagstiftande makten skulle omedelbart utövas av nationalförsamlingen; däremot blev den utövande makten anförtrodd åt ett statsråd, som omfattade, utom de ur de tre partierna (de kristligt sociala, socialdemokraterna och de tysknationella) valda tre nationalförsamlingspresidenterna, 20 proportionellt ur huset valda medlemmar och lika många suppleanter. Men statsrådet skulle icke sköta statsförvaltningen omedelbart, utan genom befullmäktigade, inför nationalförsamlingen ansvariga statssekreterare, som för den nya staten övertogo de förra österrikiska ministeriernas sysslor. Lagen av den 12 november 1918 förklarade Tysk-Österrike för demokratisk republik, inom vilken alla offentliga myndigheter tillsättas av folket, och samtidigt för en beståndsdel av den under tiden konstituerade tyska republiken (anslutning till Tyskland). Därmed hade de nya staten »Tysk-Österrike» uppstått och detta på revolutionär väg, icke såsom fortsättning eller omgestaltning av det gamla Österrike, ehuru väl ett arvingeförhållande till den forna staten senare

påbördades den genom statsfördraget i Saint-Germain. Tillhörigheten till den tyska republiken, hvilken skulle hava krävt ett folkrättsligt fördrag mellan båda de suveräna staterna, förblev tills vidare blott en önskan.

Nu tog den »provisoriska nationalförsamlingen» itu med att i överensstämmelse med tendensen inom dess starkaste parti, det socialdemokratiska, utforma det nya statsväsendet i demokratisk-centralistisk riktning. Österrike skulle politiskt vara en representativ demokrati med utpräglat parlamentsvälde men till sin inre struktur en centralistisk enhetsstat. Till förmån för nationalförsamlingens uteslutande lagstiftningsrätt skulle man avlägsna den lagstiftning, som hittills varit de enskilda ländernas lantdagar vid sidan av det forna riksrådet medgiven på den inre förvaltningens olika områden, särskilt landets kultur, undervisningsväsendet och kommunalväsendet. Den åt statsrådet överlämnade verkställande makten skulle koncentreras inom de av nationalförsamlingen befullmäktigade statssekreterarnes till ett kabinett förenade kollegium under presidium av statskanslern, vilken ursprungligen blott var ledare av statskansliet och först genom en senare lag, den så kallade författningsnovellen av den 19 december 1918, blev ställd under ministeransvarighet. Nationalförsamlingens tre presidenter, som tillsammans med statskanslern och den till utfärdande av statsdokumenten tillsatte statsnotarien bildade det »verkställande statsrådsdirektoriet», skulle enligt nämnda författningsnovell omväxlande innehava ordförandeskapet inom nationalförsamlingen, statsrådet och kabinettet (statsregeringen). Till denna anordning av statsmaktens grundläggande organ slöt sig nygestaltningen av den statliga räkenskapskontrollen, av domaremakten, av den provisoriska försvarsförfattningen enligt milissystem och regleringen av medborgarrättens förvärvande och förlust samt av förvaltnings- och författningsjurisdiktionen. Denna strängt centralistiska riktning möttes emellertid snart av en motströmning inom länderna. Under det att centralmakten genom lagen »angående statsmaktens övertagande i länderna» ville inrätta dessa som enbart provinser med vittgående självstyrelse och uti de landsregeringar, som skulle nybildas, förena den förut i länderna bestående dubbelförvaltningen medelst å ena sidan statliga, å andra sidan autonoma

myndigheter, började flera av länderna att självständigt genom sin landsförsamling giva sig en författning, som i mycket stod i motsats till centralförfattningens grundsatser. Redan då torde därvid den tanken hava varit förhärskande, att ländernas ställning till statsförbundet efter bortfallandet av dynastien, under vilken Karl VI:s pragmatiska sanktion hade sammanfört dem till en enhet, väsentligen hade förändrats, och att de numera åter hade ernått sin forna statliga självständighet. Mot denna föreställning svarade också den »anslutningsförklaring», vilken flera länder avgåvo till statsregeringen, och om vilken nationalförsamlingen högtidligen tog kännedom. Vi finna alltså redan här element till statens fördragsmässiga konstituerande, vilka gåvo en aning om dess senare förbundsstatliga struktur.

Bredvid skapandet av en provisorisk författning såg den provisoriska nationalförsamlingen sin huvuduppgift i sammankallandet av den »konstituerande nationalförsamlingen» i och för skapandet av en slutgiltig grundlag. Till detta ändamål tjänade de båda lagarna av den 18 december 1918 angående inkallandet av och valordningen för denna församling. Konstituanten skulle i enlighet därmed bestå av 255 deputerade, som skulle väljas enligt proportionell valmetod inom 38 valkretsar på grundval av lika, hemlig och personlig valrätt för alla medborgare utan hänsyn till kön, vilka före den 1 januari 1919 hade fyllt 20 år. Anmärkningsvärt är, att i överensstämmelse med den uttalade grundsatsen, att Tysk-Österrike vore en beståndsdel av det tyska riket, även de i Tysk-Österrike bosatta medborgarne av det tyska riket under förutsättning av ömsesidighet fingo sig valrätten tillerkänd. Under det att den allmänna lika valrätten för manliga 24-åriga medborgare redan genom 1907 års valreform hade blivit införd i Österrike, bestod nu omändringen huvudsakligen däri, att valåldern blev nedsatt och valrätten utsträckt även till kvinnokönet samt inrättad enligt principen för proportionella val. För dessa blev systemet med de »bundna listorna» antaget, och mandatens fördelning på de särskilda partierna och uträkningen av valresultatet skulle försiggå enligt den så kallade d'Hondtska metoden (fastställande av de på varje parti fallande rösterna, uträkning av rösttalet genom så många gånger upprepade delning av partisumman som antalet av lediga mandat och överlämnande

till hvarje parti av så många mandat som de gånger rösttalet innehålles i partisumman). Beroende på den dåvarande obestämdheten med avseende på gränserna för den nya staten, vilken ursprungligen gjorde anspråk på alla av tyskar bebodda områden inom det forna Österrike och först genom statsfördraget i Saint-Germain blev reducerad till sin nuvarande omfattning, framgingo blott 159 deputerade ur det val, som i februari 1919 genomfördes i endast 25 icke av fienden besatta valkretsar. Antalet blev sedan kompletterat till 170. Genom denna på 2 år valda »konstituerande nationalförsamling», vilken sammanträdde i Wien den 4 mars 1919, blev den för närvarande gällande förbunds författningen mot slutet av legislaturperioden, i september 1920, beslutad.

Före denna författning gingo emellertid såsom ett mellanstadium de båda författningslagarna av den 14 mars 1919 angående folkrepresentation och statsregering. I dessa båda lagar, vilka väsentligen modifiera den hittills strängt centralistiska författningen, uttryckes den ännu icke utjämnade motsatsen mellan de båda riktningar, som representerades av de båda ur valen till konstituanten framgångna huvudpartierna. Det efter centralisering strävande socialdemokratiska partiet hade nämligen erövrat 72 mandat, under det att det kristligt-sociala partiet, som representerade de federalistiskt orienterade länderna, hade att uppvisa en nästan lika hög mandatsiffra och tillsammans med det stortyska partiet (27 mandat) bildade majoriteten. Framförallt bildades genom dessa lagar ett permanent »huvudutskott» ur nationalförsamlingen, bestående av densamma tre presidenter och av 11 genom proportionella val utsedda medlemmar. I egenskap av nationalförsamlingens viktigaste organ utgjorde detta utskott å ena sidan förbindelsen mellan lagstiftning och regering och blev å andra sidan bärare av den exekutiva makt som tillkom nationalförsamlingen. Isynnerhet hade det att till nationalförsamlingen ingiva förslag angående val av regering. Det genom den provisoriska författningen med utövändet av regerings- och den exekutiva makten betrodde statsrådet blev nu avlägsnat, och i dess ställe trädde såsom bärare av den exekutiva makten den av statskanslern, vicekanslern och de till sitt antal reducerade statssekreterarna bildade ansvariga statsregeringen. — Av större betydelse är lagstiftningsför-

mernas nygestaltning. Nationalförsamlingens verksamhet såsom den lagstiftande maktens enda centrala bärare i den tilltänkta enhetsstaten hade dels i tekniskt avseende icke bestått provet; dels kunde dess lagstiftningsmonopol icke förenas med ländernas ställning, i det att dessa i sina landsförsamlingar hade organiserat sig såsom bärare av en egen lagstiftningsrätt och även måste som sådana erkännas. Beträffande statslagstiftningen blev i enlighet härmed det redan genom författningsnovellen av den 18 december 1918 åt statsrådet medgivna suspensiva vetot i utvidgad form övertärfat på statsregeringen, som numera inom 14 dagar kan hos nationalförsamlingen göra »föreställning» angående sådana lagstiftningsbeslut, mot vilkas verkställande betänkligheter föreligga, och som först sedan nationalförsamlingen upprepat ett sådant beslut måste tillkännagiva detsamma. Beträffande landslagstiftningen fick särskilt statsregeringen, när den hyser betänkligheter gentemot ett av lantdagens lagstiftningsbeslut på grund av dess olämplighet, sig tillerkänd en föreställningsrätt, vilken medför suspendering av kungörandet; detta äger rum först vid beslutets upprepande. Därjämte äger statsregeringen att på grund av författningsvidrighet inför författningsdomstolen överklaga lantdagens lagstiftningsbeslut inom 14 dagar efter dessas meddelande; kungörandet vilar i avvaktan på denna domstols utslag. Slutligen höjdes nationalförsamlingspresidentens ställning därigenom att han erhöll behörighet att representera republiken utåt och rättighet att avsluta statsfördrag, samt därigenom att han fick åt sig anförtrodda vissa av exekutivmaktens befogenheter, i synnerhet utnämningen av de högre statstjänstemännen. Han kom sålunda att närma sig karaktären av ett republikens överhuvud.

Under tiden hade statsfördraget i Saint-Germain kommit tillstånd, vilket först och främst tillsvidare gjorde slut på den österrikiska republikens tilltänkta förening med den tyska. Numera måste den konstituerande nationalförsamlingen inrikta sina tankar på sin stora uppgift, vilken den hittills hade undandragit sig, och allvarligt taga itu med att för den nu åt sig själv överlämnade republiken åstadkomma en definitiv författning. Tack vare den för detta ändamål i regeringen inkallade d:r Mayrs — den senare förbundskanslerns — ansträngningar enade man sig först och främst

på landsrepresentanternas möten i Salzburg och Linz angående vissa grundbestämmelser, särskilt republikens förbundsstatliga form. På grundval av dessa mötens resultat blev efter utförd sakkunnig granskning ett regeringsutkast, huvudsakligen professor Kelsens verk, framlagt för nationalförsamlingen i september 1920, och i anslutning till detta kommo den 1 oktober 1920 två lagar tillstånd, vilka bilda republikens Österrikes nuvarande författning: lagen, »genom vilken Republiken Österrike inrättas till förbundsstat» (förbundsorfattningslag) och en lag angående »övergången till förbundsstatlig författning» (Bundesgesetzblatt n:r 1 och 2).

Författningsverket är så till vida ofullständigt, som man för en särskild reglering reserverade vissa grundfrågor, varom enighet icke kunde uppnås, framför allt den finansiella uppgörelsen mellan förbundet och länderna. Dessutom övertogs tillsvdare medborgarnes grundrättigheter ur den forna kejsarligt-österrikiska författningen. Huvudsakligen den först anförda författningens innehåll, vilken bestämmer den nya statens organisation, skall i det följande närmare behandlas.

III.

Förbundsorfattningens lagen, vilken oaktat anslutningen till förefintliga mönster, isynnerhet till de tyska och schweiziska förbundsorfattningarna, beträder originella banor, särskilt i den demokratiska tankens långstgående utformning, och som i det hela är kort och klart avfattad, sönderfaller systematiskt i 7 huvudstycken: 1) allmänna bestämmelser; 2) förbundets lagstiftning; 3) förbundets exekutiva makt; 4) ländernas lagstiftning och exekutiva makt; 5) förbundets räkenskapskontroll; 6) garantierna för författning och förvaltning; 7) slutbestämmelser.

1) Utan den vanliga högtidliga inledningen ställer författningen den satsen i spetsen, att Österrike är en demokratisk republik, vars rätt utgår från folket. Denna kardinalsats får sitt närmare utförande dels i det andra huvudstycket, enligt vilket förbundsorfattningens bärare är det av hela förbundsfolket valda nationalrådet gemensamt med förbundsrådet, men i vissa fall förbundsfolket omedelbart; dels i det tredje huvudstycket, enligt vilket den verkställande makten inom förbundet vilar i händerna på den av folk-

representationen valda förbundspresidenten och förbundsregeringen, i länderna utövas av den valda landsregeringen. Dessa organ äro folkfullmäktige, som tillsättas av representationerna inom förbundet och länderna. — En vidare bestämmelse fastslår förbundsstatsprincipen. Förbundsstaten består såsom sådan av 8 självständiga länder: Burgenland (Västungern), Kärnten, Nederösterrike, (Land och Wien), Överösterrike, Salzburg, Steiermark, Tyrolen, Vorarlberg. Förbundet äger de för en statspersonlighet erforderliga elementen, nämligen ett statsområde, ett statsfolk och en statsmakt. Förbundsområdet omfattar förbundsländernas områden, och förbundsområdets förändring är beroende av förbundets och det i det särskilda fallet av förändringen berörda landets överensstämmande lagar. Förbundet bildar ett enhetligt mynt-, finans- och tullområde, vilket utesluter inre tullgränser och trafikinskränkningar. Förbundshuvudstaden är Wien. Förutsättningen för förbundsmedborgarrätt är landsmedborgarrätt, med vilken den förra ipso iure förvärfvas. Landsmedborgarrätten återigen är grundad på hemortsrätten (tillhörighet till en av landets församlingar med rätt till fattigvård därstädes). Inom alla länderna gäller förbundsmedborgarnas likställighet med de egna landsmedborgarna, full likhet inför lagen med uteslutande av privilegier grundade på börd, kön, stånd, klass och trosbekännelse. Tyska språket är, utan intrång på de åt de språkliga minoriteterna enligt förbundsagen beviljade rättigheterna, förbundets statsspråk.

Fastställandet av det tyska språket såsom statsspråk, vilket för övrigt hade skett redan genom lagen av den 21 oktober 1919, är uttrycket för den nya statens nationellt enhetliga karaktär. I motsats till den gamla staten Österrike, som omfattade 8 olika folkstammar, vilkas likställdhet var erkänd, med uteslutande av något språks företrädesrätt, är den nya republiken, med undantag av de nationella minoriteterna särskilt i dess huvudstad, en tysk nationalstat. Skyddet för de nationella minoriteterna i Österrike är emellertid nu såtillvida mera liberalt tillmätt än förr, som avdelning V i del III av statsfördraget i Saint-Germain åt de icke-tysktalande österrikiska medborgarna utan åtskillnad beviljar fritt språkbruk och lämpliga lätnader i användandet av deras språk inför domstol och vid den offentliga undervisningen, medan där-

emot enligt den dittills gällande rätten (art. 19 i 1867 års statsgrundlag) de nationella minoriteterna i skolan och i ämbetet voro lika-berättigade blott när deras språk var allmänt gängse, d. v. s. talades av ett större antal av den inom ett land såsom folkstam boscatta befolkningen. Därför fick t. ex. den tjeckisk-talande befolkningen i Wien, vars språk där icke ansågs såsom allmänt gängse, icke använda sitt språk inför domstol eller vid den offentliga undervisningen i Wien. — Vidare innehåller det första huvudstycket den för övrigt även i den tyska riksförfattningen ingående bestämmelsen, att folkrättens allmänt erkända regler gälla som en beståndsdel av förbunds-rätten; en icke löst fråga är visserligen den, vilka regler här antagits såsom allmänt erkända. — Förbunds-författningens art. 10—15 innehålla i en hel följd av enskilda moment kompetensernas fördelning mellan förbundet och länderna såsom delstater. Denna fördelning är ordnad efter fyra olika typer: a) angelägenheter, i vilka lagstiftningen och verkställigheten är förbundssak; b) sådana, i vilka lagstiftningen är förbundssak, verkställigheten landssak; c) sådana, i vilka lagstiftningen angående grundsatserna är förbundssak, utfärdandet av tillämpningslagar samt verkställigheten landssak; d) slutligen angelägenheter, vilka i brist på ett uttryckligt förbehåll för förbundet stanna inom ländernas självständiga verksamhetsområde.

De statliga funktionernas fördelning mellan förbundet och delstaterna bildar, såsom bekant är, varje förbunds-författnings politiska tyngdpunkt. Den är resultatet av uppgörelsen mellan de politiska krafter, som voro verksamma vid förbundsstatens bildande. Allteftersom förbundet eller delstaterna äga det starkare politiska initiativet, kommer fördelningen att försiggå till förmån för det förre i centralistisk, eller till förmån för de senare i decentraliserande riktning; och blott en med de politiska styrkeförhållandena i samklang stående fördelning av kompetenserna kan trygga förbundets varaktighet och lyckosamma verksamhet, dock naturligtvis enbart, när även maktmedel för denna kompetensfördelningens upprätthållande förefinnas. Men just i detta hänseende torde anledning till farhågor föreligga. Vad lagstiftningen och verkställigheten beträffar, har förbundet åt sig fått uppdragna de viktigaste angelägenheterna på det politiska, det ekonomiska och det

samhälleliga livets område: särskilt den närmare regleringen av förbundets författningsfrågor, yttre angelägenheter, förbundsfinanser, pänninge- och kreditväsen, civilrättsliga och straffrättsliga frågor, hantverks- och industriangelägenheter, trafikväsende, produktion av råvaror, arbetarelagstiftning, för så vitt denna icke avser lant- och skogsarbetare, hälsovård, vetenskapliga och konstnärliga intressen, stiftelse- och fondväsen, förbundspolis och gendarmeri, militära angelägenheter. Förbundet tillkommer vidare lagstiftningen angående grundsatserna för viktiga, ofta även i de lokala intressena ingripande angelägenheter, såsom organisation av ländernas förvaltning, fattigvård, befolkningspolitik, vidare ungdomsvård, arbetarelagstiftning, lantbruksreformer, skogsväsen, elektricitetsväsen, vattenlag, byggnadsväsen. Centralisationen är följaktligen inom den nya förbundsstaten mycket vittgående, i många fall större än i den gamla österrikiska enhetsstaten. Istället äro emellertid förbundets maktmedel att tillhålla länderna att genomföra förbundslagarna tämligen ringa. Detta genomförande är, som längre fram kommer att visas, i länderna till största delen anförtrött åt organ, vilka väljas och väsentligen äro beroende av lantdagarna, men stå i blott löst sammanhang med förbundsregeringen. Såsom ändamålsenlig måste man här förvisso anse den mot förhalning riktade bestämmelsen, att i fall, där ett land underlåter att inom bestämd tid utfärda en tillämpningslag i sådana angelägenheter, i vilka förbundet äger att stifta lag angående grundsatserna, även kompetensen att utfärda tillämpningslagen för detta land provisoriskt övergår på förbundet. Förbunds författnings kompetensbestämmelser hava för övrigt ännu icke trätt i kraft, så att praktisk erfarenhet saknas angående kompetensfördelningens ändamålsenlighet.

Första huvudstycket innehåller slutligen vissa principiella bestämmelser av allmän art, framförallt ett värdefullt fastslående av rättsstatsprincipen, enligt vilken hela den statliga förvaltningen kan utövas blott på grund av lagarna, därjämte bestämmelsen om förbundets, ländernas och kommunernas ansvarighet, ävensom deras organs samt lagskipningsorganens ansvarighet för rättskränkningar i ämbetets utövande.

2) Förbundets lagstiftning utövas i regel av det utav hela folket valda nationalrådet gemensamt med det av länderna valda

förbundsrådet; under vissa omständigheter utövas den av hela förbundsfolket. Nationalrådet och förbundsrådet äro emellertid icke likaberättigade faktorer vid lagstiftningen. Den lagstiftande verksamhetens tyngdpunkt är i enlighet med den demokratiska principen förlagd till nationalrådet, under det att på förbundsrådet såsom ländernas representation väsentligen blott det forna statsrådets resp. statsregeringens suspensiva veto blivit överflyttat. — Nationalrådet tillsättes av förbundsfolket genom proportionella val och på grundval av lika, omedelbar, hemlig och personlig valrätt för män och kvinnor, som före valårets 1 januari fyllt 20 år. Valbar är varje valberättigad, som fyllt 24 år. Legislaturperioden räcker 4 år. Nationalrådet kan ajourneras endast genom eget beslut; det kan endast genom en lag upplösas före legislaturperiodens slut. I allmänhet komma nationalrådets beslut till stånd genom enkel röstmajoritet, vid närvaro av en tredjedel av medlemmarna.

— Förbundsrådet representerar länderna vid förbundsrepublikens regering. Först efter häftiga strider lyckades det att infoga i regeringsapparaten denna representation, som motsvarade förbundsstatens dualistiska karaktär. Antalet av ländernas representanter i förbundsrådet är icke som i Schweiz eller i Amerikas förenta stater lika för varje land. Det fastslås tvärtom av förbunds-presidenten för varje land efter antalet medborgare enligt den sista folkräkningen. Landet med det största invånarantalet — för närvarande Wien — sänder till förbundsrådet 12 medlemmar, de övriga länderna ett antal, som motsvarar deras respektive folkmängdsförhållande till det största landets, dock minst tre. Förbundsrådets medlemmar och deras suppleanter utses genom proportionella val av lantdagarna för den tid, som deras legislaturperiod omfattar. I presidiet inom förbundsrådet omväxla länderna halvårsvis i alfabetisk ordningsföljd, varvid den i första rummet valde representanten fungerar som ordförande.

Nationalråd och förbundsråd sammanträda på kallelse av förbunds-presidenten till gemensam offentlig session såsom förbunds-församling för vissa funktioner, i synnerhet för val av förbunds-president och mottagande av hans ämbetsed samt för besluts fattande angående krigsförklaring, varvid nationalrådets president och förbundsrådets ordförande omväxlande hava presidiet.

Vad formerna för lagstiftningen beträffar, tillkommer laginitiativet i nationalrådet antingen dess medlemmar eller förbundsregeringen; också förbundsrådet kan genom förbundsregeringens förmedling framlägga lagförslag för nationalrådet. Slutligen skall även såsom en »folkbegäran» och i form av ett lagutkast, ett förslag, framställt av 200,000 röstberättigade eller av halva summan av tre länders röstberättigade invånare, av regeringen föreläggas nationalrådet till behandling. Varje nationalrådets lagbeslut skall ofördröjligen genom dess president överlämnas till förbundskanslern, vilken genast tillkännagiver detsamma för förbundsrådet. Ett lagbeslut kan utfärdas och kungöras endast ifall förbundsrådet icke inom 8 veckor har mot detta beslut ingivit en motiverad, skriftlig protest (veto). Upprepar nationalrådet trots denna protest sitt ursprungliga lagbeslut vid närvaro av minst hälften av dess medlemmar, så skall detta beslut utfärdas och såsom lag kungöras. Undantagna från denna vetorätt äro nationalrådets lagbeslut angående dess dagordning, angående nationalrådets upplösning, förbundsbudgetens beviljande, räkenskapernas godkännande, förbundslån och dispositioner beträffande förbundets förmögenhet.

Ifall nationalrådet så beslutar, eller dess medlemmars majoritet så begär, skall varje nationalrådets lagbeslut före dess utfärdande underkastas en folkomröstning. Likaså skall varje totalomändring av förbunds författningen och vid begäran av $\frac{1}{3}$ av nationalrådets medlemmar även en partiell ändring av densamma underkastas hela förbundsfolkets omröstning, varvid de godkända rösternas majoritet faller utslaget. Förbunds lagarnas författningens enliga tillkomst bestyrkes genom förbunds presidentens underskrift och kontrasieras av förbundskanslern och vederbörande förbundsminister, varpå lagarna kungöras av förbundskanslern i förbundets författningssamling. Lagarnas bindande kraft börjar i regel en dag efter utgivandet och utsändandet av motsvarande nummer av författningssamlingen.

Nationalråd och förbundsråd hava också del i förbundets exekutiva makt, i det att först och främst alla statsfördrag, som äro politiska, eller som hava en lagändrande karaktär, äro underkastade nationalrådets godkännande. De båda råden äro vidare befogade att pröva förbundsregeringens administration och

att för detta ändamål tillsätta undersökningsutskott. Nationalrådet medverkar vidare vid fastställandet av järnvägstariffer, av post-, telegraf- och telefonavgifter samt av priser på monopolartiklar och löner för vid förbundets verk sysselsatta personer. Vissa viktiga funktioner tillhörande den verkställande makten, isynnerhet till nationalrådet riktat förslag till val av regeringens medlemmar, tillkomma det ur nationalrådet genom proportionella val utsedda huvudutskottet. Nationalrådets och förbundsrådets medlemmar njuta en vittgående personlig immunitet inom och utom tjänsten, särskilt gent emot ansvarsyrkande från myndigheters sida.

3) Förbundets verkställande makt framträder såsom förbunds-förvaltning och förbundslagskipning. Enligt författningen betecknas förbunds-presidenten, förbundsregeringen och förbundshären såsom förbunds-förvaltningens organ.

a) Beträffande förbunds-presidentens ställning, så tillkomma honom icke alla för ett statsöverhuvud typiska funktioner; särskilt utnämner han icke ministrarna. I överensstämmelse med den nya författningens strängt demokratiska tendens är förbunds-republikén icke en presidentskapsrepublik. Förbunds-presidentens ställning närmar sig mera den schweiziska förbunds-presidentens än t. ex. presidenternas i Förenta staterna, i den franska republiken eller i den nya tjecko-slovakiska republiken; den är huvudsakligen representativ. Mot förbunds-presidentens av folkrepresentationen beroende ställning svarar också metoden för hans tillsättande. Han väljes nämligen icke direkt av folket, utan av förbunds-församlingen på 4 år. Ett omval för den omedelbart följande funktionsperioden är blott en gång tillåtligt. För valbarhet erfordras att äga valrätt till nationalrådet samt att före valårets 1 januari hava fyllt 35 år. Uteslutna från valbarhet äro medlemmar av regerande hus eller av sådana familjer, som förr hava regerat. Ansvarsyrkande mot förbunds-presidenten är tillåtet endast efter nationalrådets beslut och med förbunds-församlingens medgivande. Har förbunds-presidenten förhinder, eller är hans ämbete för längre tid obesatt, övergå hans funktioner, tilldess nytt val skett, på förbunds-kanslern. Vad förbunds-presidentens funktioner beträffar, så representerar han republiken utåt, han mottager och befullmäktigar sändebud, utnämner konsulariska representanter och avslutar stats-

fördrag. Vidare tillkommer honom utnämning av de högre förbundsämbetsmännen, förläning av titlar, benådning och abolition i enskilda fall, legitimering av oäkta barn och på grund av särskild lag beviljade av finansiella fördelar. Förbundspräsidentens regeringshandlingar ske på förbundsregeringens förslag samt på dess ansvar.

b) Åt förbundsregeringen, bestående av förbundskanslern såsom ordförande, hans ställföreträdare vicekanslern samt förbundsministrarna, äro förbundets högsta förvaltningsärenden anförtrödda. Förbundsregeringen väljes av nationalrådet på totalförslag av huvudutskottet. Förbundspräsidenten tillkommer det endast att installera och mottaga ämbetseden av regeringens medlemmar före deras inträde i sina resp. ämbeten, vidare att vid tidvis inträffande förfall för en minister eller vid regeringens avgång från sitt ämbete provisoriskt åt medlemmar av den avgående regeringen eller åt högre funktionärer vid förbundets ämbetsverk anförtra det vidare skötandet av förvaltningen. Regeringen är sålunda ett organ för nationalrådet, vilket därigenom också framträder såsom den högsta bäraren av den verkställande makten. Därför kan förbundsregeringen stanna i sitt ämbete endast så länge, som den åtnjuter nationalrådets förtroende; den måste avgå, såsnart nationalrådet genom beslut undandraget den sitt förtroende. Förbundsregeringens medlemmar och deras ställföreträdare äro berättigade att deltaga i nationalrådets, förbundsrådets och förbunds församlingens rådplågningar; vid huvudutskottets rådplågningar endast på särskild inbjudan. De parlamentariska korporationerna och deras utskott kunna å ändra sidan begära deras närvaro. Förbundsregeringens medlemmar äro ansvariga inför nationalrådet. Av ansvarigheten följer, att enhällighet kräves för kabinettets rådets regeringsbeslut; en överröstad minister måste lämna sitt ämbete.

Skötseln av förbunds förvaltningsärendena tillkommer förbundsministrarna, vilkas antal, verksamhetsområde och inrättning bestämmas genom förbunds lag, samt de dem underordnade ämbetsverken. I särskilda fall kunna även ministrar utan portfölj utnännas. Till hjälp åt ministrarna vid ärendenas handläggning och såsom parlamentarisk representation kunna dessutom statssekreterare tillsättas, vilka emellertid äro underordnade ministrarna.

c) Beträffande förbundshären, som enligt fredsfördraget är

en till sitt omfång begränsad legohär, inskränker sig författningen blott till det principiella fastställandet av dess ändamål, vilket består i att skydda republikens gränser, att på kallelse av den civila makten skydda de författningsevenliga institutionerna och upprätthålla ordning och säkerhet i det inre samt att lämna hjälp vid naturkatastrofer och olycksfall. Över hären förfogar nationalrådet respektive — enligt värnpliktslagens bestämmelse — vederbörande förbundsminister, eventuellt i begränsat omfång även ländernas och kommunernas myndigheter.

Författningens bestämmelser angående lagskipningen hålla sig i det stora hela till de vanliga, rättskipningens oavhängighet garanterande grundsatserna, vilka redan bestodo i det gamla Österrike och genom lagen av den 22 nov. 1918 angående domaremakten ånyo uppställdes. Anmärkningsvärt är upphävandet av den militära lagskipningen, utom i krigstider, och dödsstraffets avskaffande i den ordinarie straffproceduren. Domarne utnämns av förbundspresidenten eller enligt hans fullmakt av vederbörande förbundsminister efter förslag av de enligt domstölsförfattningen därtill utsedda senaterna. Författningen bestämmer också åldersgränsen, efter vars uppnående domarne måste avgå. Ny är bestämmelsen, enligt vilken den förut till domstolarna hänvisade prövningen av förordningarnas giltighet tagits ifrån dem och enhetligt överflyttats till författningsdomstolen. Hyser en domstol betänkligheter mot en förordnings användning på grund av dess lagstridighet, hör den avbryta förfarandet och framställa förslag hos författningsdomstolen angående upphävandet av nämnda förordning. Det tillkommer alltså domstolarna blott att fatta ett preliminärt beslut angående det betänkliga i en förordning med avseende på dess laglighet och sålunda förbehålla sig att hos författningsdomstolen föreslå dess upphävande.

4) Angående ländernas lagstiftning och exekutiv innehåller förbunds författningen blott vissa riktlinjer och överlämnar enskildheterna åt landsförfattningarna. Landslagstiftningen utövas av lantdagaf, vilkas medlemmar väljas av de i landet bosatta manliga och kvinnliga förbundsmedborgarna under tillämpning av den lika proportionella valrätten. Valrätten fastställles genom lantdagsvalordningarna, men får icke förknippas med snävare betingelser

än valrätten till nationalrådet. För en landslag kräves lantdagens beslut samt landshövdingens bestyrkande, kontrasignering och kungörande därav i landets författningssamling, i enlighet med landsförfattningens bestämmelser. Påräknas för en landslags verkställande förbundsmyndigheternas medverkan, måste dessutom förbundsregeringens medgivande inhämtas. I fall, där förbundsintressen hotas, kan förbundsregeringen mot en lantdags lagbeslut inlägga en motiverad protest inom 8 veckor från den dag, då lagbeslutet bekantgjordes för vederbörande förbundsministerium. Analogt med förbundsrådets suspensiva veto mot nationalrådets lagbeslut kan i detta fall lagbeslutet kungöras endast för den händelse att lantdagen, vid närvaro av minst hälften av dess medlemmar, upprepar beslutet. Varje lantdag kan på förbundsregeringens förslag och med förbundsrådets bifall upplösas av förbunds-presidenten, varefter inom 3 veckor nyval skola utlysas.

Exekutivmakten inom länderna handhaves av landsregeringen, vilken väljes av lantdagen och består av landshövdingen (Landeshauptmann), dennes vikarier samt ytterligare medlemmar. Ämbetsärendena handläggas av ett landsregeringsämbete, vars ledning tillkommer en landsämbetsdirektor. Jämte vården av landsangelägenheterna åligger det landshövdingen att, försåvitt härtill inga förbundsmyndigheter förefinnas i länderna, även vårda förbundets angelägenheter inom länderna, den så kallade »medelbara förbundsförvaltningen», för vilken han är ansvarig inför förbundsregeringen. Landshövdingen och regeringens medlemmar äro vidare inför lantdagen ansvariga för vården av landsangelägenheterna.

En särskild anordning finns i Nederösterrikes lantdag, vilken består av två kurior, landkurian och kurian för staden Wien. Landkurian och stadskurian, i vilken senare Wiens kommunalråd fungerar såsom lantdag, sammanträda till lagstiftning uti sådana angelägenheter, som av landsförfattningen förklarats för gemensamma, varemot lagstiftningen angående övriga angelägenheter handhaves av var och en av de båda kuriorna för sig. Såsom verkställande organ fungerar för landet Nederösterrike en landshövding, för Wien såsom land borgmästaren, respektive stadssenaten, för gemensamma angelägenheter en förvaltningskommission.

Hela förvaltningen inom länderna skall inrättas efter självförvaltningens princip. I enlighet härmed har ett program uppställts för förvaltningens omgestaltning, åsyftande att ombilda statens hittills företrädesvis ämbetsmannamässiga förvaltning till en framförallt ekonomisk sådan. I stället för de gamla »Bezirkshauptmannschaften», vilka bildade den statliga förvaltningens områden, och jämte vilka det förefanns en kommunens självförvaltning, skola numera träda gebits- och ortskommuner såsom länderna underordnade bärare av hela den inre förvaltningen. Båda slagen äro ekonomiska rättssubjekt. Deras organ äro dels orts- respektive gebits-kommunrepresentationen, vilken utses på grundval av alla kommunmedlemmars proportionella valrätt, dels, såsom verkställande organ, orts- respektive gebits-kommunämbetet. Ur kommunrepresentationen kunna uttagas förvaltningsutskott för särskilda uppgifter med tillkallande av vissa grupper av yrkesintresserade. Åt ortskommunerna förbehålles en bestämd grupp av lokala polisangelägenheter.

5) Huvudstyckena 5 och 6 angå kontrollmedlen för upprätthållande av statslivets ordnade gång. Först och främst uppställas grundsatzerna för förbundets räkenskapskontroll, vilken åligger räkenskapsämbetet (Rechnungshof). Räkenskapsämbetet, vars president liksom förbundsministrarna väljes på förslag av nationalrådets huvudutskott och i avseende på ansvarighet är likställt med förbundsregeringens medlemmar, har till uppgift att granska förbundets hela statshushållning, vidare skötseln av stiftelser, fonder och anstalter, som förvaltas av förbundets organ, slutligen också skötseln av företag, i vilka förbundet är finansiellt intresserat. Räkenskapsämbetet uppgör bokslutet och framlägger det för nationalrådet till godkännande. Genom landslag kunna samma funktioner även angående ländernas räkenskaper överlämnas åt räkenskapsämbetet.

6) Som garantier för författningen och förvaltningen uppställas i 6:te huvudstycket den offentliga rättens båda högsta domstolar, förvaltningsdomstolen och författningsdomstolen. Dessa skola bilda den framtida statliga organisationens grundpelare, kramporna, som till en enhet sammanfoga den dualistiska konstruktionen av förbund och länder, och som till en enhet-

lig samverkan förbinda de båda inom förbundsstaten bredvid varandra bestående organisatoriska apparaterna, förbundets och ländernas. Redan genom arten av de båda domstolarnas sammansättning framtråda dessa som en för förbund och länder gemensam, dem överordnad instans.

A) Den nya förbundsstatens förvaltningsdomstol, vars lagskipning skall garantera hela förvaltningens lagenliga funktionerande, har i det stora hela bibehållit den forna österrikiska förvaltningsdomstolens verksamhetsområde, blott noggrannare begränsat och anpassat efter förbundsstatens behov. Var och en, som påstår sig genom en förvaltningsmyndighets rättsvidriga avgörande eller förfogande vara kränkt i sina rättigheter, kan sålunda efter genomlöpande av de administrativa instanserna anföra besvär hos förvaltningsdomstolen. Men även förbundsstaten kan skydda sin kompetens mot ett övergrepp från ländernas sida, i det att vederbörande förbundsminister, när han anser förbundets intressen skadade genom ett rättsvidrigt avgörande eller förfogande av någon av ländernas myndigheter, kan vädja till förvaltningsdomstolens avgörande. Undantagna från förvaltningsdomstolens kompetens äro angelägenheter, som falla under det lagligen utövade administrativa diskretionära bedömandet, ävensom sådana, vilka en annan myndighet äger att med domares oavhängighet avgöra. Förvaltningsdomstolen dömer i regel kassatoriskt; bifall till klagomål medför upphävandet av det rättsvidriga avgörandet eller förfogandet och binder förvaltningsmyndigheten i det nya avgörande, som den skall träffa. Under vissa omständigheter kan emellertid förvaltningsdomstolen också själv omedelbart avgöra målet. Förvaltningsdomstolens förhållande såväl till förbundet som ock till länderna framträder å ena sidan i sammansättningen av senaterna, där minst en medborgare från det land, vars avgörande överklagas, måste hava säte, å andra sidan också i sättet för utnämmandet av dess medlemmar. Presidenterna och ordförandena utnämnas av förbundspresidenten på förbundsregeringens förslag; dock måste i fråga om den ena hälften nationalrådets huvudutskotts, i fråga om den andra hälften förbundsrådets gillande föreligga.

B) Författningsdomstolens kompetens är av ytterst mångfaldig art. Jämte angelägenheter, som redan i den forna österrikiska

staten tillkommo olika domstolar i och för övervakande av regeringens författningstrohet, hava ännu ytterligare av den nya förbundsstatliga organisationen betingade uppgifter hänvisats till densamma. a) Först och främst dömer författningsdomstolen över offentligt-rättsliga krav på förbundet, länderna och kommunerna. — b) Vidare dömer den i kompetenskonflikter mellan domstolar och förvaltningsmyndigheter, mellan olika kategorier av domstolar, mellan länder sinsemellan och mellan ett land och förbundet. Här har författningsdomstolen väsentligen övertagit den forna österrikiska riksrättens uppgifter. — c) Än vidare dömer den över förordningars lagenlighet. Enligt hittills gällande rätt tillkom prövningen av förordningarnas laglighet och sålunda av deras tillämplighet varje särskild domstol, vilket visserligen i det gamla Österrike förde med sig mångfaldiga divergenser i praxis. Så blevo t. ex. regeringsförordningarna angående de olika språkens användning vid domstol av den ena domstolen behandlade såsom tillämpliga, av den andra såsom ogiltiga. Numera överlämnas, på en domstols förslag, denna prövningsrätt uteslutande till författningsdomstolen, vilken omedelbart kan upphäva den lagstridig befunna förordningen. Härigenom skall det bringas enhetlighet i frågan om förordningarnas tillämplighet. — d) Ännu viktigare är det till författningsdomstolen överlämnade avgörandet över lands- och förbundslagars författningsvidrighet antingen på hemställan av förbundsregeringen, respektive av en landsregering, eller också å ämbetets vägnar i sådana fall, där en dylik lag skall bilda förutsättningen för ett författningsdomstolens avgörande. Genom denna kompetens till bevarandet av de författningensliga gränserna mellan förbundets och ländernas legislativa befogenhet skall författningsdomstolen bliva en upprätthållare av jämnvikten mellan förbundsstatens båda organisationer och därmed en verklig väktare över förbunds författningen. — e) Författningsdomstolen har vidare övertagit den forna valdomstolens uppgifter och dömer dels över klagomål angående val till nationalrådet, förbundsrådet, lantdagarna och alla andra allmänna representativa korporationer, dels över en korporations hemställan att en av dess medlemmar måtte förklaras förlustig sitt mandat. — f) Av största betydelse är författningsdomstolens funktion såsom statsdomstol.

I denna egenskap avgör den klagomål, som göra de högsta förbunds- och landsorganens författningssenliga ansvarighet gällande i fråga om rättskränkningar, vilka uppstått genom deras ämbetsverksamhet, eller i fråga om åtalbara med ämbetsverksamheten sammanhängande handlingar. Författningsdomstolen har att på förbundsförsamlingens beslut döma över anklagelse mot förbundspresidenten för kränkande av förbundsförfattningen; på nationalrådets beslut över anklagelse mot förbundsregeringens medlemmar för rättskränkning; på vederbörande lantdags beslut över anklagelse mot en landsregerings medlemmar för rättskränkning; slutligen på förbundsregeringens beslut över anklagelse mot en landshövding för rättskränkning eller för uraktlåtenhet att följa förbundets förordningar eller andra bestämmelser angående ting tillhörande den medelbara förbundsförvaltningen. Den fällande domen lyder antingen på förlust av ämbetet, eventuellt av de politiska rättigheterna, eller också under vissa omständigheter blott på fastslåendet av rättskränkningen. — g) Yttermera dömer författningsdomstolen kassatoriskt över besvär angående en genom förvaltningsmyndighets avgörande eller förfogande tillfogad kränkning av statsborgarnas genom författningen tillförsäkrade rättigheter (grundrättigheter). — h) Slutligen äger domstolen att i enlighet med bestämmelserna i en särskild förbundslag döma angående kränkningar av folkrätten. — Mot domstolens höga politiska uppgift svarar sättet för utseendet av dess medlemmar: presidenten, vicepresidenten och medlemmarnas halva antal väljas på livstid av nationalrådet, under det att andra hälften likaledes på livstid väljes av förbundsrådet.

7) Slutbestämmelserna, som innehållas i det sista huvudstycket, ställa vissa äldre lagar under författningsslagars garanti, särskilt den forna österrikiska statsgrundlagen angående statsborgarnas allmänna rättigheter, vidare en serie av nya lagar, i synnerhet lagen angående det forna österrikiska konungahusets landsförvisning och övertagandet av dess förmögenhet, lagen om upphävande av adel, ordnar och titlar samt lagen om förbundsstatens vapen; slutligen del III, avdelning V av statsfördraget i St. Germain angående skydd för minoriteterna.

IV.

Vilja vi nu försöka att draga fram de politiska idéer, som skola förverkligas i republiken Österrikes nya författning, så bör följande framhållas:

Framför allt framträder folksuveränitetens demokratiska grunddrag på det kraftigaste sätt. De av hela folket valda lagstiftningsorganen välja i sin tur exekutivmaktens organ; förbunds-presidenten väljes av förbunds-församlingen, regeringen av det folket representerande nationalrådet. Därmed är grundsatsen om statsmakternas delning avlägsnad, en grundsats, som i synnerhet inom de republiker, där presidenten väljes omedelbart av folket och regeringen utnämnes av presidenten (Nordamerikas Förenta stater, Tyska riket) garanterar en viss exekutivmaktens oavhängighet gentemot parlamentet. Den parlamentariska majoriteten bestämmer sålunda hos oss även riktlinjerna för exekutivmakten. Mot den strängt demokratiska riktningen svarar likaledes förbunds-presidentens ställning: Österrike är icke någon presidentskapsrepublik. Förbunds-presidenten är framförallt statens representant utåt; en verklig politisk makt, som särskilt skulle hava legat i utnämningen och avskedandet av ministeriet, är honom förvägrad. Ministeriet är fullkomligt oberoende av honom och uppbares enbart av nationalrådsmajoritetens förtroende. Resultatet av detta förhållande blir, antingen att en stark parlamentarisk majoritet kommer att med sitt ensidiga partipolitiska intresse påverka hela statslivet, eller att, om en sådan stark majoritet fattas, den ur en kompromiss mellan partierna framgångna regeringen kommer att på förhand vara dömd till vanmakt. Det sistnämnda har hittills, då de båda stora partierna, de kristligt-sociala och socialdemokraterna, nästan hållit varandra stängna, faktiskt varit fallet.

Vidare må framhållas motsägelsen mellan förbundets mångfaldiga legislativa befogenheter och dess synnerligen ringa makt att tvinga länderna till erkännandet af dessa befogenheter. Förbundsstaten är till synes i hög grad centralistiskt organiserad; den österrikiska förbunds-författningen tillerkänner förbundet lagstiftning och verkställighet i mycket talrika och viktiga angelägenheter, såsom knappast någon annan förbunds-författning. Men i stäl-

let äro förbundets medel att tillhålla länderna respekterandet av dessa rättigheter ganska torftiga. Exekutivmaktens utövande i länderna, och det till och med i fråga om förbundsangelägenheter, tillkommer organ, som huvudsakligen tillsättas av landet och äro beroende av landsrepresentationen. Sammanhanget med förbundets exekutivmakt består, bortsett från de fall, som även i länderna kunna skötas omedelbart av förbundsmyndigheterna, egentligen endast däri, att landshövdingen och landsregeringens medlemmar före tillträdet till sina ämbeten avlägga ed på förbunds-författningen. Den ändamålsenliga, inom den tyska riksförfattningen särskilt utbildade inrättningen av en omedelbar, genom riksmyndigheterna utövad kontroll över verkställighet i fråga om förbundsangelägenheter upptogs icke. Ett lands motstånd mot sådan verkställighet skulle kunna bemötas endast med det mest extrema medel, nämligen att genom förbunds-presidenten upplösa den ifrågavarande landdagen, vilken upplösning för övrigt vore beroende av förbunds-rådets medgivande. Frånsett detta, återstår endast det föga verk-samma medlet att klaga inför författningsdomstolen. Men just på grund av den i länderna föga utvecklade förståelsen för förbundets gemensamma uppgifter och intressen kan den lösa förbindelsen mellan förbundets och ländernas exekutiv och det förras ringa makt bli va ödesdiger för en kraftig politisk och särskilt för en kraftig eko-nomisk statsutveckling.

Om en författning utgör det sanna uttrycket för de krafter, som bestämma en stats politiska liv, så är det nyss antydda missförhål-landet mellan förbundets rätt och dess verkliga makt icke något gynnsamt symptom på författningens livskraft. Detta missför-hållande visar tydligt, hur författningsverket kom till stånd mödo-samt och icke utan en viss illistighet från de ledande partiernas sida. De centralistiska partierna vunno genom den stora mängden åt förbundet inrymda kompetenser, under det att den decentraliserande riktningen torde hava hämtat goda förhoppningar för sina syften från den ringa makt, som står förbundet till förfogande. Men för alla partier syntes kanske denna definitiva författning ändock endast såsom ett medel att få den nya staten över de första svårigheterna, tilldess en förändrad politisk konstellation skulle medgiva ett gynnsammare ordnande av statens förhållanden.

SVERIGES UPPDELNING PÅ NATURLIGA JORDBRUKSOMRÅDEN.

Av

BYRÅCHEFEN ERNST HÖIJER.

(Förts.)

Jordfördelning. Efter den föregående redogörelsen för jordbrukets naturliga förutsättningar övergå vi nu till en skildring av jordbruket inom de olika landsdelarna för att visa de fördelar, som den här genomförda uppdelningen på landsdelar med likartade naturförhållanden erbjuder i jämförelse med den officiella länsindelningen.

Den odlade jordens fördelning på större och mindre brukningsdelar är i främsta rummet beroende av landskapets topografiska karaktär. I en trakt med kuperad terräng, där åkerjorden ligger söndersplittrad mellan höjderna, framtvunga de yttre förhållandena en fördelning av jorden på små brukningsenheter. Större gårdar lämpa sig icke för dylika trakter, och där de likväl förekomma, ha de sämre förutsättningar än de små för en rationell skötsel av jorden. Där den odlade jorden utbreder sig i jämna, sammanhängande fält, möta däremot inga yttre hinder för jordens sammanförande i stora gårdar. Det är därför naturligt, att med de synnerligen olikartade naturförhållanden, som råda inom olika delar av vårt land, jordfördelningen skall vara mycket växlande. Att så även är förhållandet, framgår med all tydlighet av tab. 3, som för var och en av de fjorton landsdelarna anger brukningsdelarnas relativa antal och åkerareal, fördelade på fem olika storleksgrupper¹. Till belysning av samma sak meddelas i tab. 4 upp-

¹ En god illustration till de i tab. 3 meddelade uppgifterna lämnar den karta över åkerjordens fördelning på små, medelstora och större brukningsdelar,

TAB. 3. Jordfördelningen.

Landsdelar	Antalet brukningsdelar inom varje storleksgrupp i % av samtliga					Åkerarealen inom varje storleksgrupp i % av områdets hela åkerareal				
	Högst 2 har •%	2-10 har %	10-50 har %	50-100 har %	Över 100 har %	Högst 2 har %	2-10 har %	10-50 har %	50-100 har %	Över 100 har %
1. Skånska slättbygden	28,1	31,4	36,2	2,9	1,4	2,1	11,7	54,3	13,1	18,8
2. Sydsvenska mellanbygden	27,0	39,6	30,5	1,9	1,0	2,4	18,7	52,9	10,6	15,4
3. Sydsvenska höglandet	23,6	58,1	17,4	0,7	0,2	3,9	42,2	42,3	6,1	5,5
4. Öland och Gotland	22,3	40,4	36,1	0,9	0,3	2,3	20,5	67,3	5,9	4,0
5. Östgötaslätten	25,2	29,6	36,2	6,1	2,9	1,5	8,1	45,1	22,2	23,1
6. Västra Sveriges slättbygder.....	23,3	45,0	29,7	1,4	0,6	2,5	23,3	54,6	9,0	10,6
7. Södra Bergslagen	26,8	50,2	20,6	1,6	0,8	3,4	28,5	42,8	11,9	13,4
8. Mälar- o. Hjälmabygden	24,9	35,4	34,6	3,3	1,8	1,8	13,4	49,0	15,3	20,5
9. Norra Bergslagen	38,5	52,0	9,0	0,4	0,1	9,1	50,3	31,1	4,9	4,6
10. Kustlandet i nedre Norrland.....	32,5	53,4	13,8	0,2	0,1	7,0	50,5	37,6	2,7	2,2
11. Kustlandet i övre Norrland.....	27,3	63,1	9,6	0,0	0,0	6,7	65,3	26,8	0,5	0,7
12. Norrländska mellanbygden	31,6	62,5	5,8	0,1	0,0	9,2	70,1	19,0	1,2	0,5
13. Jämtländska silurområdet	24,6	57,7	17,7	0,0	—	5,0	50,6	43,9	0,5	—
14. Fjäll- och moränbygden	51,7	46,1	2,2	0,0	—	20,6	67,5	11,2	0,7	—
Hela riket	28,2	48,7	21,3	1,2	0,6	3,7	28,6	46,3	9,7	11,7

gift om brukningsdelarnas medelareal dels av åker och dels av s. k. reducerad jordbruksareal, under vilken benämning jag sammanfört åkern samt den naturliga ängen, reducerad efter sitt värde i förhållande till åkern¹.

TAB. 4. Medelareal, hektar, av brukningsdelar och besittningsenheter.

Landsdelar	Brukningsdelarnas medelareal av		Besittningsenheternas medelareal av åker
	reducerad jordbruksareal	åker	
1. Skånska slättbygden	15,3	14,8	17,8
2. Sydsvenska mellanbygden	12,3	11,7	14,6
3. Sydsvenska höglandet	8,1	7,1	8,7
4. Öland och Gotthland	11,5	10,5	11,0
5. Östgötaslätten	20,0	19,2	25,3
6. Västra Sveriges slättbygder	10,9	10,5	12,5
7. Södra Bergslagen	9,7	9,1	15,1
8. Mälar- och Hjälmbygden	15,5	14,8	20,1
9. Norra Bergslagen	5,6	4,9	6,1
10. Kustlandet i nedre Norrland	6,8	5,7	6,5
11. Kustlandet i övre Norrland	7,4	5,0	5,2
12. Norrländska mellanbygden	5,9	4,2	5,0
13. Jämtländska siltrområdet	7,3	6,1	6,7
14. Fjäll- och moränbygden	9,2	2,8	3,4
Hela riket	9,9	8,8	10,8

Såsom tab. 3 utvisar, är den skånska slättbygden en utpräglad bonde- och herrgårdsbygd. Över hälften av åkerarealen tillhör de medelstora gårdarna med 10—50 hektar åker samt över 30% de större gårdarna, varemot de mindre brukningsdelarna icke omfatta fullt 15% av hela åkerarealen och alltså spela en ganska underordnad roll för jordbrukets produktion i kvantitativt avseende. Den sydsvenska mellanbygden har ungefär samma jordfördelning med undantag för slättbygden i Blekinge län, där jorden är i hög grad sönderstyckad, så att brukningsdelarnas åkerareal i genomsnitt uppgår till endast 7,3 hektar.

vilken medföljer del V av Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden (*Tabeller till belysning av det svenska jordbrukets utveckling 1871—1919 jämte anmärkningar*, på kommitténs uppdrag utarbetade av ERNST HÖIJER. Stockholm 1921).

¹ Se not 1 till tab. 1.

Så snart man från de sydsvenska slätt- och mellanbygderna kommer upp på det sydsvenska höglandet, blir jordfördelningen en helt annan. De större gårdarna med över 50 hektar åker upptaga där endast en ringa del av hela åkervidden, och även de medelstora gårdarna spela där en underordnad roll i jämförelse med de mindre brukningsdelarna, som i medeltal för hela höglandet omfatta 46,3% av hela åkervidden. Den längst fortskridna jordstyckningen anträffas icke i höglandets centrala delar, utan i gränstrakterna mot sydväst, söder och sydöst inom ett område, som sträcker sig i en vid båge från Mo härad i västra delen av Jönköpings län och ända in i sydligaste delen av Kalmar län. Brukningsdelarnas medelareal är där endast omkring 3 hektar åker, och över 90% av all åker tillhör brukningsdelar med högst 10 hektar. — Brukningsdelarnas ringa åkerareal på det sydsvenska höglandet uppväges dock i någon mån genom den rikliga tillgången på naturlig äng, som ökar brukningsdelarnas genomsnittsstorlek från 7,1 hektar åker till 8,1 hektar reducerad jordbruksareal. Såväl på grund härav som av andra skäl torde gränsen för besutenhet på det sydsvenska höglandet få sättas åtskilligt lägre än på de omgivande slättbygderna, varför en stor del av de brukningsdelar, som ha mindre än 10 hektar åker, icke få betraktas som småbruk utan kunna räknas som fullgoda bondgårdar.

Om det sydsvenska höglandet med rätta kan betecknas som en typisk småbruksbygd, så äro Öland och Gotthland vårt lands mest utpräglade bondebygder. De medelstora brukningsdelarna (med 10—50 hektar åker) upptaga där drygt $\frac{2}{3}$ av hela åkerarealen, var emot större gårdar på båda öarna äro mycket sällsynta. På Östgötaslätten upptaga småbruken knappast $\frac{1}{10}$ av all åkerjord; de övriga $\frac{9}{10}$ äro jämnt fördelade på medelstora och större gårdar. I vissa delar av slätten dominera de större gårdarna ännu mera, såsom i Dals härad, där herrgårdarna (med över 50 hektar) upptaga 62% av åkerarealen. Brukningsdelarnas medelareal av åker utgör för Östgötaslätten 19,2 hektar och av reducerad jordbruksareal 20 hektar, de högsta medeltalen för någon landsdel. Av västra Sveriges slättbygder är den halländska en utpräglad bondebygd. Detsamma gäller om slättbygderna i Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, ehuru vid sidan av bondgårdarna i Skaraborgs och

Värmlands län herrgårdarna och i Älvsborgs län småbruken intaga en icke obetydlig del av ägovidden. I Göteborgs och Bohus län har den starkt kuperade terrängen medfört en mycket långt gången uppdelning av jorden. Herrgårdarnas betydelse är där obetydlig, och även bondgårdarna få stå tillbaka för småbruken. I genomsnitt för hela landsdelen är brukningsdelarnas medelareal föga mer än hälften så stor som på Östgötaslätten. Vid sidan av Östgötaslätten utgör Mälars- och Hjälmarsbygden vårt lands mest utpräglade storgodsbygd. Särskilt på slättbygden närmast norr om Mälaren dominera herrgårdarna fullständigt. I Bro härad av Uppsala län upptaga de exempelvis 70% av åkerarealen och i Sollentuna härad av Stockholms län ungefär lika mycket. Ännu så långt norrut som på slättbygden i Kopparbergs län tillhör den övervägande delen av åkerjorden de medelstora och större gårdarna.

I de mellansvenska skogs- och bergsbygderna äro däremot brukningsdelarna genomgående betydligt mindre, och flera av de dithörande områdena, såsom skogsbygden i Värmlands län och mellanbygden i Kopparbergs län, tillhöra vårt lands mest söndersplittrade trakter. Brukningsdelarnas medelareal utgör i genomsnitt för norra Bergslagen 4,9 hektar åker och 5,6 hektar reducerad jordbruksareal, av vilka det senare medeltalet, som torde få betraktas som det riktigare måttet på brukningsdelarnas storlek, är det minsta för någon landsdel förekommande.

I Norrland är brukningsdelarnas åkerareal genomgående mycket liten. Gårdar med över 50 hektar åker förekomma endast sällan, och medelstora gårdar med 10—50 hektar åker få allt mindre betydelse, ju längre man kommer mot norr och inåt landet. Ännu i kustlandet i nedre Norrland ha brukningsdelarna en medelareal av 5,7 hektar åker och i övre Norrlands kustland 5,0 hektar. Men i de inre delarna är åkerarealen genomgående betydligt mindre, med undantag för det jämtländska siluområdet, där den mera lättbrutna och bördigare jordmånen föranlett livligare uppodling, varigenom medelarealen av åker drivits upp till 6,1 hektar. Motsatserna mellan olika delar av Norrland utjämnas dock till stor del därigenom, att just i de trakter, där åkerarealen är som minst, där spelar i stället den naturliga ängen en mycket stor roll. Det enda område, där en liten åkerareal icke uppväges av mera omfattande ängsarealer,

är fjällbygden i Kopparbergs län, och tages hänsyn till arealen av både åker och äng, torde sistnämnda trakt vara den del av landet, där jordstyckningen är längst framskriden.

I det närmaste samband med den odlade jordens uppdelning på större eller mindre brukningsdelar står den jordbruksidkande befolkningens talrikhet, emedan personantalet är, relativt sett, ojämförligt mycket större vid små än vid stora brukningsdelar. Som illustration till den stora olikhet, som i detta avseende råder mellan brukningsdelar av olika storlek, meddelas efterföljande tablå, som anger antalet personer på 100 hektar åker inom olika storleksgrupper av brukningsdelar; uppgifterna, som hämtats från en av mig för tull- och traktatkommitténs räkning verkställd utredning, omfatta alla vid jordbruket verksamma personer jämte deras familjemedlemmar¹.

Storleksgrupper av brukningsdelar	Antal personer på 100 hektar odlad jord	
	Slättbygden i Malmöhus län	Kronobergs län
1—2 hektar.....	235	249
2—5 »	119	138
5—10 »	65	85
10—20 »	42	57
20—30 »	33	45
30—50 »	29	39
50—100 »	30	35
Över 100 »	41	39
I medeltal	42	92

Ovanstående uppgifter, som kunna betraktas som typiska för såväl slättbygds- som bergsbygdsförhållanden, visa en stark och oavbruten nedgång i personantalet med brukningsdelarnas stigande åkerareal, med undantag endast för de större gårdarna. Det är därför naturligt, att jordbruksbefolkningens relativa talrikhet inom de olika landsdelarna är helt beroende av den i det föregående beskrivna jordfördelningen. Den näst sista kolumnen av tab. 2, som anger antalet personer av jordbruksbefolkningen på 100 hektar re-

¹ Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden III. *Utredning angående det svenska jordbrukets produktion samt saluöverskott av spannmål*. Stockholm 1921. Sid. 35.

ducerad jordbruksareal, innehåller därför genomgående låga siffror för alla slättbygder i södra och mellersta Sverige men däremot höga tal för alla skogs- och bergsbygder. Ytterligheterna betecknas av skånska slättbygden med 43 personer på 100 hektar samt norrlandska mellanbygden med 89.

Noga att skilja från den nyss behandlade frågan om jordbrukens storleksfördelning ur driftssynpunkt är frågan om jordens fördelning ur äganderättssynpunkt på större och mindre jordegdomar. Utan att närmare inlåta mig på sistnämnda fråga, som för Sveriges del nyligen gjorts till föremål för en omfattande utredning¹, vill jag här endast hänvisa till den sista kolumnen av tab. 4, som från nämnda utredning anger medelarealen åker per besittningsenhet inom de särskilda landsdelarna². En jämförelse mellan den genomsnittliga åkerarealen per brukningsdel och per besittningsenhet ger åtminstone en antydning om, i vilken utsträckning varje besittningsenhet är uppdelad på flera brukningsdelar. Detta visar sig förekomma i den största utsträckningen inom den del av mellersta Sverige, som upptages av Östgötaslätten, södra Bergslagen samt Mälar- och Hjälmabygden, och därefter på skånska slättbygden och sydsvenska mellanbygden, varemot besittningensheterna på sydsvenska höglandet, Öland och Gottland, norra Bergslagen samt hela Norrland endast mera sällan omfatta mera än en brukningsdel.

Ju större arealer odlad jord, som äro sammanförda i en ägares hand, desto större andel därav är i allmänhet utarrenderad. Av denna anledning har, såsom tab. 5 utvisar, den utarrenderade jorden sin största omfattning inom södra Bergslagen, Östgötaslätten, Mälar- och Hjälmabygden samt skånska slättbygden, som alla ha över 30 % av åkerarealen utarrenderad. Däremot brukas jorden till allra största delen av självägare på Öland och Gottland samt i hela Norrland med undantag för mellanbygden och fjäll- och moränbygden, dit bolagens jordinnehav till övervägande del är lo-

¹ Jordkommissionens betänkanden, del II. *Statistiska utredningar angående den svenska jordens fördelning på olika slag av ägare och brukare*, verkställda av k. statistiska centralbyrån. Stockholm 1921.

² Besittningsenhet betecknar härvid sammanfattningen av den eller de jordbruksfastigheter, som tillhöra en och samma ägare.

kaliserat. Kontrasten är i detta avseende mycket stor mellan det norrländska kustlandet och de inre delarna, från vilka senare det jämtländska silurområdet dock tydligt skiljer sig. Inom sistnämnda område äro endast 10,9 % av åkerarealen utarrenderade, men inom länet i övrigt 26,7 %, och anledningen är även i detta fall den olika omfattningen av bolagens jordförvärv.

TAB. 5. De utarrenderade brukningsdelarnas antal och åkerareal i % av samtliga.

Landsdelar	De utarrenderade brukningsdelarnas	
	antal %	åkerareal %
1. Skånska slättbygden	21,8	34,4
2. Sydsvenska mellanbygden	23,1	25,6
3. Sydsvenska höglandet	23,5	24,0
4. Öland och Gotland	7,4	7,4
5. Östgötaslätten	40,4	40,9
6. Västra Sveriges slättbygder	23,0	21,6
7. Södra Bergslagen	47,0	41,1
8. Mälar- och Hjälmabygden	33,8	33,9
9. Norra Bergslagen	24,4	21,1
10. Kustlandet i nedre Norrland	15,3	11,9
11. Kustlandet i övre Norrland	4,9	3,3
12. Norrländska mellanbygden	19,6	16,8
13. Jämtländska silurområdet	13,7	10,9
14. Fjäll- och moränbygden	21,6	20,4
Hela riket	23,3	25,6

Åkerjordens användning. Jordbruksproduktionens inriktning bestämmes av ett flertal olika faktorer, av vilka naturförhållandena angiva jordbrukets allmänna karaktär, medan de ekonomiska faktorerna närmare bestämma dess differentiering inom den av naturförhållandena angivna ramen. Likaväl som detta gäller för jordbruket i dess helhet och för förhållandet mellan den vegetabiliska och animala produktionen, äro samma faktorer avgörande även för växlingarna i åkerjordens användning för de olika kulturväxterna var för sig. Varje kulturväxt har sina speciella krav på jordmån och andra naturförhållanden, som måste vara tillgodosedda, för att växten skall lämna fullgod avkastning. Genom anpassning efter dessa krav uppstår en differentiering i den odlade jordens användning, varvid de olika kulturväxterna inbördes konkurrera om jorden. De mera anspråksfulla växterna lokalisera sig till den bättre

jorden, medan ogynnsamma naturförhållanden framtvinga användningen av andra, mindre fordrande växter.

Även inom en och samma trakt med likartade naturförhållanden kunna dock de ekonomiska förutsättningarna för de olika växtslagens odling vara mycket växlande. Det ur denna synpunkt avgörande är produktionsortens läge i förhållande till inköps- och avsettningsorten och produktionskostnadernas därav betingade storlek. På samma sätt som ifråga om jordmånen konkurrera till följd härav de olika kulturväxterna om den ur avsettningsynpunkt bäst belägna jorden, varvid de mest givande växterna behålla försteget framför de övriga. På detta sätt bestämmas åkerjordens användning av en samverkan av naturliga och ekonomiska faktorer, och för den jordbrukare, som förstär att taga tillbörlig hänsyn till alla dessa faktorer, är valet ganska begränsat och enkelt mellan de kulturväxter, som med fördel kunna odlas på hans gård.

Det nära sambandet mellan naturförhållandena och urvalet av olika kulturväxter gör, att den i tab. 6 meddelade statistiken över åkerjordens användning lämnar en mycket mera verklighetstrogen översikt över växlingarna i detta avseende mellan olika delar av landet än de eljest vanliga länsammansställningarna i samma ämne, ehuru, såsom vi i det följande skola se, givetvis även bakom de för de fjorton landsdelarna anförda medeltalen mången gång kunna dölja sig rätt stora växlingar. De mera betydande av dessa växlingar skola i det följande framhållas.

Såsom redan förut framhållits, samverka klimat och jordmån till att göra den skånska slättbygden till vårt lands främsta jordbruksområde, vilket även tar sig tydliga uttryck i sättet för den odlade jordens användning. Just tack vare det milda klimatet och den bördiga jordmånen kunna där i större utsträckning och med bättre framgång än i någon annan del av landet odlas sådana mera fordrande kulturväxter som vete, malkorn och sockerbeter, vilka, där de yttre betingelserna äro gynnsamma, giva större avkastning än andra. Av de nämnda tre växtslagen upptager vetet 9,6 % och sockerbeterna 8,6 % av hela åkerarealen, vilket i båda fallen är avsevärt mera än inom någon annan landsdel. Kornet, som för att finna den mest lönande avsettningen som malkorn, kräver ett varmt klimat och en bördig och kalkrik jordmån, odlas på 7,3 % av hela

TAB. 6. Åkerjordens användning

Landsdelar	Av åkerjorden									
	höstvele	vårvele	höstväg	vårväg	vele o. väg	korn	havre	blandsäd	havre o. blandsäd	korn, havre o. blandsäd
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1. Skånska slättbygden	9,27	0,34	9,26	0,10	18,97	7,30	5,93	14,29	27,52	
2. Sydsvenska mellanbygden ...	2,30	0,23	16,71	0,55	19,79	2,76	9,98	13,26	26,00	
3. Sydsvenska höglandet	1,04	1,81	11,19	2,02	16,06	2,96	28,46	4,22	35,64	
4. Öland och Gotthland	5,38	0,09	16,12	0,13	21,72	16,85	3,88	5,05	25,78	
5. Östgötaslätten	6,42	0,41	8,07	0,08	14,98	3,95	9,77	21,14	34,86	
6. Västra Sveriges slättbygder	2,14	1,42	10,17	0,27	14,00	1,11	28,14	3,05	32,30	
7. Södra Bergslagen	1,90	1,05	10,20	0,98	14,13	1,23	27,70	3,41	32,34	
8. Mälar- o. Hjälmbygden ...	4,01	0,25	8,02	0,10	12,88	2,78	17,87	9,04	29,69	
9. Norra Bergslagen	1,06	0,97	8,54	0,18	10,75	1,66	25,02	1,58	28,26	
10. Kustlandet i nedre Norrland	0,25	0,07	2,03	0,24	2,59	10,41	13,52	3,06	26,99	
11. Kustlandet i övre Norrland	0,01	0,01	0,98	0,14	1,14	13,94	1,79	3,09	18,82	
12. Norrländska mellanbygden..	0,06	0,02	1,05	0,21	1,34	16,33	6,43	2,83	25,59	
13. Jämtländska silurområdet ...	0,04	0,00	0,85	0,08	0,97	13,01	0,71	1,13	14,85	
14. Fjäll- och moränbygden.....	0,01	0,01	1,00	0,20	1,22	16,10	2,86	1,22	20,18	
Hela riket	2,92	0,80	9,28	0,56	13,56	4,41	18,85	6,89	30,15	

Åkern, vilket visserligen långt överträffas på Öland och Gotthland men icke inom någon annan landsdel i södra eller mellersta Sverige. Rågen, som icke ställer så stora fordringar på jordmån och klimat, odlas i mindre omfattning än i de flesta andra trakter av södra Sverige, och dock har rågen under krigsåren just på skånska slättbygden i ganska stor utsträckning utträngt vetet, så att råg- och vetearealerna år 1919 voro ungefär lika stora, medan proportionen år 1914 var ungefär 1:2. Ett annat föga fordrande men också ganska litet givande sädeslag är havren, som därför på den skånska slättbygdens bördiga jord spelar en mycket undanskymd roll. Ett tecken på jordbrukets högt uppdrivna intensitet i denna landsdel är slutligen vallarnas och trädans ringa omfattning; i den vanliga 8-åriga cirkulationen upptager vallen högst två, ofta endast ett skifte, och helträdan har numera i allmänhet försvunnit från de använda växtföljderna¹.

¹ En inom Malmöhus län ofta förekommande växtföljd är denna: 1 grönfoder, 2 höstvele, 3 betor, 4 korn, 5 vall, 6 vall, 7 höstväg, 8 vårsäd (se A. Sjöström, *Om växtföljder och deras betydelse*. Landbruksakademiens handlingar och tidskrift, 1921, sid. 19 o. f.).

år 1919, i procent.

användes för														Summa	
ärter	bönor	vicker	halvväxter	all sädd till mogen skörd	potatis	sockerbetor	fodrorotfrukter	rotfrukter	sädd till gröntfoder	sädd till betesvallar	silfver- o. växtslag	andra växter	träda		öbrukad åkerjord
1,66	0,09	0,18	1,93	48,42	4,35	8,59	5,64	18,58	6,77	20,23	1,67	3,41	0,92	100	
0,51	0,02	0,05	0,58	46,37	9,90	0,92	5,54	16,36	4,13	25,72	0,67	4,33	2,42	100	
0,35	0,01	0,11	0,47	52,17	6,21	0,07	2,85	9,13	2,90	29,17	0,27	5,65	0,71	100	
0,45	0,02	0,02	0,49	47,99	4,14	2,56	4,22	10,92	1,80	22,86	0,24	15,13	1,06	100	
1,96	0,01	0,30	2,27	52,11	2,30	0,89	2,57	5,76	2,43	25,45	0,35	13,62	0,28	100	
0,64	0,27	0,18	1,09	47,39	3,24	0,23	1,93	5,40	2,84	34,61	0,27	8,97	0,52	100	
0,73	0,01	0,04	0,78	47,25	3,53	0,02	1,80	5,35	3,08	33,57	0,22	10,22	0,31	100	
2,34	0,01	0,04	2,39	44,46	2,81	0,01	1,43	4,25	1,84	36,75	0,21	12,18	0,31	100	
0,36	0,00	0,04	0,40	39,41	3,64	0,01	0,81	4,46	2,38	44,20	0,20	8,51	0,84	100	
0,40	0,00	0,01	0,41	29,99	4,29	0,00	0,58	4,87	1,56	60,67	0,27	1,50	1,14	100	
0,02	—	0,00	0,02	19,98	2,61	0,00	0,35	2,96	1,65	72,66	0,08	1,76	0,91	100	
0,15	—	0,01	0,16	27,09	3,97	0,00	0,35	4,32	4,02	61,71	0,18	1,22	1,46	100	
1,28	—	0,00	1,28	17,10	2,54	—	0,17	2,71	3,35	75,87	0,03	0,52	0,42	100	
0,15	—	0,01	0,16	21,56	4,63	—	0,26	4,89	5,93	65,53	0,13	0,89	1,07	100	
1,03	0,06	0,10	1,19	44,90	4,33	0,97	2,41	7,71	2,96	35,51	0,39	7,77	0,76	100	

Jordmånens stora betydelse för åkerjordens användning framträder tydligt genom en jämförelse ur denna synpunkt mellan den skånska slättbygden och den därtill angränsande sydsvenska mellanbygden, där den magrare jorden, som till övervägande del utgöres av sand, tvingar till användandet av mera förnöjsamma växter. Vete och korn upptaga endast 2—3 % av åkerarealen och sockerbetor odlas endast i några mera gynnade trakter såsom Listerhalvön i Blekinge samt på gränsen till den skånska slättbygden. I stället odlas råg och potatis i så mycket större omfattning. I genomsnitt för hela mellanbygden upptager rågen över 17 % av åkerarealen och potatisen 9,9 %, och i de sämst lottade trakterna, där jordmånen uteslutande utgöres av ofruktbara sandmarker, kunna inga andra växter odlas, utan får jorden där två år i följd bära råg och potatis, varefter den under 5—6 år får ligga helt obrukad. På slättbygden i Blekinge län upptaga dessa båda växtslag tillsammans i det närmaste 40 % av all åkerjord. Den del av mellanbygden, som tillhör Kalmar län, har hårdare jord och lämpar sig därför icke så bra för potatisodling, varför den för potatis använda arealen icke uppgår till mera än 5,4 %.

På det sydsvenska höglandet med dess karga och stembundna jordmån och hårda klimat ha de mera fordrande kulturväxterna icke förmått göra sig gällande. I stället odlas där vårvete och vårråg i större utsträckning än i någon annan del av landet, men framför allt är havren det förhärskande sädeslaget. Den upptager i genomsnitt för hela höglandet 28,5 % av åkerarealen (emot endast 5,9 % på skånska slättbygden), men då havren är mycket känslig för nederbörd under våren och försommaren, stannar havrearealen inom de torrare, östliga delarna vid endast 20—25 %, medan den i den betydligt nederbördsrikare, västra hälften uppgår till 35—40 %. En rakt motsatt bild visa siffrorna för höstrågen, som bättre kan motstå torkan och därför odlas ojämförligt mycket mera i de östra än västra delarna. Som exempel kan nämnas, att procenttalet för höstrågen utgör för det södra höglandet i Älvsborgs län endast 6,2 men däremot för skogsbygden i Blekinge icke mindre än 21,1.

Vad som i synnerhet satt sin prägel på jordbruket på Öland och Gottland är det torra klimatet, som drivit fram sådana mot torkan mindre ömtåliga sädeslag som höstvetete, höstråg och korn men i stället undanträngt havre och blandsäd. Öland är vårt lands mest rågodlande landskap, med 22,9 % av åkerarealen använd för höstråg. Det mest utmärkande för Öland och Gottland är dock den ytterst omfattande kornodlingen, som upptager 16,9 % av åkerarealen¹. I de bördigare trakterna odlas ganska mycket sockerbeter, som gynnas av det milda, insulära klimatet. Gräsväxter hämmas återigen av det torra klimatet, och vallarna upptaga därför endast 22,9 % av åkerarealen, på Öland, där tillgången på naturlig äng är ganska stor, t. o. m. endast 14,9 %.

Ett karakteristiskt drag för jordbruket på Öland och Gottland är slutligen den stora omfattningen av trädan, som här upptager större andel av åkern än i någon annan landsdel, ett tecken på jordbrukets något efterblivna ståndpunkt.

¹ Från Öland och Kalmar län kan anföras det kanske mest talande exemplet på, huru vilseledande resultat jordbruksstatistiken kan giva, om den håller sig endast till den administrativa länsindelningen: för länet i genomsnitt uppgår procenttalet för kornodlingens relativa omfattning till 6,8, men uppdelas länet på naturliga områden, erhålles för Öland 18,4 % och för fastlandsdelen endast omkring 4 %; i stället upptager havren på fastlandet omkring 20 % men på Öland endast 5,2 %.

Östgötaslätten och isynnerhet dess västra del kan bättre än någon annan trakt av Sverige norr om Skåne upptaga tävlan med den skånska slättbygden i fråga om jordmånens bördighet, varemot klimatet otvivelaktigt är hårdare och vegetationsperioden kortare, vilket för jordbruket medför större svårighet att komma ifrån de mera extensiva driftsformerna med fleråriga vallar och helträda. Till skillnad mot förhållandena på den skånska slättbygden odlas höst-säd ytterst sällan på mer än ett skifte; den upptager därför regelbundet 14—15 % av arealen och fördelar sig ungefär lika på vete och råg, med någon övervikt för rågen utom i de västra delarna. Vårsäd odlas på ungefär $\frac{1}{3}$ av arealen; den utgöres till övervägande del av blandsäd, som här är vanligare än inom någon annan landsdel. Östgötaslätten tillhör även det mellansvenska område, där odlingen av ärter nått den största omfattningen. Ett tecken på jordens bördighet inom den på silurisk berggrund vilande, västra delen av slätten är odlingen av tvåradigt korn och sockerbetor. I Dals härad omkring Vadstena upptager kornet 10 % av åkerarealen och sockerbetor 3 %, men dessa båda växtslag spela dock icke för slättbygden i dess helhet någon viktigare roll. Vallarna få i allmänhet ligga två år, och trädan har i det närmaste samma omfattning som höstsädesarealen. Man kan dock vid de större gårdarna spåra en tendens att genom inskränkning av vallen och övergång till halvträda utnyttja jorden på ett mera intensivt sätt, ehuru det ogynnsamma prisförhållandet under de senare åren mellan arbetskraften och jordbrukets produkter i någon mån hejdat den påbörjade utvecklingen i denna riktning.

Västra Sveriges slättbygder visa i siffrorna över åkerjordens användning sin tydliga underlägsenhet i jämförelse med Östgötaslätten. En avvikande ställning intar dock slättbygden i södra delen av Hallands län med dess vete- och sockerbetsodling. I övrigt skilja sig västra Sveriges slättbygder från Östgötaslätten genom rågodlingens större övervikt över veteodlingen och framför allt genom havreodlingens dominerande ställning. Dessa trakter voro huvudsätet för den stora havreexporten under 1870- och 1880-talen, och ehuru denna numera helt och hållet upphört, odlas alltjämt havre på icke mindre än 28,1 % av åkerarealen, medan alla andra sädeslag tillsammans endast upptaga 19,3 %. Ett uttryck för jordbru-

kets lägre intensitet är slutligen vallarnas omfattning, vilka på västra Sveriges slättbygder upptaga 34,6 % av åkerarealen mot endast 25,5 % på Östgötaslätten; härtill torde dock även klimatiska olikheter ha bidragit, i det att den rikligare nederbörden i västra Sverige är gynnsam för gräsväxten.

Inom det tredje av de stora mellansvenska slättbygdsområdena, eller Mälmar- och Hjälmarmbygden, drives en i betraktande av det nordliga läget mycket omfattande veteodling, som i genomsnitt upptager 4,0 % av åkerarealen. Vidare märkes i Uppland och Södermanland en betydande areal för ärter, som i Uppsala län, där den når sitt maximum, uppgår till 4,1 % av åkerjorden. Ju längre man kommer mot norr, desto större blir, som redan framhållits, i regel vallarnas andel av den odlade jorden, och härifrån bildar icke Mälmar- och Hjälmarmbygden något undantag. Vallarna upptaga där 2—3 skiften av den i allmänhet 7-åriga cirkulationen, och deras andel av åkerarealen uppgår till 36,8 % emot endast 25,5 % på Östgötaslätten. Även inom Mälmar- och Hjälmarmbygden framträder samma olikhet mellan de södra och norra delarna. I Södermanland utgör sålunda vallarealen endast 34,0 % av hela åkerarealen men på slättbygden i Kopparbergs län 43,7 %. Trädan har här som på Östgötaslätten stor omfattning och upptager lika stor areal som höstsäden.

I den föregående beskrivningen av naturförhållandena karakteriserades dessa i norra Bergslagen såsom för jordbruket ganska ogynnsamma såväl i avseende på jordmån som på klimat. Trots detta avviker åkerjordens användning inom denna landsdel icke särdeles mycket från de angränsande slättbygderna närmast söderut. Då är olikheten mycket större mellan norra Bergslagen och nedre Norrland. Veteodlingen är av naturliga skäl ganska obetydlig, men all höstsäd upptager likväl icke långt ifrån 10 % av åkerarealen och trädan 8,5 %. Det tydligaste tecknet på grannskapet till Norrland är, att vallen uppgår till icke mindre än 44,2 % av åkerarealen, varemot kornet, som ju i Norrland av klimatiska skäl är huvudsädet, i norra Bergslagen odlas endast mycket obetydligt. Mellanbygden i Kopparbergs län företer dock åtskilliga drag, som förmedla övergången mellan mellersta Sverige och Norrland; där upptager höstsäden endast 6,3 %, men vallarna däremot 49,8 %, varjämte kornets betydelse har betydligt vuxit på havrens bekostnad.

Så snart man kommer upp till Norrland, får jordbruket en helt annan karaktär än i mellersta Sverige. Det norrländska jordbruket stod länge kvar på en ålderdomlig ståndpunkt. Det ensidiga sädesbruket användes på de bäst belägna tegarna, varvid den ena sädesgrödan togs efter den andra utan något mellanliggande trädesskifte. I stället fingo de längre bort belägna fälten oavbrutet ligga i vall, så länge därå växte något gräs. Häruti har visserligen under de sista årtiondena den förändringen inträtt, att sädesbruket ersatts av ett fritt koppelbruk med omväxlande sädesgrödor och vall. Den korta tid, som höst och vår står till lantmannens förfogande för utförande av höst- och vårbruket, sätter dock en bestämd gräns för en mera utsträckt sädesodling och gör foderproduktionen till det norrländska jordbrukets viktigaste gren. Dessa klimatiska egendomligheter bli givetvis allt mera framträdande, ju längre man i Norrland går mot norr och inåt landet. Redan i kustlandet i nedre Norrland är dock sädesodlingen så inskränkt, att den upptager endast 30,0 % av åkerarealen, och i övre Norrlands kustland har motsvarande relativa tal sjunkit till 20,0 %. I stället upptaga vallarna inom de båda nämnda landsdelarna resp. 60,7 och 72,7 % och inom det jämtländska siluområdet ännu något mera. Vad beträffar fjäll- och moränbygden, synas procenttalen i tab. 6 giva vid handen, att spannmålsodlingen där är något större, men detta beror dock uteslutande därpå, att uppodlingen i dessa trakter fortskridit mindre långt och att därför de naturliga ängarna där ersätta en stor del av de odlade vallarna, så att den obetydliga åkerarealen huvudsakligen kan användas för spannmålsodling.

Skörden. De stora olikheter, som råda mellan vårt lands olika delar i avseende på jordmån och klimat, taga sig givetvis även uttryck i betydande växlingar i avseende på jordens bördighet. Detta belyses av tab. 7, som för de fjorton landsdelarna anger skörden per hektar av de viktigaste kulturväxterna och som bygger på den officiella jordbruksstatistikens uppgifter för femårsperioden 1913—17¹. En jämförelse mellan de olika landsdelarna ådagalägger

¹ Även från denna gren av jordbruksstatistiken kan en mångfald exempel anföras på olämpligheten av att ange medeltal för hela län, som inom sig förete större växlingar i naturförhållanden. Så är exempelvis hektarskörden av

TAB. 7. Skörd per hektar i medeltal för åren 1913/17.

Landsdelar	Höstvete Kg.	Höstråg Kg.	Korn Kg.	Havre Kg.	Blandsäd Kg.	All säd Kg.	Potatis Kg.	Sockerbeter Kg.	Hö från odlad jord Kg.
1. Skånska slättbygden	2 570	1 910	2 250	1 940	2 090	2 170	13 400	28 180	3 530
2. Sydsvenska mellanbygden ...	2 090	1 610	1 530	1 430	1 540	1 540	13 540	24 170	3 310
3. Sydsvenska höglandet	1 690	1 380	1 260	1 340	1 450	1 330	12 710	—	3 100
4. Öland och Gotthland	1 650	1 320	1 450	1 270	1 470	1 410	8 370	23 210	3 300
5. Östgötaslätten	1 930	1 650	1 780	1 550	1 760	1 690	11 210	21 690	3 610
6. Västra Sveriges slättbygder ..	1 650	1 520	1 470	1 440	1 530	1 470	11 970	25 180	3 160
7. Södra Bergslagen	1 560	1 370	1 310	1 430	1 500	1 350	11 180	—	3 420
8. Mälard och Hjälmärbbygden ..	1 590	1 410	1 540	1 480	1 540	1 480	9 140	—	3 170
9. Norra Bergslagen	1 530	1 370	1 610	1 330	1 570	1 360	11 370	—	2 980
10. Kustlandet i nedre Norrland	1 910	1 610	1 660	1 460	1 550	1 550	11 640	—	3 370
11. Kustlandet i övre Norrland	—	1 830	1 710	1 420	1 650	1 680	13 840	—	2 680
12. Norrländska mellanbygden ..	—	1 490	1 540	1 310	1 460	1 470	12 120	—	3 050
13. Jämtländska siluområdet ...	—	1 800	2 050	1 680	1 830	1 980	16 520	—	3 710
14. Fjäll- och moränbygden	—	1 590	1 800	1 510	1 610	1 730	14 900	—	3 440
Hela riket	1 990	1 490	1 710	1 420	1 660	1 490	11 980	27 510	3 190

tydligt den skånska slättbygdens överlägsenhet. Alla sädesslag lämna där den största avkastningen per hektar, och medeltalet för all säd, som uppgår till 2,170 kg., överträffar långt motsvarande tal för alla delar av södra och mellersta Sverige. En avvikande ställning intar endast potatisen, som bättre trives på de magra sandjordarna än på slättbygdens feta lera. Närmast efter den skånska slättbygden i avseende på allmän bördighet kommer slättbygden i Hallands län med en hektarskörd för all säd av i medeltal 1,800 kg. samt Östgötaslätten med 1,690 kg. Även de skånska mellanbygderna och slättbygden i Blekinge län giva, trots den sandiga jordmånen, jämförelsevis god avkastning, med 1,520—1,600 kg. säd per hektar. Betydligt lägre är helt naturligt hektarskörden på det sydsvenska höglandet, för de särskilda dithörande länsdelarna växlande mellan 1,540 kg. för skogsbygden i Hallands län och 1,180 kg. för skogsbygden i Kalmar län. Den synnerligen låga siffran för sistnämnda område beror dock till en del därpå, att rågskörden i dessa trakter år 1917 slog så gott som alldeles fel, vilket bidragit att alltför mycket sänka medeltalet. Även på Öland och Gottland är hektarskörden mycket låg, vartill dock i någon mån bidragit den nyssnämnda missväxten på råg år 1917. Icke endast säden utan även potatisen lämnar på de båda öarna en klen skörd, eller i medeltal endast 8,370 kg. per hektar, vilket betydligt understiger medeltalen för alla andra landsdelar. Den bördiga Östgötaslätten hävdar sin ställning med höga hektarskördar för alla växtslag utom för potatis, varemot på västra Sveriges slättbygder avkastningen icke endast är långt underlägsen Östgötaslättens utan även står något tillbaka för Mälar- och Hjälmdalens. Inom norra och södra Bergslagen är avkastningen i medeltal för all säd endast 1,260—1,380 kg. per hektar, med undantag för mellanbygden i Kopparbergs län, där den uppgår till 1,670 kg. Detta höga medeltal har sin motsvarighet i Norrland, där åtskilliga områden i fråga om hektarskördens storlek endast överträffas av den skånska slättbygden. I synnerhet lämnar spannmåls- och potatisodlingen inom det jämtländska silurområdet

höstråg i medeltal för hela Malmöhus län 1,720 kg., men då den för länets skogsbygd är 1,460 kg., för mellanbygden 1,510 kg. och för slättbygden 1,920 kg., är således länsmedeltalet icke ett riktigt mått på rågskördens storlek inom någon del av länet.

samt fjäll- och moränbygden en mycket god avkastning. De höga hektarskördarna i övre Norrland förefalla otvivelaktigt ganska anmärkningsvärda, men kunna förklaras av jordmånens bördighet och den rika gödslingen på de små åkerlapparna.

I tab. 8 lämnas uppgift om totalskörden av spannmål inom de särskilda landsdelarna, varav bäst framgår deras olika betydelse för landets spannmålsproduktion. I de båda sista kolumnerna av samma tabell har därjämte som ett mått på skördens relativa storlek och tillräcklighet uträknats nettoskörden av all spannmål samt av vete och råg per person av den jordbruksidkande befolkningen. De i nämnda tabell framlagda absoluta och relativa talen torde icke kräva några särskilda kommentarer.

Den för landets självförsörjning viktiga frågan angående jordbrukets förmåga att producera brödsäd till avsalu har av mig gjorts till föremål för en särskild utredning, vilkens resultat i detta sammanhang torde förtjäna att återgivas¹. Härvid har för södra och mellersta Sverige en sammanställning gjorts av å ena sidan brödsädsskördens storlek och å andra sidan jordbrukets egen förbrukning av brödsäd till människo- och kreatursföda, varigenom det varit möjligt att påvisa, vid vilka brukningsdelar och i vilka trakter av landet jordbruket förmår frambringa brödsäd till avsalu och å andra sidan under vilka förhållanden jordbruket icke förmår täcka sitt eget behov av brödsäd.

En sammanfattning av utredningens huvudresultat för hela södra och mellersta Sverige visar, att vid minsta brukningsdelarna med 1—2 hektar åker den egna brödsädsproduktionen förmår täcka endast 22,6 % av förbrukningen och att således över tre fjärdedelar av deras brödsädsbehov måste inköpas. Vid nästa storleksgrupp utgöres ungefär halva förbrukningen av egen skörd och vid brukningsdelar med 5—10 hektar täcker produktionen i det närmaste hela behovet. Vid följande storleksgrupper uppstår överskott, som är störst vid brukningsdelar med 30—50 hektar åker, där det uppgår till 63,6 % av skörden, men därefter åter sjunker, så att det vid gårdar med över 100 hektar uppgår till 56,3 %.

¹ Tull- och traktatkommitténs utredningar och betänkanden III. *Utredning angående det svenska jordbrukets produktion samt saluöverskott av spannmål*. Stockholm 1921.

TAB. 8. Totalskörd av spannmål.

Landsdelar	Vete Ton	Råg Ton	Korn Ton	Havre och blandsäd Ton	Baljväxter Ton	All spannmål Ton	Nettoskörd ¹ per person av jordbruksbef.	
							All spannmål Kg.	Vete och råg Kg.
1. Skånska slättbygden	103 440	41 250	64 150	129 600	4 690	343 130	2 202	935
2. Sydsvenska mellanbygden	18 170	62 040	9 640	86 370	880	177 100	1 226	562
3. Sydsvenska höglandet	22 690	124 150	20 590	323 730	2 020	493 180	761	230
4. Öland och Gottland	9 770	22 520	29 490	13 960	520	76 260	1 165	490
5. Östgötaslätten	21 530	20 920	11 010	84 420	2 920	140 800	1 623	494
6. Västra Sveriges slättbygder	38 060	102 970	7 460	290 720	6 180	445 390	1 090	353
7. Södra Bergslagen	2 610	10 860	1 000	30 300	450	45 220	852	256
8. Mälar- och Hjälmbygderna	54 890	85 160	31 400	329 640	16 350	517 440	1 170	319
9. Norra Bergslagen	5 130	33 250	5 800	91 440	650	136 270	486	142
10. Kustlandet i nedre Norrland	760	5 370	28 350	39 950	580	75 010	457	38
11. Kustlandet i övre Norrland	—	1 430	23 040	7 060	20	31 550	262	13
12. Norrländska mellanbygden	50	910	14 960	7 050	90	23 060	265	11
13. Jämtländska silurområdet	—	720	11 100	1 190	940	13 950	382	20
14. Fjäll- och moränbygden	—	660	14 190	2 690	60	17 600	190	7
Hela riket	277 100	512 210	272 180	1 438 120	36 350	2 535 960	915	289

¹ Skörd med avdrag för utsäde.

Småbrukens stora underlägsenhet i avseende på brödsädsproduktionen icke endast för avsalu utan även för eget behov är i främsta rummet beroende av två samverkande faktorer, nämligen å ena sidan den lägre avkastningen per hektar och å andra sidan

TAB. 9. Brödsädsöverskottets eller -bristens relativa storlek i södra och mellersta Sverige samt därpå inverkan faktorer.

Landsdelar	Brödsädsareal i % av hela åkerarealen %	Skörd per hektar av brödsäde kg.	Antal personer av jordbruks- bet på 100 hektar åker	Överskott eller brist av brödsäde sida i % av totaltillgången ¹ %
1. Skånska slättbygden	19,0	2 333	44	+ 70,5
2. Sydsvenska mellanbygden	19,8	1 627	50	+ 54,2
3. Sydsvenska höglandet	16,1	1 336	75	- 3,6
4. Öland och Gotland	21,7	1 374	49	+ 48,3
5. Östgötaslätten	14,5	1 767	46	+ 48,9
6. Västra Sveriges slättbygder	14,0	1 521	53	+ 30,4
7. Södra Bergslagen	14,1	1 365	64	+ 6,4
8. Mälars- och Hjälmarsbygden	12,4	1 472	48	+ 23,8
9. Norra Bergslagen ²	10,7	1 144	92	- 40,4
Hela södra och mellersta Sverige	14,8	1 557	58	+ 29,3

den ojämförligt större befolkningstätheten vid dessa mindre brukningsdelar. På samma gång som den förra faktorn sänker småbrukens produktion, medför således deras större folkrikhet en mycket starkare konsumtion än vid de medelstora och större gårdarna. Anledningen, varför överskottet sjunker vid de större gårdarna, är åter den, att befolkningen vid dessa är större än vid bondgårdarna, och detta beror i sin tur på, att herrgårdarna i större utsträckning än bondgårdarna ha gifta tjänare.

Om man ser på förhållandena i olika delar av landet, framträder starkt det gemensamma draget, att de små, medelstora och större brukningsdelarnas betydelse för brödsädsproduktionen är mycket likartad i hela södra och mellersta Sverige. Olikskheterna mellan två småbruk i Skåne och Uppland äro mycket mindre än mellan ett småbruk och en herrgård i en och samma trakt. Helt olika blir däremot resultatet, om man, med bortseende från växling-

¹ Totaltillgången = nettoskörden med tillägg av för jordbrukets eget behov inköpt brödsäd.

² Till norra Bergslagen räknas i denna tabell även Gästrikland

arna mellan stora och små brukningsdelar, jämför det överskott eller den brist, som uppstår inom varje län eller naturligt område i dess helhet. De stora växlingar, som härvid framträda mellan de olika landsdelarna, torde förtjäna en närmare belysning. För underlättande härav sammanställs i tab. 9 överskottets eller bristens relativa storlek inom varje ländsdel med de faktorer, varav de i främsta rummet äro bevingade, nämligen brödsädsodlingens omfattning och jordens bördighet samt jordbruksbefolkningens storlek.

Den del av landet, som lämnar det största brödsädsöverskottet, är de skånska slättbygderna, av vilka Malmöhus läns slättbygd uppvisar ett överskott på 72,7% av skörden och Kristianstads läns på 62,9%. Till detta goda resultat ha ett flertal gynnsamma omständigheter bidragit. Sålunda odlas brödsäd på en betydlig del av hela åkerarealen, på samma gång som skörden per hektar, tack vare jordens bördighet och det intensiva brukningssättet, är betydligt större än inom någon annan trakt av landet. Även de skånska sandjordsdistrikten, slättbygderna i Hallands, Blekinge och Kalmar län samt Öland och Gottland, eller med andra ord alla slättbygder i sydöstra Götaland, där brödsädsodlingen överallt är stor, ha betydande överskott, som i de flesta fall överstiger 50% av skörden.

Det sydsvenska höglandet har däremot i fråga om brödsädsproduktionens tillräcklighet en helt annan karaktär. De till höglandet hörande delarna av Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Kalmar, Östergötlands och Hallands län, som bilda en övergång från angränsande slättbygder och där höglandskaraktären därför icke är så starkt utpräglad, producera visserligen, tack vare en omfattande brödsädsodling, något mera brödsäd, än vad de själva behöva. Men i de inre delarna av höglandet räcker brödsädsskörden ingalunda till för jordbruksbefolkningens eget behov. I Kronobergs län är visserligen brödsädsodlingen ganska stor, men då brukningsdelarna äro mycket små och jordbruksbefolkningen till följd härav synnerligen talrik samt jordens avkastning därjämte är låg, uppstår en brist, som uppgår till 14,1% av förbrukningen. För Jönköpings län uppgår bristen av samma orsaker till 17,7% och för södra delen av Älvsborgs län till icke mindre än 35,6%.

På Östgötaslätten lämnar åkerjorden en hög avkastning per hektar, och då jordbruksbefolkningen tillika är fåtalig, har ett över-

skott uppstått, som uppgår till närmare hälften av hela skörden. Av de västsvenska slättbygderna omkring Vänern står slättbygden i Skaraborgs län främst med ett överskott på 37,4% samt därefter den värmländska slättbygden med 26,9%, varemot överskottet i Älvsborgs län på grund av låg avkastning och talrikare jordbruksbefolkning icke når högre än till 7,1%. I Göteborgs och Bohus län kan den talrika jordbruksbefolkningen icke brödföda sig själv.

I de omkring Mälaren och Hjälmaren liggande slättbygderna produceras, trots det att brödsädsarealen där är av mycket mindre omfattning än i de flesta delar av södra Sverige, åtskilligt mera brödsäd, än som åtgår för den fåtaliga jordbruksbefolkningens eget behov. Det relativt största överskottet förekommer i Uppsala län med 32,5% av skörden och därefter på Örebro läns slättbygd (29%), Södermanlands län (26,3%), Västmanlands läns slättbygd (24,7%) samt Stockholms län (13,5%). Orsaken till det sistnämnda länets underlägsenhet är liten brödsädsareal i förening med en jämförelsevis talrik jordbruksbefolkning. Även slättbygden kring nedre Dalälven i Kopparbergs län lämnar ett mindre överskott.

Däremot bilda alla skogs- och bergstrakter i mellersta Sverige ett enda stort underskottsområde, vars brödsädsproduktion på grund av ringa brödsädsodling och i de flesta fall låg avkastning samt talrik jordbruksbefolkning icke räcker till för jordbrukets eget behov. I Örebro läns bergslagsdel uppgår bristen till icke mindre än 36,3% av totaltillgången, i Värmlands läns skogs- och bergsbygder till 30,6%, i de likartade delarna av Dalsland till 20,3% och i bergslagsdelen av Västmanlands län till 20,7%. Ännu större är bristen i de båda nordligaste av de här medtagna områdena. I mellanbygden av Kopparbergs län förmår jordbruket icke täcka fullt en tredjedel av sitt eget behov med hemmaproducerad spannmål, återstoden, eller 67,2% av hela förbrukningen, måste inköpas från annat håll. Orsaken, varför underskottet här blivit större än inom någon annan del av södra och mellersta Sverige, är dels den ringa omfattningen av brödsädsodlingen, dels jordbruksbefolkningens stora talrikhet. Inom Gästrikland är bristen, tack vare en glesare jordbruksbefolkning, icke så stor, men icke heller där täckes fullt hälften av förbrukningen genom egen produktion.

Om man för norra Sverige antager, att omkr. 60% av korn-

skörden förbrukas såsom brödsäd, kan man beräkna, att jordbruket där själv förmår producera omkring 64% av sitt brödsädsbehov.

Antalet kreatur. Mellan de båda huvudgrenarna av lanthus-hållningen, eller å ena sidan odling av spannmål och rotfrukter för direkt mänsklig konsumtion och å andra sidan uppfödning av kreatur för produktion av animaliska födoämnen, råder ett nära samband och en ömsesidig växelverkan. Därvid är det icke endast växtodlingen, som är av betydelse för kreatursskötseln, utan även den senare, som utövar inflytande på den vegetabiliska produktions riktning och omfattning. Kreatursskötseln inflytande på det egentliga jordbruket gör sig gällande i flera olika avseenden. Framför allt är tillgången på dragare av grundläggande betydelse för jordens skötsel. Men därjämte är hela kreatursbeståndets storlek av betydelse, emedan den är bestämmande för den för jordens avkastningsförmåga så viktiga tillgången på naturlig gödsel. Och slutligen utöva de naturliga och ekonomiska förutsättningarna för kreatursskötseln stort inflytande på den allmänna planläggningen av den vegetabiliska produktionen, på samma gång som de genom sin betydelse för jordbrukets ekonomi kunna inverka på intensiteten i jordbrukets skötsel.

Då man i svensk jordbruksstatistik velat angiva det relativa antalet kreatur, har detta antal plägat sättas i relation antingen till åkerarealen eller till den sammanlagda arealen av åker och naturlig äng, men ingendera av dessa sammanställningar är riktigt lämplig. Jämförelsen med enbart åkerarealen ger en något oriktig bild av kreaturens relativa antal inom olika delar av landet, emedan kreaturen i vissa trakter hämta en betydande del av sin föda från de naturliga ängarna. Den andra jämförelsen med den sammanlagda arealen av åker och naturlig äng lämnar återigen ett felaktigt resultat i rakt motsatt riktning, med för låga frekvenstal för trakter med stora naturliga ängar, emedan ängarnas avkastning är avsevärt lägre än åkerns. För att avhjälpa dessa oegentligheter har jag i tab. 11 jämfört antalet kreatur med den s. k. reducerade jordbruksarealen, d. v. s. åkerarealen med tillägg av den efter sitt värde i förhållande till åkern reducerade ängsarealen¹. Härigenom har, som jag tror

¹ Se närmare tab. 1, not 1.

TAB. 10. Antalet kreatur år 1919, absoluta tal.

Landsdelar	Hästar	Oxar	Tjurar	Kor	Ungnöt o. kalvar	Får	Getter	Svin
1. Skånska slättbygden	70 810	40	2 356	91 174	76 314	55 388	1 125	97 925
2. Sydsvenska mellanbygden	49 554	1 208	1 641	73 055	54 853	66 615	992	79 370
3. Sydsvenska höglandet	135 343	27 698	6 165	351 527	224 552	468 026	3 431	183 544
4. Öland och Gotthland	25 589	5 196	890	33 110	25 364	56 788	118	18 730
5. Östgötaslätten	26 671	5 725	2 134	50 306	29 400	29 367	360	25 987
6. Västra Sveriges slättbygdër	120 131	2 559	3 583	239 519	119 545	172 446	1 008	105 669
7. Södra Bergslagen	11 532	2 328	604	30 535	15 871	26 585	133	11 357
8. Mälar- och Hjälmärbygden	136 109	8 274	6 431	276 702	117 889	142 666	5 384	113 137
9. Norra Bergslagen	46 862	127	1 430	155 189	75 495	140 269	14 430	36 102
10. Kustlandet i nedre Norrland	31 319	45	1 249	104 358	39 386	112 597	27 404	22 938
11. Kustlandet i övre Norrland	18 593	10	412	65 904	24 364	82 784	2 815	7 126
12. Norrländska mellanbygden	14 126	34	540	46 286	19 906	73 736	23 193	6 791
13. Jämtländska silurområdet	11 351	13	394	26 263	11 460	30 808	22 852	4 030
14. Fjäll- och moränbygden	17 691	87	1 158	63 132	27 038	105 579	29 905	4 077
Hela riket	715 681	53 344	28 987	1 607 060	861 437	1 563 654	133 150	716 783

erhållits ett någorlunda tillfredsställande mått på kreaturens relativa antal, ehuru icke heller detta går fritt för invändningar, bl. a. därför att även skogs- och hagmarken i många fall lämnar ett icke obetydligt bidrag till kreaturens underhåll.

TAB. 11. Antal kreatur år 1919, relativa tal.

Landsdelar	Antal kreatur på 100 hektar reducerad jordbruksareal				Antal nötkreatursenheter på 100 personer av jordbruksbef.	Antal unghästar o. föl på 100 gamla hästar	Antal unghästar o. kalvar på 100 kor
	Hästar	Nötkreatur	Svin	Nötkreatursenheter i			
1. Skånska slättbygden	21,3	51,1	29,5	76,2	179,2	38,1	83,7
2. Sydsvenska mellanbygden ...	18,7	49,3	29,9	72,1	154,7	54,0	75,1
3. Sydsvenska höglandet	16,5	74,2	22,3	92,9	140,7	42,6	63,9
4. Öland och Gotthland	20,3	51,1	14,8	74,1	166,0	57,9	76,6
5. Östgötaslätten	15,4	50,6	15,0	67,3	152,0	41,5	58,4
6. Västra Sveriges slättbygder ..	17,7	53,7	15,5	72,7	142,7	63,6	49,9
7. Södra Bergslagen	15,4	66,0	15,2	82,4	136,2	42,3	52,0
8. Mälar- o. Hjälmbygderna ...	16,3	49,0	13,6	68,4	149,2	34,5	42,6
9. Norra Bergslagen	15,7	77,9	12,1	94,1	118,0	31,3	48,6
10. Kustlandet i nedre Norrland	15,4	71,4	11,3	92,2	130,8	23,8	37,7
11. Kustlandet i övre Norrland	13,0	63,5	3,0	79,8	108,7	24,9	37,0
12. Norrländska mellanbygden ..	16,8	79,5	8,1	103,4	116,5	24,9	43,0
13. Jämtländska siluområdet ...	21,1	71,0	7,5	98,1	160,5	47,3	43,6
14. Fjäll- o. moränbygden	11,6	60,0	2,7	76,3	142,8	20,8	42,8
Hela riket	16,9	60,1	16,9	79,7	141,6	41,5	53,6

Uppgifterna i tab. 11 angående antalet kreatur inom de olika landsdelarna på 100 hektar reducerad jordbruksareal torde icke vara i behov av några utförligare kommentarer; här skola endast framhållas några enstaka fall, då de relativa talen för en landsdel mera avsevärt skilja sig från de vanliga.

Hästarnas antal är i allmänhet ganska konstant, då det samma i huvudsak bestämmes av jordbrukets behov av dragare. Några växlingar förekomma dock, som alla kunna förklaras av särskilda förhållanden. Det intensivt drivna jordbruket på den skånska slättbygden kräver mycken dragkraft, varför även hästarnas relativa antal där är större än inom någon annan landsdel. Närmast därefter komma det jämtländska siluområdet samt Öland

¹ 1 nötkreatursenhet = 1 fullvuxet nötkreatur, ² ungnöt, ³ vuxen häst, ⁴ unghäst och föl, 10 får och lamm samt 12 getter.

och Gottland, men anledningen till hästarnas talrikhet är där en helt annan; den kalkhaltiga berggrunden inom de sistnämnda landsdelarna är gynnsam för de unga hästarnas benbyggnad, vilket föranlett, att hästuppfödning drives i stor skala. Sin största omfattning har denna nått på Öland. Såsom av näst sista kolumnen av tab. 11 framgår, drives en omfattande hästuppfödning även i västra Sveriges slättbygder samt i sydsvenska mellanbygden, särskilt i Skaraborgs län. I vissa delar av södra och mellersta Sverige såsom sydsvenska höglandet, Öland, Gottland och Östgötaslätten samt Närke och Södermanland, användas ännu i ganska stor utsträckning oxar såsom dragkraft, vilket givetvis bidrager att sänka det relativa antalet hästar. I Norrland hållas många hästar för skogsbrukets behov; trots detta förefaller det relativa antalet hästar mycket lågt inom flera av de norrländska landsdelarna, vilket dock endast beror på de mycket stora arealerna av naturlig äng.

Den faktor, som mer än någon annan inverkar på nötkreaturens relativa antal, är brukningsdelarnas storlek, emedan vid mindre brukningsdelar hållas ojämförligt mycket flera nötkreatur än vid större gårdar. Inom de landsdelar, där jorden är starkt sönderstyckad, såsom på det sydsvenska höglandet, norra Bergslagen samt flertalet norrländska landsdelar, är därför nötkreaturens relativa antal stort, medan däremot slättbygderna i södra och mellersta Sverige, där gårdarna i genomsnitt äro betydligt större, visa låga siffror. Ytterligheterna betecknas av Mälar- och Hjälmarbygden med 49 samt norrländska mellanbygden med 79,₅ nötkreatur på 100 hektar reducerad jordbruksareal.

Svinskötseln drives i den utan jämförelse största omfattningen på den skånska slättbygden och den sydsvenska mellanbygden, framdriven av god tillgång på lämplig föda, som till stor del erhålles från den högt utvecklade mejeriskötseln och den omfattande potatisodlingen. I Norrland är svinaveln däremot mycket obetydlig, och medan inom de förstnämnda landsdelarna funnos närmare 30 svin på 100 hektar, var samma antal inom den norrländska fjäll- och moränbygden endast en tiondel så stort.

I en föregående avdelning av denna uppsats gjordes en beräkning av jordbrukets produktion och konsumtion av brödsäd och

av det salufria överskottets storlek. Det vore givetvis av icke mindre intresse att få en liknande beräkning utförd i fråga om den animaliska produktionen för att se, huru mycket av denna som förbrukas inom jordbruket. En dylik beräkning stöter dock på stora svårigheter, om den ens är möjlig, att med någorlunda säkerhet genomföra. Att på grundval av antalet kreatur beräkna, den animaliska produktionens storlek är svårt, men låter sig dock approximativt utföras¹. Ännu svårare är dock att beräkna, huru mycket av de animaliska livsmedlen som förbrukas inom jordbruket, i synnerhet om beräkningen skall utföras för varje särskild landsdel. I brist på alla uppgifter härom meddelas i tab. 11 en sammanställning av antalet nötkreatursenheter på 100 personer av jordbruksbefolkningen, vilken bör giva åtminstone en antydning om den animaliska produktionens större eller mindre grad av tillräcklighet för jordbrukets eget behov inom de olika landsdelarna.

För hela riket i genomsnitt komma 141,6 nötkreatursenheter på 100 personer. Se vi på motsvarande relativa tal för de särskilda landsdelarna, framträder som ett genomgående drag, att kreaturstammen är talrikare i förhållande till jordbruksbefolkningen på slättbygderna än i bergs- och skogsbygderna. Detta kan vid första påseendet synas egendomligt, då de mindre brukningsdelarna, som överväga inom de sistnämnda landsdelarna, hålla mycket större kreatursbesättningar än de större gårdarna på slättbygderna. Men de mindre brukningsdelarnas överlägsenhet i detta avseende mer än uppväges däraf, att personantalet vid dem, såsom redan påvisats, är ojämförligt mycket större än vid de stora gårdarna. Till följd härav är antalet nötkreatursenheter i förhållande till jordbruksbefolkningen avsevärt lägre inom södra och mellersta Sveriges bergs- och skogsbygder än inom flertalet av dess slättbygder och de förras förmåga att producera animaliska näringsmedel till avsalu följaktligen mindre än de senares, ett förhållande som förut knappast blivit siffermässigt belyst. Mätt efter denna måttstock, är kreaturstammen störst på skånska slätt-

¹ B. LÄFTMAN. *Skandinavisk Veterinärtidskrift*, 1914, sid. 135 o. f.

bygden samt på Öland och Gottland, men däremot lägst i norra Bergslagen samt i norrländska kustlandet och mellanbygden. Kontrasten är i detta avseende mycket stor mellan skånska slättbygden med 179,2 nötkreatursenheter på 100 personer samt kustlandet i övre Norrland med endast 108,7.

Rättelse.

I den i tidskriftens föregående häfte publicerade första delen av föreliggande uppsats har i tab. 1 en omkastning ägt rum av sifferuppgifterna för tre till det sydsvenska höglandet hörande områden; de siffror, som där angivas för Kronobergs län, avse rätteligen Östergötlands län, södra skogsbygden, siffrorna för Jönköpings län avse Kronobergs län och siffrorna för Östergötlands län, södra skogsbygden avse Jönköpings län.

ÖVERSIKTER OCH MEDDELANDEN.

I. Politik.

PREUSSENS FÖRFATTNING AV ÅR 1920.

Efter sammanbrottet i november 1918 bildades i Preussen en provisorisk regering, vars kärna utgjordes av medlemmar av de socialistiska fraktionerna i det gamla preussiska Abgeordnetenhaus. I ett offentligt upprop av den 13 november förkunnade regeringen, att en författningsgivande församling under den närmaste framtiden skulle väljas på grundvalen av *lika* rösträtt för alla män och kvinnor och med tillämpning av ett proportionellt valsätt. Den i december s. å. utfärdade förordningen angående dessa val anslöt sig på det närmaste till riksvallagen av den 30 november, och valen ägde rum endast 8 dagar efter valen till den rikstyska nationalförsamlingen (båda i februari 1919), varefter den nya preussiska landsförsamlingen sammanträdde i Berlin den 13 mars 1919.

Dess rättigheter och åligganden reglerades i Gesetz zur vorläufigen Ordnung der Staatsgewalt in Preussen av den 20 mars 1919. Enligt denna var församlingen innehavare av den lagstiftande och verkställande myndigheten inom den preussiska staten. Regeringen skulle tillsättas av *landsförsamlingens president*; något särskilt statsöverhuvud existerade nämligen ej i det nya Preussen. I främsta rummet hade naturligtvis den preussiska landsförsamlingen att giva landet en ny författning under aktgivande på dess ställning som republik och delstat i Tyska riket. Därförinnan hade församlingen rätt att utfärda lagar, som ej tålde något uppskov.

Som källor till här meddelade översikt av den nya författningen ha använts dels de i *Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart* för 1921 tryckta lagtexterna, dels en i samma publikation av dr HUGO PREUSS författad kommentar till de olika urkunderna.

Det dröjde nära ett år, innan den preussiska regeringen förelade den författningsgivande landsförsamlingen ett utkast till en ny författning för Preussen. Det långa dröjsmålet motiverades bl. a. med att man först borde avvakta resultatet av nationalförsamling-

ens i Weimar arbete på att skapa en konstitution för Tyska riket. Dessutom ville den preussiska regeringen före framläggandet av sitt förslag vinna stöd för detta av de tre majoritetspartierna i landsförsamlingen: socialdemokraterna, centern och demokraterna. Att samla dessa kring ett gemensamt författningsprogram visade sig emellertid utomordentligt svårt. Särskilt gingo meningarna isär inför frågan, huruvida man bredvid lantdagen borde ställa ett annat folkrepresentativt organ, vilket socialdemokraterna såsom principiella anhängare av enkammersystemet ville förhindra, medan de tvenne borgerliga partierna ansågo en dylik återhållande faktor vara nödvändig för att förhindra överilade beslut av lantdagen, isynnerhet som regeringen komme att intaga en föga självständig ställning i förhållande till den senare, varjämte de menade, att ett dylikt representativt organ, ifall dess sammansättning vilade på rationella grunder, kunde inverka fördelaktigt på förhållandet å ena sidan mellan Preussen och riket, å andra sidan mellan Preussen och dess provinser. Det påtänkta »statsrådet» skulle i själva verket framstå som en representation för provinserna, vilka för övrigt borde tillförsäkras en vidsträckt självstyrelse, enär en dylik decentralisation vore ägnad att underlätta Preussens infogande i den nya riksorganisationen.

Under sådana förhållanden är det ej ägnat att förvåna, att regeringens förslag till författning, vilket den 25 februari 1920 framlades för landsförsamlingen, kom att undergå betydande förändringar, innan det slutgiltigt antogs den 30 november 1920. Den nya författningen, som offentlig kungjordes samma dag, antogs av församlingen med 280 röster mot 60, varjämte 7 ledamöter avhöllo sig från att rösta.

Preussens författning är till sitt innehåll starkt påverkad av den tyska riksförfattningen av den 11 augusti 1919. Denna innehåller i sin 17 artikel normativa föreskrifter för samtliga »länders» författningar, varjämte dess andra huvudavdelning, som handlar om »Grundrechte und Grundpflichten der Deutschen», på mångfaldiga områden giver riktlinjer för de olika ländernas lagstiftning. Även i andra avseenden har Weimar-författningen direkt eller indirekt kommit ått verka normerande på den preussiska författningen, men denna har anslutit sig till den förras grundsatser även då detta ej varit nödvändigt på grund av bindande föreskrifter i rikets offentliga rätt. Detta finner sin förklaring i det förhållandet, att den härskande majoriteten i den preussiska författningsgivande landsförsamlingen sympatiserade med alla strävanden, som gingo ut på ett stärkande av rikets enhet, och därför ur den preussiska författningen ville avlägsna allt, som kunde verka störande på riksenheten; vägen borde istället jämnas för en utveckling hän emot en fastare sammanslutning mellan de tyska länderna. Betecknande nog lyder författningens första sats: »Preussen ist eine Republik und Glied des Deutschen Reichs». Genom att använda ordet »Glied» och ej »Mitglied», såsom i den bayerska författningen,

har man i själva verket handlat i den nya riksförfattningens anda, d. v. s. utgått från rikets nationella enhet och ej, såsom i den gamla riksförfattningen, från de enskilda staterna, sammanslutna till ett rike.

Folksuveränitetens grundsats är uttryckt i artikel 2, som lyder: »Träger der Staatsgewalt ist die Gesamtheit des Volkes». Folkviljan finner sitt omedelbara uttryck i valen till folkrepresentationen samt i den allmänna folkomröstningen (referendum) i form av »Volksbegehren» och »Volksentscheid». Röst rätt tillkommer alla över 20 år gamla rikstyska män och kvinnor, som äro bosatta i Preussen. Den allmänna, lika och direkta rösträttens grundsats har äntligen på allvar kommit att tillämpas i Preussen, där rösträttsfrågan före och under världskriget spelade en roll, vars ödesdigra betydelse för hela Tyskland kanske först i våra dagar framstår i tillräckligt klar belysning. Rätten till initiativ från folkets sida (Volksbegehren) är i ett avseende vidsträcktare än i riket, ity att i Preussen folkrepresentationens upplösning på denna väg kan påyrkas. Det preussiska folket utövar här omedelbart samma funktion som i riket tillkommer rikspresidenten. F. ö. har folket initiativ beträffande såväl författningsändringar som den allmänna lagstiftningen. I förra fallet fordras bifall av minst $\frac{1}{3}$ av samtliga röstberättigade, i senare fallet av minst $\frac{1}{20}$. En slutgiltigt avgörande folkomröstning (Volksentscheid) äger rum på grundvalen av folkinitiativ och i övriga av författningen förutsedda fall. Den äger rättskraft endast om mer än hälften av de röstberättigade deltaga i densamma. Enkel majoritet är tillfyllest för bifall till vederbörande förslag utom i Träga om författningsändringar eller lantdagsupplösning, då för bifall till den föreslagna åtgärden fordras, att mer än hälften av de röstberättigade (ej de röstande) uttalar sig därför.

Folkrepresentationen är åtminstone formellt baserad på enkammarsystemet, även om det bredvid lantdagen ställda »statsrådet» i vissa fall intager en första kammars ställning. Valbara till lantdagen, som utses för 4 år, äro alla röstberättigade, vilka fyllt 25 år. Närmare bestämmelser angående valen återfinnas i vallagen av den 3 december 1920, vilken nära ansluter sig till gällande riksvallag. För lantdagsvalen är Preussen indelat i valkretsar, vilka i sin ordning sammanföras till ett visst antal förbundsvalkretsar. För röstningens verkställande indelas varje valkrets i ett antal valdistrikt, vilka om möjligt skola sammanfalla med kommunerna. Röstberättigade, som äro anställda i preussisk statstjänst och äro bosatta utanför men dock i närheten av landets gränser, kunna jämte sina familjer upptagas i en närbelägen preussisk kommuns röstlängd. Under vissa förhållanden kan en röstberättigad person efter att ha strukits ur röstlängden förses med ett »valkort», som berättigar vederbörande att rösta i den kommun, där han vid valtillfället uppehåller sig.

Officiell nominering av kandidaterna är föreskriven. Senast

å tjugoförsta dagen före valdagen, som är gemensam för hela landet, skola valförslag i en valkrets vara ingivna. De måste vara undertecknade av minst 20 väljare inom kretsen. De föreslagna kandidaterna skola vara upptagna i en viss ordning, allt efter det företräde, förslagsställarna vilja lämna åt envar av dem. Ingen får föreslås, som ej själv skriftligen därtill givit sitt samtycke. En kandidat får ej förekomma å mer än ett valförslag inom en och samma valkrets. Å varje valförslag skall uppgivas namnet på ett ombud (med suppleant), som inför valmyndigheten i kretsen kan avgiva nödiga förklaringar å förslagsställarnas vägnar.

Utom nyssnämnda valförslag kunna sådana även ingivas till den för hela landet gemensamma valmyndighet, som utgöres av »der Landeswahlleiter», vilken utnämnes av inrikesministern. Dylik för hela landet gällande lista skall vara ingiven senast å sextonde dagen före valet och vara undertecknad av minst 20 väljare. En kandidat får ej förekomma på mer än en landslista men väl samtidigt på en valkretslista, om det nämligen för dennas räkning avgivits förklaring, att ett eventuellt röstöverskott skall komma just denna landslista till godo.

Senast å fjortonde dagen före valet kan inför valmyndigheten i en förbundsvalkrets göras anmälan om förbund mellan olika kretslistor. De å vederbörande valförslag angivna ombuden ha ått gemensamt avgiva dylik förklaring. En förutsättning för ett dylikt förbund mellan listor är emellertid att dessa samtliga äro anknutna till en och samma landslista. Man vill, som av det följande framgår, på denna väg få till stånd en samverkan mellan listor, tillhörande ett och samma parti.

Samtliga valförslag och förklaringar om förbund mellan listor offentliggöras inom en viss tidsfrist. På en valsedel få endast förekomma namn från en och samma kretslista. Ett namn på sedeln är tillräckligt; man kan t. o. m. underlåta ått uppföra något kandidatnamn, blott man upptager det löpande numret för den lista, som väljaren vill skänka sin röst, eller den överskrift, med vilken vederbörande förslagsställare försett sin lista som kännetecken (das Kennwort). Någon rätt för väljaren ått vid valtillfället ändra ordningsföljden mellan kandidaterna kommer ej i fråga; han är absolut bunden vid listan.

Liksom i fråga om riksrepresentationen är antalet representanter i den preussiska lantdagen ej fixerat, och ej heller i de enskilda valkretsarna fastställer man på förhand ått visst antal mandat. Valresultatet uträknas på följande sätt:

Högsta valmyndigheten i kretsen fastställer, hur många röster som tillfallit varje valförslag (lista) i kretsen. En kretslista tilldelas ått mandat för varje uppnått antal av 40,000 för densamma avgivna röster. Överskottsröster komma förbundna listor inom förbundsvalkretsen till godo, såvida en lista är anknuten till ått dylikt förbund; i annat fall gå dessa röster direkt till den lands-

lista, till vilken kretslistan anslutit sig. Inom förbundsvalkretsen sammanräknas de överblivna rösterna (die Reststimmen) från förbundna kretslistor, varefter på 40,000 röster kommer ett mandat; dessa extra mandat tilldelas de olika listorna efter storleken av deras röstöverskott. De inom förbundsvalkretsen ej förbrukade rösterna tilldelas den landslista, till vilken de förbundna listorna och eventuellt icke förbundna listor äro anknutna. En landslista får ett mandat för varje 40,000-tal röster. En rest på mer än 20,000 röster likställs med 40,000. Emellertid får en landslista under inga omständigheter fler mandat än sammanlagda antalet av de mandat, som tillfallit de till densamma anknutna kretslistorna.

Det antal mandat, som kommit på en listas lott, tillfaller listans kandidater i den ordning, vari de å det godkända valförslaget blivit uppförda. Detta, att väljaren är absolut bunden av det officiella valförslaget med hänsyn till personvalet, betecknas av Preuss som detta valsystems största svaghet. Visserligen fordras endast 20 undertecknare å ett valförslag, men i regeln torde endast partiledningarna med någon större utsikt till framgång kunna framföra en lista, vare sig det är frågan om en krets- eller en landslista. Utvägen att genom framförande av särlistor, söka bereda en viss kandidat högre plats på rangskalan avskäres genom bestämmelsen, att en kandidat får förekomma å endast ett valförslag inom en och samma valkrets och ej heller å mer än en landslista.

Det kan i detta sammanhang nämnas, att valen till provinslantdagarna och kretsdagarna ske efter liknande normer som valen till preussiska lantdagen, dock med bl. a. den viktiga skillnaden, att antalet representanter ej är beroende av antalet avgivna röster utan av invånartalet i provinserna och kretsarna.

I normala fall sammanträder lantdagen andra tisdagen i november månad. Upplöses lantdagen, skall nyval äga rum inom 60 dagar; efter varje nyval sammanträder lantdagen å trettionde dagen från valperiodens början, såvida ej statsministeriet sammankallar den dessförinnan.

Lantdagen väljer själv sin president, dennes ställföreträdare och övriga medlemmar av presidiet. Förhandlingarna äro offentliga, såvida ej på förslag av minst 50 lantdagsmän församlingen beslutar motsatsen med $\frac{2}{3}$ majoritet. Lantdagen och dess utskott kunna fordra en ministers närvaro vid förhandlingarna; ministerrarna och deras ombud äga f. ö. rätt att närvara vid såväl lantdagens som utskottens sammanträden. Lantdagen har rätt att tillätta undersökningskommissioner. För tillvaralagande av folkrepresentationens rätt gentemot statsministeriet under den tid då lantdagen ej sammanträder, tillsätter den senare ett ständigt utskott, som även har en undersökningskommissions befogenheter.

Lantdagen har en folkrepresentations vanliga befogenheter. En författningsändring kan komma till stånd endast om minst $\frac{2}{3}$

av medlemmarna äro närvarande och minst $\frac{2}{3}$ av dessa rösta därför.

Såsom förut nämnts äro provinserna representerade i »statsrådet» (der Staatsrat), vilket äger vissa befogenheter både i fråga om lagstiftningen och förvaltningen och i huvudsak är en efterbildning av »riksrådet» enligt den nya riksförfattningen. I det senare företrädas de olika »länderna» nästan undantagslöst av ombud för dessas regeringar. Då de preussiska provinserna ej äga av statsregeringen oberoende styrelser, utses deras representanter i statsrådet av provinslantdagarna. Som provinser räknas härvid Ostpreussen, Brandenburg, Berlin, Pommern, Grenzmark Posen-Westpreussen, Niederschlesien, Oberschlesien, Sachseh, Schleswig-Holstein, Hannover, Westfalen, Rheinprovinz och Hessen-Nassau. På 500,000 invånare kommer en representant, dock sänder varje provins minst 3 representanter. Ett överskottstal av mer än 250,000 räknas lika med 500,000. »Die Hohenzollernschen Lande» sända en representant. Antalet representanter för varje provins fastställes av statsministeriet efter varje folkräkning och även i samband med förändringar av provinsernas gränser.

Statsrådet skall av statsministeriet hållas à jour med de löpande regeringsärendena och höras beträffande allmänna organisatoriska anordningar m. m. I fråga om den allmänna lagstiftningen har statsrådet först och främst rätt till initiativ, dess mening skall därjämte inhämtas före framläggandet av regeringspropositioner, och slulligen har det gentemot lantdagen ett suspensivt veto.

Statsministeriet är »die oberste vollziehende und leitende Behörde des Staates», heter det i författningen. Det består av ministerpresidenten och statsministrarna. Lantdagen väljer den förre, vilken i sin ordning kallar ministrarna. Något statsöverhuvud i form av en president existérar ej i republiken Preussen. Ministerpresidenten uppdrager riktlinjerna för regeringens politik och är lantdagen ansvarig därför. Under förutsättning, att de enskilda ministrarna ej avvika från regeringspolitikens allmänna tendenser, leder var och en av dem självständigt arbetet inom sitt speciella förvaltningsområde och under eget ansvar införa lantdagen. Utåt representeras republiken av statsministeriet. Detta utser hälften av Preussens representanter i »riksrådet», under det att den andra hälften enligt art. 63 av riksförfattningen utses av de preussiska provinsförvaltningarna.

Det felande statsöverhuvudets funktioner falla till stor del på statsministeriets lott. Detta uttryckes helt allmänt på ett ställe i författningen sålunda: »De befogenheter, som enligt tidigare lagar, förordningar och fördrag tillkommo konungen, övergå till statsministeriet». Härvid måste vi självklart underförstå: »såvida dessa befogenheter ej enligt författningen upphävis eller förbehållits andra». Sålunda har statsministeriet ej velorätt i fråga om lagstiftningen. Över huvud kan man väl säga, att »regeringen» — för att använda ett ord, som författningen undviker — ej är ställd

i jämbredd med folkrepresentationen utan enligt författningen blir direkt avhängig av denna.

Lantdagen kan genom uttryckligt beslut efter förslag av minst 30 medlemmar undandraga statsministeriet eller enskilda ministrar sitt förtroende med påföljd, att vederbörande måste avgå, ministerpresidenten dock först, om han ej gör bruk av sin rätt att yrka på lantdagens upplösning eller hans yrkande i denna riktning avvisas av det utskott, som härvid har beslutanderätt och som utom av ministerpresidenten består av lantdagens president och statsrådets medlemmar. Ett juridiskt inskridande mot ministrar, som handlat mot författningen eller republikens lagar, förutses även i den nya författningen. Domstolens sammansättning, rättegångsförfarandet m. m. beror av särskild lag. —

Till sist bör i denna översikt nämnas, att den i varje rättsstat tillämpade grundsatsen om domstolarnas oavhängighet även fått sitt uttryck i den nya preussiska författningen.

J. E. Nilsson.

UR DEN SVENSKA STATS-VETENSKAPLIGA LITTERATUREN UNDER ÅR 1921.

Bland svenska konstitutionella frågor har den senaste tiden det största intresset knutit sig till frågan om valsättet till våra representativa institutioner samt till frågan om folkomröstningsinstitutets införlivande i någon form med vår författning. Angående båda spörsmålen hava officiella utredningar pågått och lett till publicerande av tvänne betänkanden, för vilkas innehåll tidigare i denna tidskrift redogjorts.

I fråga om valsättet är det *Proportionsvalssakkunnigas* »Betänkande II: det proportionella valsättet vid val till riksdagen» (se Statsvet. Tidskr. s. 113 ff.), som utgör det viktigaste inlägget i diskussionen. I en bilaga till detsamma lämnas av lektor J. E. NILSSON en ingående redogörelse för de skilda valsystem, som i främmande länder tillämpas vid de politiska valen. Skildringen, som är författad med stor noggrannhet och klarhet, utgör ett förtjänstfullt bidrag till handbokslitteraturen i ämnet. För dem, som hysa intresse för den proportionella tekniken — och denna teknik är av stort intresse till följd av dess allmänpolitiska sammanhang — bör det vara av värde att hava tillgång till en framställning up to date av den tillämpade proportionalismens variationer. — För betänkandets förslag lämnas redogörelser, utom å ovannämnda ställe i Statsvet. Tidskrift, även i h. 96 av Svensk Juristtidning, den sistnämnda författad av revisionssekreteraren HADAR KYLANDER och avseende jämväl de lagändringar, betänkandet föranlett.

Proportionsvalssakkunnigas förslag och den på vissa delar därav byggda vallagsrevisionen hava givetvis stimulerat meningss-

utbytet rörande valproblemet. Därvid har debatten kommit att röra sig jämväl om själva huvudmotsättningen mellan majoritetsval och proportionalism, och i åtskilliga prässorgan har — ibland tämligen lättvindigt — tagits parti för de förra. Rätt mycken sympati har ägnats åt deras kombinerande på något sätt med tilläggsmandat. Här är icke platsen att närmare ingå på en granskning av dessa tidningsartiklars idéer.

En inledning av värde till studiet av hithörande problem utgör en i serien Verdandis Småskrifter (nr 243) ingående framställning av NORE TENOW, »Om politiska val. I. Majoritetsvalen och representationsproblemet» (56 s.) Förf. undersöker först majoritetsvalens förhållande till majoritetsprincipen och illustrerar med valstatistik deras slumpvisa verkningar, vilka stundom kunna utmytna i majoritetsrepresentation för minoriteten. Ett annat kapitel är ägnat åt majoritetsvalens effekt på partiväsendet, varvid förf. med rätta genlemot tron på deras oskuldssfullhet i detta hänseende i jämförelse med proportionalismen framhåller och beskriver partimekanismens utpräglade övertäcke i de båda stora stater, som alltjämt bibehållit majoritetsvalen, nämligen England och Amerika. »Utan att förneka de partiskärpande egenskaperna hos de proportionella valen i deras gängse form», konkluderar han, kan man »med allt skäl antaga, att vi med majoritetsvalens bibehållande vid representationsreformen 1907—09 skulle ha fått uppleva alldeles samma partiskärpande utveckling, som nu faktiskt skett — och måhända i ännu mera utpräglad grad. Inträdandet av demokratin på arenan och en över huvud brutalare kampanjas inaugurerande, det parlamentariska livets ökade vikt — — — — — äro sålunda omständigheter, som i sig själva kunna vara tillräckliga att förklara den tillskärpning, som skett». Av det övriga innehållet är särskilt att nämna en kritisk redogörelse för de olika teorierna till absolut eller relativt begrundande av majoritetsregeln, ävensom en undersökning av hållbarheten i den argumentation, som går ut på att fastslå majoritetsvalens företräde framför proportionsvalen med avseende på vardera systemets politiska verkningar. I ett slutkapitel anges valformens allmänna utvecklingsgång vara sådan, att den »art av primitiv proportionalism», som majoritetsvalen med hänsyn till indelningen i valkretsar, regeringsmaktens alternerande mellan partien o. a. kan sägas utgöra, utvecklar sig den nu gängse »partiproportionalismen» och ur denna »personproportionalismen», vilken ensam torde kunna leda till uppfyllande av de önsningar, som nu framkallat tillbakasträvandena till »de gamla hederliga majoritetsvalen». Det är väl att förvänta, att förf. i den fortsättning, som arbetets rubrik utlovar, kommer att närmare utveckla jämväl tesens senare led. Det lär knappast lida något tvivel att, såsom också Proportionsvalsakkuniga i sitt betänkande framhålla, personmetoden kännetecknas av ideella företräden framför partimetoden. Betänkligheterna anknyta sig, såsom jämväl i samma betänkande anmärkes, till svårigheten att få den

förra organiserad så, att den verkligen kommer att ha en med dess syfte överensstämmande effekt. Den nu publicerade delen av författarens undersökningar liksom förf:s tidigare arbeten å samma område lovar gott för fortsättningen.

Det ligger emellertid i sakens natur, att debatten om valsättet till andra kammaren av sig själv utvidgar sig till att gälla vårt tvåkammerssystem överhuvud. Den genomgripande författningsrevisionen 1918—21, vilken fullbordar vad som påbörjades 1907—09, betecknar lika lilet som någon annan konstitutionell omvandling någon organisatorisk avslutning. Den fulla demokratin har brutit igenom, men alljämt måste meningarna vara delade om huru folkmaktens utövande bäst är att organisera.

I en artikel »Om proportionalism, riksdag och regering» i Forums fjärde häfte för år 1921, kritiserar landshövding LOUIS DE GEER proportionalismen. Den verkar, menar han, till partimekanisering, till minskande i samband därmed av intresset för valen, till borteliminerande av det personliga förtroendemomentet i representantuppsdraget, till sänkande av representationens nivå och till söndersplittring av väljarna i allt flera partier, varigenom grunden ryckes undan för åstadkommandet av en på en bärkraftlig riksdagsmajoritet vilande stark regering. Som botemedel mot detta svaghetstillstånd hos både riksdag och regering föreslår förf., att proportionalismen avskaffas vad angår andra kammaren och att denna sålunda i stället grundas på majoritetsval i enmanskretsar. »Därmed skulle vinnas dels en bättre, mera på personligt förtroende grundad rekrytering av kammaren och dels en ökad utsikt att genom dessa val komma till ett bestämt resultat i fråga om kursen för landets styrelse.» För första kammaren skulle proportionalismen bibehållas, varigenom i alla fall bereddes garanti för att alla meningsriktningar finge göra sig hörda i representationen. »Kunde en inskränkning av proportionalismen vid valen till Andra kammaren giva impuls till ett noggrannare urval av kandidater till Första kammaren, skulle frågan om nivåns höjande i denna kammare sannolikt ha funnit sin lösning och måhända skulle kammaren på detta sätt kunna i någon mån återvinna sin förlorade karaktär av överhus.» — Huruvida en sådan anordning, som den förf. proponerar, verkligen vore att anbefalla, torde bl. a. i väsentlig mån sammanhånga med förväntningarna rörande utvecklingen av kamrarnas inbördes maktförhållande. För den händelse den proportionellt valda första kammaren icke skulle förmå hävda sig gentemot den utpräglad majoritetsbetonade andra kammaren, vore nog från minoritetsskyddets synpunkt bra mycket offrat med den ifrågasatta reduceringen av proportionalismens tillämpning. I den genomförda demokratiseringen utgör minoriteternas förmåga att inom icke alltför snäva gränser göra sig gällande en välbehövlig garanti mot majoritetsväldets urartning.

Docenten NILS HERLITZ har en annan plan för vårt representationskicks omläggning. Han utvecklar den i en broschyr »Re-

presentationsproblemet» (19 tvåspaltiga sidor), vilken läses med intresse. Efter ett framhållande av den enkammarprägel, som åvilar vårt representationssystem och som med de senaste valrättsreformerna ytterligare accentuerats, samt en undersökning av motsatsen mellan lekmän och »yrkespolitiker» (= av det politiska arbetet helt upptagna) i Sveriges riksdag, når förf. fram till sina förslag till riksdagskicketets omdaning. Riksdagen skall göras enkamrig, men vid dess sida skall ställas en ny institution, »riksrådet», bestående av (förslagsvis) 75 ledamöter, varav 40 valda av riksdagen (i regel väl inom densamma), 25 utsedda av regeringen bland framstående ämbetsmän, 10 av den kommunala förvaltningens organ (ev. av de kommunala riksförbunden); önskvärt kunde därjämte vara att utom den statliga och kommunala förvaltningen ytterligare en och annan organisation, såsom hushållningssällskap, vissa sammanslutningar inom olika näringsgrenar o. s. v., vore företrädd i riksrådet. Uttryckligen betonas, att denna skissering av sammansättningen endast har exemplifikativ betydelse och otvivelaktigt kan med lika stor fördel ersättas av andra organisationsschemata. Riksrådet skulle nämligen erhålla sin huvudkaraktär genom arten av sina uppgifter. Ser man till vilka dessa äro, finner man emellertid, att, om de skola kunna fyllas på ett tillfredsställande sätt, frågan om riksrådets sammansättning blir ett kardinalproblem i hela anordningen. Riksrådet skall nämligen, om också icke i allo, så dock i avsevärd mån överflödiggöra kommittéväsendet, sålunda i sina olika delegationer förbereda de ärenden, som skola inför riksdagen, bl. a. jämväl statsverkspropositionen, ävensom på egen hand avgöra en del smärre frågor (även anslagsfrågor) av mer eller mindre utpräglat administrativ innebörd; måhända vore det därtill lämpligt, tillägger förf., att giva riksrådet vissa av de funktioner, som i normala fall tillkomma ett överhus, såsom velo (ev. blott suspensivt) mot riksdagens beslut i vissa frågor, rätt att höras i vissa fall o. s. v. De medlemmar av riksrådet, som samtidigt vore riksdagsmän, borde bliva ett ledande element i riksdagen och särskilt i dess utskottsarbete. Riksrådets verksamhet, fränsett ämbetsmannaelementets, borde förläggas till annan tid än riksdagens, alltså till hösten. — Det är tvänne huvudsyften, förf. med den föreslagna nyorganisationen vill vinna; å ena sidan lättande av riksdagens arbetsbörda och därmed beredande av den önskvärda möjligheten att bevara dess lekmannakaraktär, å andra sidan och i samband därmed tillförsäkrandet åt ärendena av en omsorgsfull förhandling genom samverkan av rutinerade »yrkespolitici» och »sakkunniga». Om man vill kalla det hela en ny form för tvåkammersystem eller icke, blir kanske närmast en strid om ord. Från den vanliga schablonen för en sådan dualistisk organisation, däri ett »sakkunskapens» organ ingår såsom den ena kammaren, avviker förslaget under alla förhållanden därutinnan, att samma personer kunna vara medlemmar av representationens båda av-

delningar. Däremot har tanken på en arbetsuppdelning av en och annan art — i syfte både att underlätta arbetet och befrämja behandlingens vederhäftighet — tidigare framställt av åtskilliga författare, vilka förordat en »experternas» övre kammare. De, i den föreliggande broschyren framställda idéerna höra med i ledet till de mångahanda möjligheter, som äro diskutabla i fråga om en decentralisation av det lagstillande arbetet. Det synes som om en sådan alltmera trängde sig på som en nödvändighet.

I en artikel »Det parlamentariska förarbetets organisering», införd i h. 9 av tidskriften *Det nya Sverige*, behandlar en annan författare, VIKING KÄLLSTRÖM, likaledes spörsmålet om en reform av det för riksdagens verksamhet nödiga utredningsarbetet. Förf. förordar — i viss mån till ersättning av kommittéväsendet — »en kombinerad parlamentarisk fråge- och utredningsbyrå försedd med fullt modernt, praktiskt ordnat referensbibliotek och duglig arbetskraft». I h. 7 av samma tidskrift understryker redaktör TEODOR TELANDER under rubriken »Överhuset» nödvändigheten av första kammarens reorganiserande till ett verkligt överhus.

Folkomröstningskommitténs »Betänkande och förslag angående konsultativ folkomröstning» har refererats i denna tidskrift s. 109 ff. Till en närmare granskning av såväl meningsmotsättningen mellan kommittéledamöterna rörande konsultativt referendums förenlighet med gällande konstitutionell rätt som av de för ett dylikt referendums utförande förebragta skälen och av de föreslagna organisationsdetaljerna hoppas jag få tillfälle återkomma i ett senare häfte under »litteraturgranskningar». Detsamma gäller om de båda bilagor, vilka åtfölja betänkandet. Den ena, författad av docenten AXEL BRUSEWITZ, bär titeln »Det konsultativa referendums, en jämförande politiskt statsrättslig undersökning» (106 s.). Arbetet giver först en på omfattande undersökningar av parlamentshandlingar och litteratur baserad framställning av det behandlade institutets utvecklingshistoria i Schweiz, Förenta staterna, Australien, Danmark, Norge, Belgien och Frankrike. Därpå följer ett sammanfattande och jämförande kapitel, däri det konsultativa referendums skärskådas ur såväl politisk som statsrättslig synpunkt. Den innehållsrika avhandlingen här spåren av sin författares vanliga förmåga av säker problemställning och redig analys och är, så vitt jag vet, den första åt ensamt det konsultativa referendums ägnade monografien. Betänkandets andra bilaga utgöres av dr HERBERT TINGSTENS undersökning av »Olika metoder för 'objektiv upplysning' vid folkomröstningar» (18 s.) och har till föremål den officiella upplysningsverksamhet, som i vissa länder anordnas till ledning för de omröstandes bedömande av den föreliggande frågan. Avhandlingen kompletterar på ett förtjänstfullt sätt den förut omnämnda.

I en uppsats i h. 7 av *Det nya Sverige*, »Den konsultativa folk-

omröstningen», kritiserar lektor KARL STARBÄCK såväl folkomröstningskommittéens belänkande som riksdagens beslut.

En plats för sig i diskussionen om representationsskicket intager ett nyligen utkommet voluminöst arbete av redaktör ALFR. EDLING: »Den rättvände världen» I o. II (495 s.), Eskilstuna 1921. Vad som i detta sammanhang intresserar, är icke författarens jordprogram eller övriga ekonomiska spekulationer utan den reform av det representativa systemet, som han föreslår och utvecklar. Den hänför sig huvudsakligen till tvänne moment, nämligen dels en omläggning av det proportionella valsättet, dels införande i en särskild form av referendum. I förra avseendet pläderar förf. för val i enmansvalkretsar, förenade med ett revisions- och utjämningsförfarande i syfte att befordra partiernas proportionella representation inom de förband av valkretsar, som skulle bildas. Förf. vill med en sådan anordning befordra personmomentet i valakten. Huruvida detta önskemål verkligen bleve på den angivna vägen i något så när ideal måtto förverkligat, kan nog, i betraktande av det i det stora hela tämligen partibetonade tillvägagångssättet, göras till föremål för tvivel. I samband med valsätsreformen vill förf. införa röstplikt och öppna val. Det andra huvudmomentet i det representativa styrelsesättet, sådant förf. önskar det, utgöres av en anordning, varigenom de röstberättigade sätts i stånd att permanent kontrollera parlamentet och själva få vara med vid de stora sakfrågornas avgörande. Det är emellertid icke fråga om den sedvanliga folkomröstningstekniken. I stället skall det gå så till, att de röstberättigade, vilka alla äro katalogiserade genom ett nummer- och kortsystem i en central registreringsbyrå, må kunna efter den första (öppna) omröstningen i riksdagen rörande en föreliggande fråga, i händelse av missbelåtenhet med den representants röstning, på vilken de hava röstat, begära sitt nummerkorts överflyttande med hänsyn till denna fråga på en annan representant. Vid andra omröstningen i riksdagen blir nu icke personmajoriteten i riksdagen, utan summan av de valmanstal, som stå bakom varje riksdagsman, avgörande för beslutet. Genom vissa minimibestämmelser med avseende på igångsättandet av denna aktion söker förf. begränsa den till endast de stora livsfrågorna i folkets liv. Frånsett den föreslagna tekniken, om vars enkelhet man icke känner sig så omedelbart övertygad som förf., faller spørsmålet till sin principiella sida under diskussionen om referenduminstitutet. För den som icke är genomträngd av tron på den satsen, att »folkets röst är Guds röst», förefaller förf:s idealistiska bergatro på de föreslagna anordningarnas onskapande förmåga mera avundsvärd än utan vidare övertygande. Det åt den konstitutionella frågan ägnade kapitlet är emellertid väl värt att taga del utav till följd av den ursprunglighet och den hänförelse, med vilken detsamma, liksom arbetet i dess helhet, är skrivet.

De hittills omnämnda arbetena stå i relation till de stora spörsmålen rörande vårt representationssystem's allmänna struktur. Till en särskild fråga angående riksdagens arbetsätt anknyter sig en helt nyligen utkommen doktorsavhandling: FERD. VEGELOW, *Den svenska talmansinstitutionen*. Den avser icke att åstadkomma en i detalj uttömmande framställning av institutionen i fråga, utan vill närmast giva en allmän teckning av densamma. Framställningen sönderfaller i två huvudavdelningar: talmännens tillsättning och talmännens funktioner. En utförlig innehållsöversikt vid arbetets slut lämnar en sammanfattning av undersökningens gång. För övrigt hänvisas till den mera ingående anmälan, som torde inflyta i ett senare häfte av denna tidskrift.

I en artikel i *Nordisk administrativt Tidskrift*, »Sveriges statssekreterare», lämnar prof. C. A. REUTERSKIÖLD ett bidrag till frågan om nämnda ämbetes natur. Förf. hävdar nödvändigheten av att statssekreterareämbetet icke göres till en ren ämbetsmanna-institution; det måste vara politiskt och därjämte med tyngdpunkten på förvaltningspolitikens område.

Av »*Betänkande och förslag i fråga om kvinnors tillträde till statsljänster*», varav n:o I utkom 1920 och behandlade kvinnors tillträde till fullmaktstjänster, utkom i början av 1921 n:o II, vari innefattas utredning och förslag angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst, avlöning och pensionering samt vissa statstjänsters reserverande för kvinnor.

De betydande förändringar, såväl grundlagar som vissa konstitutionella stadgar undergått genom å de senaste riksdagarna fattade beslut hava i hög grad framkallat behovet av dels ny-editioner av de berörda lagarna och författningarna, dels samlande framställningar av förändringarnas innebörd.

I förra hänseendet är först att nämna prof. ROB. MALMGRENS »Sveriges grundlagar och tillhörande författningar, med förklaringar» (211 + 156 s.). Arbetet utkom i oktober 1921 och har sålunda medtagit alla de senaste konstitutionella förändringarna. Här skall icke ingås på någon närmare granskning utan sparas denna till ett senare häfte av tidskriften. För de studerande vid universiteten, med tanke på vilka arbetet närmast utgivits, är tillkomsten av en modern grundlagsedition av så sakkunnig hand som författarens att hälsa med stor tillfredsställelse. Författarens förhoppning, att boken skall kunna fylla en uppgift även gentemot den för de författningsrättsliga spörsmålen intresserade allmänheten, torde också vara välmotiverad. — Justitiedepartementet har i juni månad 1921 utgivit en särskild edition av lagen om val till riksdagen.

Vad så beträffar framställningar av de vidtagna författningsförändringarna, har man som tidigare möjlighet att inhämta kännedom om dem i de numera av M. SETH på offentlig bekostnad utgivna redogörelserna för varje års riksdag eller riksdagar. De

äro mycket värdefulla i detta avseende. Därjämte är att nämna J. E. NILSSON, »Författningsrevisionen 1918—1921», vilken under år 1921 utkommit i en andra upplaga. Den behandlar såväl den kommunala som den politiska rösträtsreformen. Därjämte lämnar den en framställning av det nya sammanräkningsförfarandet, av förändringarna rörande riksdagens makt och myndighet, särskilt beträffande utrikespolitiken, av beslutet om det konsultativa referendum, av kvinnornas tillträde till statsjänst samt av departementalreformen. Såsom bilaga är införd förbundsakten för Nationernas förbund. Arbetet utmärker sig för mycken vederhäftighet och reda och torde bliva av stort gagn för lärare, studerande och politiskt intresserade över huvud.

Sammanfattande framställningar av gällande valbestämmelser äro de *valhandböcker* som utgivits. Vi anteckna VÄRNER RYDÉNS och OSKAR OLSSONS.

På *kommunalrättens* område märkes för det första *Kommunalförfattningssakkunniges* Betänkande II, för vilket redogjorts i Statsvet. Tidskrift s. 248 ff. Vidare har under året utkommit första häftet av REUTERSKIÖLDS »Föreläsningar i svensk stats- och förvaltningsrätt, III. Samhällsförfattningen, 2. Kommunalrätt», omfattande första kapitlet av de fyra, som enligt den medföljande innehållsförteckningen planerats ingå i framställningen. Kapitlet behandlar kommunalområdet och har till underrubriker följande: kommunalsamhällen och lokal indelning, den rättsliga stadsortsbildningen, ex- och inkorporeringsförfarandet, markindelning och markdisposition, fastighetsbildning, stadsjord, donationsjord och ofria tomter. Av HAMMARSKIÖLDS kommunallagsedition har i september utgivits en åttonde upplaga, av ALDÉNS i januari 1921 en sjätte. Den senare inrymmer jämväl de nya kommunala skattelagarna av 19 november 1920. Sistnämnda förf:s »Svensk kommunalkunskap» (Medborgarens bok II) har omarbetats till en femtonde upplaga, med lagändringar till oktober 1921. Till god hjälp för kommunalt verksamma medborgare bör lektor NILS HÖJERS nu i en andra upplaga utkomna »Kommunal uppslagsbok för land och stad, med prejudikat» (282 s.) bliva. En sammanfattning av kommunalskattereformens historik och innebörd har man hos HAGE och LÖVGREN, Nya kommunalskattelagen. — De ovannämnda valhandböckerna avse jämväl de kommunala valen. — I en andra upplaga har Tidens skattehandbok I—III, utgiven av RICH. SANDLER, utkommit.

Även den litteratur i statskunskap, som närmast är avsedd för skolorna, har förnyats under beaktande av de genomgripande förändringar, som under de senaste åren vidlagits rörande både författning och förvaltning. HILDEBRAND-VESSEBERGS Svensk stats- och samhällskunskap för gymnasiet ävensom samma författares motsvarande lärobok för realskolan och högre folksko-

lor samt GRIMBERGS Svensk kommunal- och statskunskap hava 1921 utkommit i resp. sjätte, sjätte och femte upplagan. Bland skolboks litteraturen i statskunskap är slutligen jämväl att nämna ett supplement till Schüeck och Lundahls Läsebok för folkskolan, innehållande tvänne uppsatser, varav den ena, författad av SIGFR. WALLENGREN, utgör en omarbetad upplaga av den i en tidigare edition av läseboken införda redogörelsen för »Svensk medborgares rättigheter och skyldigheter».

Främmande länders författningsförhållanden hava inom ramen för det undersökta institutet behandlats särskilt i de ovan omnämnda belänkandena angående proportionalismen och referendum. I övrigt är att anteckna det andra bandet av det efter riksdagens beslut och på dess bekostnad av C. A. Reuterskiöld och V. A. Rinander utgivna samlingsverket »Främmande grundlagar i svensk översättning» Bandet har redigerats av V. A. RINANDER. Det belöper sig till 437 sidor och innehåller Amerikas Förenta staters grundlag och arbetsordningar samt Massachusetts, New Yorks och Oklahomas grundlagar. Därtill kommer översikt över de övriga unionsstaternas författningar. Under »litteraturgranskningar» i detta häfte av Statsvetenskaplig Tidskrift återfinnes en utförligare anmälan.

Frågan om de nationella minoriteternas ställning inom den stat, vari de äro inlemmade, är kanske mera än någonsin ett aktuellt författningsproblem. Närmast oss ligger finlandssvenskarnas strävan efter minoritetsskydd och autonomi. I h. 5—6 av Det nya Sverige skriver i detta ämne fil. mag. K. ROB. V. WIKMAN ett par artiklar med överskrift »Den östsvenska frågan», varvid han analyserar dels den nationella problemställningen, dels det nationella programmet. I senare hänseendet utgår förf. från den motsats mellan »personlighetsprincipen» och »territorialprincipen», som även i den forna österrikiska debatten i dessa ting spelade en framträdande roll. I sitt krav på självförvaltning inom särskilt avgränsade svenska områden tager det svenska nationalitetsprogrammet hänsyn till territorialprincipen och därmed till den jordfasta befolkningens intressen; i sin fordran på individuella nationalitetsrättigheter och kulturell autonomi vid sidan av den territoriella vill programmet tillgodose personalprincipen och den bildade klassens nationella intressen. Förf. berör bl. a. även möjligheten av en rösträttsorganisation efter personalprincipen, sådan som genom den österrikiska vallagen av 1907 möjliggjordes, med självständiga nationalitetsvalkretsar lagrade över varandra. En annan uppsats i samma ämne är VERNER SÖDERBERGS, Svensk-Finlands självstyrelsekrav (Sv. Tidskr. h. 2). I samma tidskrifts h. 4 skriver dr HERMANN ULLMANN om »Tyskarnas ställning i Tjeckoslovakien».

Om *nationernas förbund* ordas mycket både till ros och ris, men kännedom om, hur denna så omtvistade överstatliga organisation egentligen är konstruerad, kan icke sägas vara vidare allmän.

Svenska föreningen för nationernas förbund strävar att sprida kunskap därom genom sin åt frågan ägnade skriftserie. Redan tidigare har i skriften n:r 2 i svensk översättning offentliggjorts den i fredsfördraget i Versailles intagna förbundsakten jämte konventionen om arbetsvillkorens reglering. I en år 1921 utkommen skrift n:r 3 lämnar ANNA WICKSELL en välskriven redogörelse för »Nationernas förbund, dess organisation och uppgifter» (39 s.). Förf. är från alla synpunkter mera än de flesta ägnad för uppgiften att introducera i frågan. En annan skildring av samma ämne, likaledes från välinitierat håll, finnes intagen i h. 6 av Svensk Tidskrift; en av förbundets egna tjänstemän, medlemmen av N. F:s ständiga sekretariat, legationsrådet ÅKE HAMMARSKIÖLD, skriver där om »Nationernas förbunds konstitutionella organisation». I en artikel i h. 2 av Nordisk Tidskrift om »Den internationella rättsdomstolen» behandlar d:r LAGE STAËL VON HOLSTEIN en av förbundets principiellt mest betydelsefulla nyskapelser. Slutligen må här omnämnas THEODOR ADELSVÄRDS »Redogörelse för Nationernas förbunds delegeradeförsamlings möte i Genève nov.-dec. 1920», en broschyr på 24 sidor och »Nationernas förbunds första församling i Genève 1920», aktstycken utgivna av utrikesdepartementet.

S. W—n.

II. Statistik och ekonomi.

SOCIALSTYRELSENS UNDERSÖKNINGAR ANGÅENDE ALKOHOLENS SOCIALA SKADEVERKNINGAR.

Med anledning av en i tidskriftens fjärde häfte (sid. 269 ff.) införd granskning av en del nyare statistisk litteratur må det tillåtas mig att göra ett par randanmärkningar.

På tal om socialstyrelsens undersökningar angående alkoholens sociala skadeverkningar ansluter sig recensenten (sid. 270) till den där hävdade uppfattningen, att fylleriförseelsestatistiken ger den f. n. bästa måttstocken på nykterhetstillståndets förändringar och utvecklingstendenser bland de bredare lagren, men gör förbehållet »så länge det enastående material för bedömande av rusdrycks-konsumtion och alkoholmissbruk, som numera för vårt lands vidkommande föreligger i systembolagens på den individuella kontrollen grundade bokföring, får ligga till större delen obegagnat». Mot riktigheten av sistnämnda antagande och förhoppning synas kunna resas åtskilliga invändningar. Redan på tal om kontrollstyrelsens utredning för år 1916 angående förbrukningen av utminuteringsvis sålt brännvin efter yrkesgrupper och inkomstklas-

ser framhölls i socialstyrelsens här ifrågakarande undersökning (sid. 22*), att denna statistik lämnade öppet, vilka kvantiteter, som konsumerades av spritdrycker å utskänkningsställen samt av öl och vin, ävensom att beträffande det utminuteringsvis inköpta brännvinet de bokförda konsumtionssiffrorna ådagalade en så pass stor likformighet, att det syntes böra lämnas därhän, i vad mån desamma återspeglade faktiska förhållanden och i vad mån de gävo uttryck för den kända saken, att en statistik över motboks- och inköpsbevisinnehavare ej alltid tillika blir en sådan över de verkliga alkoholkonsumenterna. Dessa betänkligheter, vilka under det individuella kontrollsystemets begynnelseår kanske ej behövde tillmätas alltför stor vikt, måste emellertid anses hava ansenligt ökat i betydelse under de år, som sedan dess förflutit. Det har sagts, att visserligen var kristidens ransoneringssystem fulländat, men än mer fulländade voro metoderna att kringgå detsamma, och denna iakttagelse torde lika väl kunna tillämpas på vårt restriktionssystem på rusdryckshandelns område. Otvivelaktigt har det efter hand utvecklats sig en allt bättre utbildad teknik, som, det individuella kanalisationsystemet till trots, låter allt större delar av den legitima spritfloden söka sig fram, icke där den vållar minsta möjliga skada, utan dit, där åtrån och behovet efter dessa njutningsmedel kännas störst. Vidare har man fått göra bekantskap med en på renaturering, hembränning och smuggling baserad illegitim rusdryckshantering, vars temporärt och lokalt i hög grad växlande betydelse visserligen icke bör överskattas men ej heller underskattas, framför allt vad storstäderna beträffar, fast den givetvis ej lämnar några spår i systembolagens böcker.

Visserligen har fylleriförseelsestatistiken sina stora och allmänt kända brister, men vad nu sagts torde dock få anses ådagalägga, att en på motbokskonsumtionen baserad alkoholstatistik nog skulle giva en vida skevare bild av nykterhetstillståndet och alkoholmissbruket i vårt land. Det enda slag av alkoholstatistik, som verkligen synes kunna konkurrera med fyllerisiffrorna, torde, som undersökningar särskilt i England och Finland visat, vara frekvens-talen för lindrigare våldsbrott, vilkas nära samband med alkoholmissbruk är konstaterat, åtminstone för vissa länder, och vilka tal ej i samma grad som fyllerisiffrorna påverkas av polisnitets temporära och lokala växlingar.

Slutligen framhåller recensenten, i sitt omnämnande av docent K. A. Edins omfattande avhandling om rusdrycksförbudet i främmande länder (sid. 276), att författaren på vissa punkter kommit till en helt annan uppfattning rörande tydningen av fylleriförseelsestatistiken i Förenta staterna, än vad som kommit till uttryck i socialstyrelsens referat av samma statistik. En närmare granskning av ifrågakarande avhandling synes visa, att angivna oöverensstämmelse inskränker sig till en enda punkt. I den synnerligen intressanta kriminalstatistiska undersökning, som den amerikanska censusbyrån år 1918 publicerade under titeln »Prisoners

and juvenile delinquents in the United States 1910»; fästes uppmärksamheten bl. a. vid åldersgrupperingen, som ger vid handen, att de fylleribestraftrade till alldeles övervägande del äro medelålders och äldre män och knappt i en tiondel av samtliga fall unga män under 25 år. Denna omständighet, ävensom det förhållandet att genomsnittsåldern för fyllerister starkt ökats under de senaste årtiondena, anses i undersökningen bl. a. häntyda på en fortskridande förbättring av de yngre släktledens uppfostran, vanor och levnadsstandard, som medför, att de föregående alkoholiserade generationerna småningom lämna rum för ett nyktrare släkte. Docent Edin har häremot sökt göra gällande (a. a. sid. 265, 272), att nu anmärkta åldersförskjutningar samt fyllerismens allt starkare koncentration på de högre åldrarna skulle bero på immigrationsströmmens omläggning från kanadensare och nordvästeuropéer (engelsmän, irländare, skandinaver) med deras höga fyllerital till de mera nyktert anlagda (ehuru i stället för våldsförbrytelser o. d. benägna) östeuropéerna och italienarna. Otvivelaktigt ligger åtskilligt i denna hypotes, men så länge den ej är till fullo bevisad — och den torde vara mycket svår att bevisa särskilt med hänsyn till de infödda amerikanernas stora andel i fylleriststocken — synes man knappast ha anledning att frångå den sakkunniga amerikanska bearbetarens huvudförklaringsgrund till nu berörda utveckling.

Bertil Nyström.

Till ovanstående må anmärkas följande: Skälet till att jag framhåvt en statistisk bearbetning av systembolagens bokföring såsom troligen mera upplysande beträffande »nykterhetstillståndets förändringar och utvecklingsstendenser» än den s. k. fylleriförseelsestatistiken ligger huvudsakligen däri, att i sagda bokföring — där den är väl skött — ur olika källor sammanföras så vitt möjligt alla till buds stående upplysningar om motboks innehavarnas m. fl. personers antecedentia och vandel i nykterhetshänseende. Enligt lag ingå till bolagen i detta syfte uppgifter från polismyndigheter, domstolar, sjukhus, alkoholistanstalter m. fl. och i allmänhet stå bolagen dessutom i kontakt med skattemyndigheter, barnavårdsnämnder, fattigvårdsstyrelser, nykterhetsnämnder, o. s. v. Av särskild vikt i förevarande hänseende är, att uppgifter sammanföras från skilda håll om samma person — bl. a. även rörande fylleriförseelser — varför det blir möjligt dels att individuellt med varandra sammanställa olika symptom på eller grader av alkoholmissbruk med samtidig uppdelning efter ålder, kön, civilstånd, inkomst, yrke etc., dels att person för person följa nykterhetstillståndet år från år. Uppenbart är, att en statistisk bearbetning av ett dylikt material bör kunna bliva mera givande än en statistik grundad

allenast på fylleriförseelserna. Förutsatt, naturligtvis, att ifrågasvarande material är omsorgsfullt inhämtat. En viss gradering och värdesättning från nykterhetssynpunkt av de olika uppgifterna sker i och med bolagets åtgärd att mer eller mindre fullständigt avstånga från inköpsrätten. En viss kontroll torde också i några fall kunna erhållas genom de klagomål, som därav uppstå.

Rörande tillförlitligheten och konklusiviteten hos de av systembolagen insamlade uppgifterna ävensom bokföringens ändamålsenlighet för statistiska syften kan jag icke avge något personligt omdöme. Emellertid hava flera personer, som väl känna ifrågasvarande bokföring, till mig uttalat sig synnerligen förhoppningsfullt i detta hänseende. Vissa större bolag låra hava nedlagt mycket arbete på fulländningen av sin bokföring i syfte att däri finna möjlighet till en verklig individuell kontroll. Intensivundersökningar — efter moderna analytiska metoder — av dessa bolags material böra därför kunna löna sig.

Underligt vore det också, om i det enda land i världen där individuell kontroll ligger till grund för rusdryckshandeln, den fortlöpande extensivstatistiken skulle liksom i övriga länder vara hänvisad till fylleriförseelserna för att erhålla en mätare på nykterhetstillståndet.

De av byråchefen Nyström här ovan gjorda anmärkningarna tangerar icke den sida av saken, som nu berörts och som jag anses vara huvudsaken. De beröra endast frågan om motboksstatistikens användbarhet för bedömande av alkoholkonsumtionen, d. v. s. om det låter sig göra att ur bolagens försäljningsstatistik härleda en individuell konsumtionsstatistik. Att detta icke är möjligt på direkt väg är självklart, då det här endast är fråga om en del av den i konsumtionen ingående försäljningen, nämligen den legitima utminuteringsdelen. Men dessa invändningar äro av ungefär samma natur, som de invändningar, som gjorts mot fylleriförseelsestatistiken. De beivrade fylleriförseelserna, vilka statistiken grundar sig på, äro endast en del av de faktiska fylleriförseelserna och en ännu mindre del av de verkliga fyllerifällen. Anmärkningen åter, att en statistik över motboksintehavare ej alltid tillika blir en sådan över alkoholkonsumenterna, blir verkligt betydelsefull endast i den mån den berättigas av att motboks-sprit tillhandahålles en sambällsklass från en annan. Att så var fallet år 1916, då kontrollstyrelsen gjorde sin bekanta undersökning av brännvinsförsäljningen efter inkomst och åldersklasser, hade jag på sin tid, vid studiet av nämnda undersökningsresultat, intryck av, åtminstone vad landsbygden beträffar. Men i motsats till vad byråchefen Nyström antager, förmodar jag att dylikt numera håller på att utrotas. Det är ju här fråga om en form av missbruk, som man verkligen till sist *kan* komma åt.

På det hela taget tror jag, att det ligger någon överdrift i påståendet, att en på motbokskonsumtionen baserad alkoholstatistik ger en vida skevare bild av nykterhetstillståndet och alkohol-

missbruket än vad fylleriförseelsestatistiken gör. Motbokskonsumtionen redovisas icke blott till kvantitet, utan även sort och pris samt antalet inköp per månad angivas. Åtskillig ledning torde därav vara att vinna. Den sammanställning med inkomsten, som kan göras för motboksinnehavarna ger ytterligare ledning, och på det hela torde motboksstatistiken erbjuda långt flera möjligheter till en verkligt djupbehandling än vad fylleriförseelsestatistiken tillåter.

Slutligen är ju motboksmaterialet långt mera omfattande och i sina detaljer exakt än fylleriförseelsematerialet.

S. D. W.

LITTERATURGRANSKNINGAR.

REUTERSKIÖLD och RINANDER: *Främmande grundlagar i svensk översättning II. Amerikas Förenta stater*. Uppsala och Stockholm 1921.

Andra delen av den efter riksdagsbeslut utgivna editionen av främmande grundlagar har nu utkommit och är ägnad Förenta staterna. Den omfattar översättningar av unionsförfattningen och kongressens arbetsordningar samt av tre delstatsförfattningar — Massachusetts, New York och Oklahoma. I en inledning redogöres dessutom i korthet för unionsförfattningens tillkomst, varjämte i ett avslutande kapitel en översikt gives av viktigare författningsbestämmelser i icke översatta delstatsförfattningar.

Det stora värde, som utgivandet av dessa texter har för såväl riksdagsarbete som statsvetenskaplig forskning, torde icke behöva närmare framhållas. Mot valet av de översatta författningarna kunna knappast några mera vägande invändningar göras. Unionsförfattningen är naturligtvis självskriven; detsamma torde kunna sägas om Massachusetts grundlag, som efter 1918 års revision utgör en utomordentligt intressant blandning av gammalt och nytt. Som typ för den nyare amerikanska författningstyp, vilkens främsta karaktäristikon är mängden av i grundlagen intagna detaljbestämmelser, har Oklahamas författning medtagits. Om icke i stället för denna formellt mycket bristfälliga författning t. ex. Californiens eller Arizonas grundlagar bort införas i editionen, kan väl diskuteras men är av mindre betydelse. Även New Yorks för klarhet och relativ koncentration kända författning försvarar väl sin plats. Vad översättningen beträffar, är denna i regel vårdad och klar. Dock förekomma en del ganska påtagliga inadvartenser, såsom då »amendment» översattes med amendement, »amend» med améndera, »excluded matters» med förbjudna frågor, »the legislative department» med legislativa departementet, »mandatory primary system» med anordning av primärval, alltså utan att det viktiga ordet mandatory översattes o. s. v.; dylika små felaktigheter förringa emellertid givetvis icke översättningens värde i det hela. En mera allvarlig anmärkning, som gäller editionen i sin helhet, är emellertid den ytterligt sparsamma förekomsten av kommentarer. Härtill kommer, att dessa, där de finnas, ofta röra sig om ganska peri-

feriska spörsmål under det att vissa mera centrala problem — särskilt i fråga om unionsförfattningen — icke alls uppmärksammas. Sålunda är det ägnat att förvåna, att högsta domstolens genom sedvana uppkomna befogenhet att nullifiera lagar icke med ett ord omnämnes; en dylik för förstående av amerikansk författningssliv avgörande punkt synes åtminstone böra ha påpekats.

På sid. 8 f. angives den litteratur, som för studiet av förbunds- och delstatsförfattningarna är av särskild betydelse. Man skulle önska, att denna gjorts något mera fullständig. Bland de böcker, som särskilt saknas, är den enda moderna editionen av amerikanska delstatsförfattningar: Kettleborough, State Constitutions, utgiven 1918, alltså nio år senare än Thorpes' på grund av det sista decenniets livliga författningsutveckling redan föråldrade edition. Av bearbetningar, som synas ha varit utgivaren obekanta, märkas särskilt Beards båda betydande arbeten *An economic interpretation of the constitution of the United States*, som kastar ett delvis nytt ljus över unionsförfattningens tillkomst, samt *The supreme Court of the United States*. Jameson's visserligen delvis föråldrade arbete om »Constitutional Conventions» en av de få rent juridiska undersökningarna inom amerikansk statsvetenskap, borde kanske även ha nämnts. De förnämsta sammanfattande framställningarna av de amerikanska delstaternas författningar finnas f. ö. i de »bulletins», som utarbetades till ledning för författningskonventen i Massachusetts 1918 och Illinois 1920; dessa, som särskilt för den sammanfattande slutöversikten av olika delstatsförfattningar borde ha varit av stort värde, ha tydligen icke varit utgivaren tillgängliga.

Denna sammanfattande redogörelse för viktigare punkter i icke översatta delstatsförfattningar, med vilken editionen avslutas, har, delvis väl på grund av bristande tillgång på nyare sakkuppgifter, blivit synnerligen bristfällig. Såväl uppställningens oklarhet som rikedom på felaktiga uppgifter bidraga till att göra denna del av editionen hart när värdelös. Detta är så mycket mer att beklaga, som det skulle ha varit av utomordentligt värde att i samband med översättningen av vissa författningstexter även ha tillgång till riktiga och klart framställda uppgifter om »författningsdata och viktigare säregenheter i författningshänseende» — för att använda utgivarens egna ord — i övriga delstater.

Det anmärkta förhållandet förklaras i viss mån av det ringa utrymme, som utgivaren ansett sig kunna ägna åt denna del av editionen. Att på 22 sidor giva en än så sammanträngd redogörelse för författningarna i 45 stater, är visserligen icke lätt. Man frågar sig också, om det ej hade varit riktigare att utesluta någon av de översatta delstatsförfattningarna — t. ex. New Yorks — eller att på annat sätt inskränka omfånget av de översatta texterna, för att i stället göra editionens sista avdelning något fylligare. I varje fall synes den använda metoden för redogörelsens utarbetande, då nämligen varje statsförfattning för sig gjorts till föremål för en

kortfattad redogörelse, icke vara den lyckligaste. Resultatet härav har blivit, och måste kanske bliva, att hela redogörelsen lider av utomordentlig oklarhet. I fråga om vissa stater omnämnes t. ex. tämligen utförligt förekomsten av ett visst viktigare författningsinstitut, under det att samma instituts förekomst i en rad andra stater icke alls påpekas. Läsaren måste ovillkorligen härav bibringas en oriktig uppfattning. Långt bättre synes ha varit, att, jämte angivande av rena författningsdata, ha givit en sammanfattande redogörelse för författningsutvecklingen i delstaterna överhuvud, särskilt då denna i stort sett är synnerligen enhetlig och för de sista årtiondena utvisar samma karaktäristiska huvuddrag. Med en dylik uppställning hade långt större förutsättningar för en någorlunda klar belysning av de väsentliga spörsmålen ernåtts och de för vissa stater specifika bestämmelserna hade framträtt med långt större pregnans än nu blivit fallet.

Vad beträffar den ordningsföljd, i vilken de olika staterna upptagits, kan man ej undertrycka en visserligen icke alltför vägande anmärkning. Såsom utgivaren själv påpekar, är »uppställning i alfabetisk ordning eller efter tiden för deras upptagande som stater i unionen förhärskande i officiella amerikanska publikationer». Utgivaren har i stället, utan angivande av skäl, valt att upptaga staterna »i den vanliga geografiska ordningen». Att den alfabetiska ordningen varit att föredraga, kan väl knappast diskuteras. Få amerikaner och knappast några svenskar — med undantag av eventuella specialister i amerikansk geografi — torde väl vid användningen av en dylik framställning ha någon som helst ledning av »den vanliga geografiska ordningen». Om man vill ha reda på en viss stat, blir det praktiskt taget att söka på måfå — ur vilken synpunkt man visserligen kan vara glad åt att framställningen blivit så relativt kortfattad.

En viktigare anmärkning drabbar emellertid den gallring, förf. utfört, då han i sin redogörelse velat angiva »viktigare särigheter i författningshänseende». Å ena sidan måste man säga, att förf. medtagit en mängd detaljfakta, som i en så utomordentligt kortfattad framställning bort utlämnas för att lämna större rum åt de »viktigare särigheterna». Så t. ex. uppräknas data för alla — icke blott nu gällande — författningars antagande, antalet ledamöter i representationens avdelningar omnämnes, sättet för val av dessa representanter framställes tämligen utförligt. Dessa senare fakta, i sig själva av rätt ringa intresse, borde åtminstone icke behöva ha inkräktat på utrymmet för behandlingen av varje särskild stat, då de i stort sett äro för alla unionens stater gemensamma. Å andra sidan har författaren icke alls omnämmt en rad bestämmelser i olika stater, som verkligen äro att beteckna som viktigare särigheter. Så t. ex. omnämnes ej systemet för minoritetsrepresentation i Illinois, de viktiga bestämmelserna om direkta val av partikandidater inom olika stater, den utomordentligt intressanta nyare

grundlagsstiftningen i North Dakota. De enda författningsnyheter, som förf. synes ha velat fullständigt omnämna, äro initiativ, referendum och revokation; i vad mån hans framställning på denna punkt är riktig, skall längre fram diskuteras. Härtill kommer, såsom ovan antytts, att författaren i en rad fall omnämner författningsinstitut såsom för en viss stat eller vissa stater karaktäristiska, ehuru de även äro tillfinnandes i en rad andra stater. Så t. ex. omnämnes i fråga om Indiana och Illinois, att författningsbestämmelser för antagande vid folkomröstning kräva majoritet av vid samtidigt val deltagande, men ej att samma regel gäller bl. a. i Minnesota, Arkansas och Mississippi. Att obligatoriskt författningsreferendum finnes i alla unionens stater, framgår, såvitt jag kunnat finna, ej alls av den givna framställningen. Flera exempel skola i det följande nämnas.

Jag skall övergå att i korthet söka rättfärdiga mitt omdöme om »rikedomerna på felaktiga uppgifter». Någon som helst uttömmande uppräknig av dylika skall icke försökas; blott några påpekanden, som vid en genomläsning av framställningen tränga sig på, skola göras. Då utgivaren, såsom nämnt, bland de för olika stater karaktäristiska bestämmelserna framför allt uppmärksammat de nya instituten initiativ, referendum och revokation och då jag haft anledning att särskilt studera dessa institut, skall jag inskränka mig till att granska framställningen på dessa punkter.

På sid. 406 säges, att 19 stater infört initiativ eller referendum. Av den sedermera lämnade redogörelsen framgår emellertid, att instituten införts i 20 stater och förf:s första uppgift torde alltså bero på ren felräkning. Den riktiga siffran är emellertid 22; utgivaren har ej uppmärksammat, att instituten införts i Missouri 1908 och Mississippi 1914 och, vad Missouri beträffar, kommit till ganska rik användning. Beträffande Utah skriver förf. att folkomröstningsinstitutet ej erhållit för stadgandets tillämplighet nödig komplettering genom lag. Uppgiften är felaktig, då den erforderliga tillämpningslagen tillkom 1917. Däremot gäller vad förf. säger om Utah i stället om Idaho, vilket emellertid ej påpekas. Revokationsinstitutet har, förutom i av förf. uppräknade fall, även införts i Louisiana och North Dakota, i vilken senare stat institutet för övrigt för första gången kommit till användning i Amerika. Även en rad data rörande institutens införande äro felaktiga. Sålunda infördes initiativ och referendum i South Dakota 1898 — icke 1908 —, i Michigan 1908 — icke 1913 —, i Nevada (referendum) 1904 — icke 1912. De ur vissa synpunkter intressanta, folkomröstningen närstående institut, som införts i Illinois och Texas, omnämnas ej alls. — Bland mindre inadvertenser märkas förf:s uppgift, att folkomröstningsinstitutet i 5 av de stater, där det införts, icke är förenat med författningsinitiativ — den riktiga siffran är 8 —, att initiativet i North Dakota är indirekt — detsamma är i själva verket direkt o. s. v.

Ett par särskilt stötande exempel på resultaten av den oklara uppställningen kombinerade med sakliga felaktigheter återfinnas i förf:s redogörelse för initiativ och referendum i Arkansas och Colorado. Beträffande Arkansas säges, att initiativet där är reglerat på ungefär samma sätt som i Oklahoma, dock att för ett förslags antagande ej fordras majoritet av de vid valet deltagande utan blott majoritet av de vid den särskilda frågan omröstande. Sakligt är detta felaktigt, då Arkansas just på denna punkt jämte Mississippi är den enda stat, som i fråga om författningsinitiativ har samma regel som den i Oklahoma tillämpade, alltså snarast tvärtemot vad som av förf. uppgives. Uppgiftens förekomst endast beträffande Arkansas är därjämte vilseledande; man frågar sig, varför icke i fråga om övriga stater reglerna rörande denna fråga omnämnas. I fråga om Colorado nämner förf. att referendum ej kan ske vid frågor, som förklarats vara av brådskande natur (emergency measures). Även här har förf. haft en utomordentlig otur, i det att Colorado är den enda stat i unionen, där klausulen »av brådskande natur» ej har någon betydelse för referendum; för att hindra referendum fordras i denna stat även en annan klausul (den s. k. säkerhetsklausulen). Men framför allt frågar man sig: varför har förf. just i fråga om Colorado — och i viss mån California — redogjort för detta spörsmål? Det förefaller som om förf. alldeles godtyckligt stoppat in vissa uppgifter i redogörelsen för vissa särskilda stater, trots att dessa uppgifter äro lika, och kanske mera karaktäristiska för en rad andra stater. Samma anmärkning kan göras, då förf. i redogörelsen för Arizona särskilt framhåller den officiella upplysningen vid folkomröstningen därstädes men ej nämner detta instituts förekomst i andra stater; i själva verket är samma system infört i ett 10-tal stater och är på intet sätt särskilt karaktäristiskt för Arizona.

De påpekanden, som här gjorts rörande redogörelsen för icke översatta delstatsförfattningar avse naturligen ej att förringa värdet av den utgivna författningseditionen i dess helhet; dess betydelse ligger ju framför allt i det riktiga återgivandet av de översatta författningarna. Önskligt vore emellertid, att vid eventuellt utgivande av en ny upplaga editionens sista avdelning utökades och omformades. Många av de amerikanska delstatsförfattningarna äro, efter de sista decenniernas nyskapande författningsarbete, av mycket stort intresse och säkert alltför litet kända och studerade i vårt land. En mera utförlig, klar och sakligt korrekt redogörelse för desamma skulle därför vara av icke ringa betydelse för vår statsvetenskapliga forskning.

Herbert Tingsten.

JENS WARMING: *Lærebog i Danmarks Statistik*. G. E. C. Gads Forlag; Köpenhamn 1920; 210 sidor.

I alla kulturländer har under de senaste åren det statistiska materialet ökat till kolossala dimensioner. Allt flera områden ha indragits under den officiella statistiken och denna har i allt högre grad supplerats av periodiska eller tillfälliga statistiska arbeten från kommunala institutioner, ekonomiska och sociala företag och organisationer etc. Därjämte ha från enskilt håll gjorts betydande insatser. Denna utveckling har nästan medfört nödvändigheten att i lättillgänglig och sammanfattande form framlägga de statistiska resultaten från samhällets skiftande områden. De förnämsta »sifferencyklopedierna», de statistiska årsböckerna, härstamma som bekant från statsförvaltningarna. I huru god statistisk form än dessa arbeten framträda, kräves det dock i regel ej blott kännedom om de statistiska metoderna utan även kunskap inom skilda områden för att rätt kunna förstå och använda siffermaterialet. För icke fackmän kunna därför de rent tabellariska framställningarna bli en sak på såväl gott som ont, om ej någon handledning till förståelse av siffrorna är tillgänglig. Numera finnes det väl knappast något kulturland, där statistiska hjälpredor ej utgivits antingen på officiellt eller enskilt initiativ, men kvalitén i dessa arbeten är av högst växlande slag.

En förra hösten utkommen statistisk handledning, »Lærebog i Danmarks Statistik» av professorn i statistik vid Köpenhamns universitet Jens Warming, synes i hög grad fylla de anspråk, som kunna sättas på ett dylikt arbete.

På sätt och vis kan prof. Warmings lärobok betraktas som en förkortad upplaga av författarens år 1913 utgivna *Haandbog i Danmarks Statistik*, men stora delar äro helt omskrivna och nytillkomna sifferuppgifter naturligtvis införda. Läroboken, vilken ej är så fullständig som handboken, är egentligen avsedd för den juridiska undervisningen vid universitetet, i vilken på grund av examensreformen år 1918 inryckts en avsevärd kurs i statistik.

Arbetets syfte är framförallt att siffermässigt belysa det nutida Danmark, men därjämte meddelas mycket instruktiva och väl-skrivna historiska översikter till de viktigaste avdelningarna samt referat av huvudpunkterna i de viktigaste lagar, som stå i samband med sifferresultaten.

Ur pedagogisk synpunkt torde detta framställningssätt vara synnerligen lämpligt. Siffrorna framstå ej såsom några abstrakta resultat av statistiska manipulationer, utan de få över sig en fläkt av det liv, som finnes i de förhållanden av alla möjliga slag, som de representera.

Arbetet är uppdelat på åtta kapitel: befolkningen, lantbruket, industrien, handel och transport, penningväsen, sociala förhållanden, moraliska och kulturella förhållanden samt finansiella förhållanden. Trots det relativt ringa omfång, som varje kapitel fått sig

tilldelat, exempelvis befolkningen 37 sidor, lantbruket, det största kapitlet, 50 sidor, industrien 40 sidor, har dock författaren kunnat lämna en allsidig och ofta rent av minutiös framställning av de olika ämnena. I relativt ringa utsträckning har tabellframställning tillgripits, och där sådan förekommer är den utomordentligt väl organiskt inpassad i textsammanhanget.

Prof. Warmings arbete har, såsom ovan framhållits, tillkommit i avsikt att giva de danska studenterna en lärobok i resultatens Danmarks officiella statistik. Men härmed torde dock ej arbetets betydelse och användning stanna, utan för var och en, som vill erhålla en grundlig men på samma gång lätt inhämtad kunskap om Danmarks ekonomiska, sociala och finansiella utveckling och ställning, kan läroboken på det livligaste rekommenderas.

Ej utan skäl vore det önskvärt att en liknande framställning beträffande Sverige funnes att tillgå för såväl den studerande ungdomen som lärare och lekmän. Visserligen äga vi goda samhällsencyklopedier, men för ett arbete av just den typ, som prof. Warmings arbete företräder, finnes säkerligen behov.

AD. JENSEN och M. KOEFOED: *Befolkningsförhållandena under nittonde århundradet*. Norstedts och Söners förlag; 116 sidor; pris 7,50.

Föreliggande arbete, som utgör en självständig del av det av Norstedt och Söner utgivna kulturhistoriska serieverket »Det nittonde århundradet», har till uppgift att lämna en populärt hållen översikt över befolkningsproblemen och befolkningsstatistikens väsentliga resultat i Europa f. o. m. början av 1800-talet intill världskrigets utbrott. Framställningen börjar sålunda vid den tidpunkt, då befolkningsstatistiken, tack vare dess omhändertagande av de olika ländernas statsförvaltningar, påbörjade den uppblomstring, som i ständigt stegrat tempo fortsatt in i vår tid. Författarna, departementschefen Ad. Jensen och generaldirektören M. Kofoed, ha sinsemellan fördelat arbetet sålunda, att den senare skrivit kapitlen 2, 6 och 7, folkräkningarna, äktenskap och födelser, medan de övriga kapitlen författats av den förre.

Arbetets icke speciella karaktär understrykes kraftigt genom det sätt, varpå de statistiska resultaten framläggas för läsaren. Författarna ha nämligen sorgfälligt undvikit varje tabellarisk framställning och delvis istället härför insatt en del grafiska framställningar i texten. Det kan ej förnekas, att de lyckats lämna en ledig och medryckande »översättning i ord» av arbetsmaterialets siffror, men det torde dock kunna ifrågasättas, om ej ett mindre antal lämpligt utvalda och uppsatta siffersammanställningar skulle förlänat mera pregnans och överskådlighet åt framställningen eller, om nu författarna absolut taga avstånd från varje tabellframställning för en bredare läsekrets, borde de grafiska framställningarna varit talrikare och i vissa fall grupperats på annat sätt

än vad fallet är. Vad som mest saknas är en jämförande åskådlig framställning av befolkningsrörelsens trenne viktigaste faktorer, giftermål, födelser och dödsfall.

Vad vidare arbetets systematik beträffar, torde det kunna sättas ifråga, huruvida framställningen vunnit något på den omständigheten, att behandlingen av befolkningsfrågan blivit uppdelad på tvenne kapitel, inledningskapitlet och slutkapitlet. Avsikten med detta arrangemang är tydlig: läsaren skall själv på grundval av de i de mellanliggande kapitlen meddelade statistiska resultaten kunna kontrollera i vad mån sjuttonhundratalets befolkningssspekulationer slogo in i verkligheten samt få en uppfattning av de faktiska förhållanden, som gävo uppslag till adertonhundratalets befolknings-teorier. Huruvida denna intention kommer att medföra åsyttat resultat är emellertid att betvivla till följd av den alltför knapphändiga handledning, som lämnas läsaren, dessutom synes det, som om författaren drivits alltför långt i sitt nit att förläna så stor objektivitet som möjligt åt framställningen, så att denna här och var nästan fått smak av administrativ redogörelse. En orientering i ett ämne består ju ej endast i ett framläggande av fakta, utan auktor måste även hävda sin personliga uppfattning.

För övrigt behöver det naturligtvis knappast nämnas, att arbetets innehåll präglas av den största vederhäftighet.

I framställningen av befolknings-teorierna och befolknings-politiken intager såsom tillbörligt behandlingen av Malthus' befolkningslära främsta rummet. Denna är visserligen korrekt återgiven, men hade det ej varit skäl att ännu kraftigare, än vad fallet är, understryka det faktum, att Malthus' för snart 150 år sedan framställda lära ännu i denna dag, trots de många angrepp den varit utsatt för, i det väsentliga står orubbad. I behandlingen av de moderna befolknings-teorierna framträder framförallt den ovan kritiserade överdrivna objektiviteten hos författaren. Han intager ej någon som helst ståndpunkt till de ur alla synpunkter högst betydelsefulla problemen utan nöjer sig med referat av de härskande åskådningarna.

I arbetets övriga kapitel behandlas folkräkningarna, folkmängdens tillväxt, ut- och invandring, den inre omflyttningen, städer och landsbygd, yrkesmässiga förskjutningar, äktenskap, födelser och dödsfall, köns- och åldersfördelning samt befolkningens lekamliga och andliga egenskaper eller m. a. o. de statistiska data, som erhållas genom folkräkningarna och den befolknings-statistiska bokföringen.

I framställningen av Europas folktillväxt under århundradet saknas onekligen en jämförelse med äldre tiders folkräkning. Visserligen finnas ej data häröver för hela Europa, men för en del stater föreligger ganska tillförlitliga beräkningar, som sträcka sig bort mot 1500-talet. En lämpligt framställd jämförelse med äldre tider skulle visat det grundfalsa i den flerstädes förekommande åsikten, att det senaste århundradets folktillväxt vore att

anse såsom normal och att en eventuell återgång till äldre tiders ringa folkökning vore liktydigt med något slags yttersta dag för vår kultur.

Författaren gör i detta kapitel en del intressanta påpekanden beträffande de olika ländernas förmåga att absorbera befolkningsöverskottet. Bl. a. anföres, att Nederländerna, som utan att hava varit utsatta för någon mera avsevärd emigration visat sig, särskilt under den senaste generationen, kunna uppbära en utomordentligt stark folktillväxt, trots det att varken lantbruket eller boskapsskötseln undergått någon vidare utveckling, emedan dessa näringsgrenar sedan lång tid tillbaka befunnit sig på en hög nivå, och att industrien haft stora svårigheter att kämpa mot tillföljd av landets brist på råämnen. Det torde sålunda vara landets egenskap av Europas relativt mest betydande handelsstat, som skapat utkomstmöjligheter för det stora folköverskottet. Danmark har däremot kunnat öka sitt folktal från 900,000 år 1800 till 2,9 mill. år 1914 väsentligen på grund av en ständigt fortgående intensering av jordbruket — dettas förvandling till rentav en industri.

I kapitlet in- och utvandring lämnas bl. a. en resumé över utvandringslagstiftningen och påpekas den motsats, som råder mellan de äldre rent reglementariska lagbestämmelserna och det moderna aktiva och målmedvetna ingripandet från statens sida. Den nutida emigrantlagstiftningen har sålunda en verklig befolkningspolitisk tendens och vad ett par stormakter beträffar även ett rent yttrepolitiskt syfte.

Beträffande giftermålsfrekvensens utveckling i Europa kan denna ej belysas för hela århundradet i dess fulla utsträckning utom vad de nordiska länderna beträffar. Först på 1840-talet kan det nämligen sägas ha blivit allmänt i Europas stater att årligen insamla uppgifter beträffande antalet ingångna äktenskap. I kapitlets början omförmålas de i en nutida människas ögon ganska kuriösa restriktiva bestämmelser, som under århundradets början funnos i en del länder beträffande rättigheten att ingå äktenskap. I Bavern t. ex. funnos mycket stränga föreskrifter. Äktenskap fick ej ingås av någon, som ej uppfyllde något av följande villkor: 1) att vara fastighetsägare i kommunen, 2) att vara innehavare av något näringsfång samt 3) att äga förmögenhet av viss storlek. Ända till 1860 voro dessa bestämmelser i fullt gällande kraft och antalet årligen vigda personer utgjorde då omkring 13⁰/₁₀₀. År 1861 företogs en modifikation av bestämmelserna och frekvensen steg till 16,2. År 1868 upphörde villkoren fullständigt, vilket hade tillföljd, att närmast därpå följande år steg antalet vigda till 25⁰/₁₀₀. I fortsättningen av detta kapitel demonstreras de allmänna resultat, som äktenskapsstatistiken givit. För det övervägande antalet stater har ju giftermålsfrekvensen förhållit sig nästan konstant under århundradet, en svag sänkning kan möjligen spåras, giftermålsåldern har sänkts, omgifterna blivit mindre talrika tillföljd av ökningen i medellivslängden — o. s. v. Beträffande den i kapitlet använda termi-

nologien kan anmärkas, att giftermålsfrekvensen är på sätt och vis oriktigt definierad. Eller föreligger måhända en felaktig översättning? Med giftermålsfrekvens — på danska »Vielseshyppighed» — menas ju antalet ingångna äktenskap $\frac{0}{100}$ av invånareantalet och ej såsom förf. angiver antalet vigda män och kvinnor $\frac{0}{100}$ av invånareantalet.

Sjunde kapitlet behandlar födelserna. Efter en exposé över nativitetsens utveckling övergår författaren till att referera de olika åsikterna, som göra sig gällande beträffande orsakerna till den äktenskapliga fruktsamhetens brådstörtade fall under de sista tre eller fyra decennierna. Ett faktum, som säkerligen i ej ringa utsträckning varit indirekt bidragande till nativiteitsminskningen har dock ej omnämnts, nämligen sänkningen i dödligheten, enkannerligen i spädbarns- och barndödligheten. Författaren har endast omnämnt de tillfälliga inflytelser, som spädbarnsdödligheten synes utöva på nativiteten.

Orsakerna till Europas starka folkökning under 1800-talet har ju uteslutande varit att söka i dödlighetsförhållandena. Från 1870-talet intill år 1914 beräknas dödligheten hava avtagit med mera än en fjärdedel, men nativiteten med knappast en femtedel. Orsakerna till att kampen mot livets fiender i så hög grad, som fallet är, utfaller gynnsammare för den nu levande generationen än för den, som befolkade länderna, då våra far- och morföräldrar voro unga, äro i väsentlig mån desamma, som orsakerna till den skillnad i dödlighet, som förefinnes mellan den burgna befolkningen och arbetareklassen. Ett lands befolkning är i sin helhet nu för tiden bättre rustad att värna sig mot sjukdomar och död än för hundra eller femtio år tillbaka genom läkarevetenskapens framsleg, den stigande folkupplysningen, det ökade allmänna väståndet o. s. v.

Fördelningen könen emellan fick som bekant under senare hälften av 1800-talet en ogynnsam utveckling, med undantag endast för de östeuropeiska småstaterna. För Europa i dess helhet utgjorde kvinnoöverskottet i mitten av 1800-talet c:a 4 mill., men år 1913 hade det utökats till över 6 mill. Den förnämsta orsaken till detta missförhållande är att söka i emigrationen. Efter världskrigets slut har naturligtvis dispropotionen blivit ännu större. I vissa stater, som varit inblandade i kriget, har den fått en nästan grotesk storlek. I Serbien t. ex. funnos 1913 940 kvinnor mot 1,000 män, men år 1920 hade proportionen förändrats till c:a 1,400 kvinnor mot 1,000 män. I Tyskland fanns år 1910 inom åldrarna 20—35 år ett kvinnoöverskott å 4,500, men år 1920 var överskottet uppe i 1,350,000. Otvivelaktigt komma dessa abnorma förhållanden att medföra vissa socialhygieniska skador. Redan har man sålunda kunnat konstatera en betydlig ökning i de utomäktenskapliga födelserna.

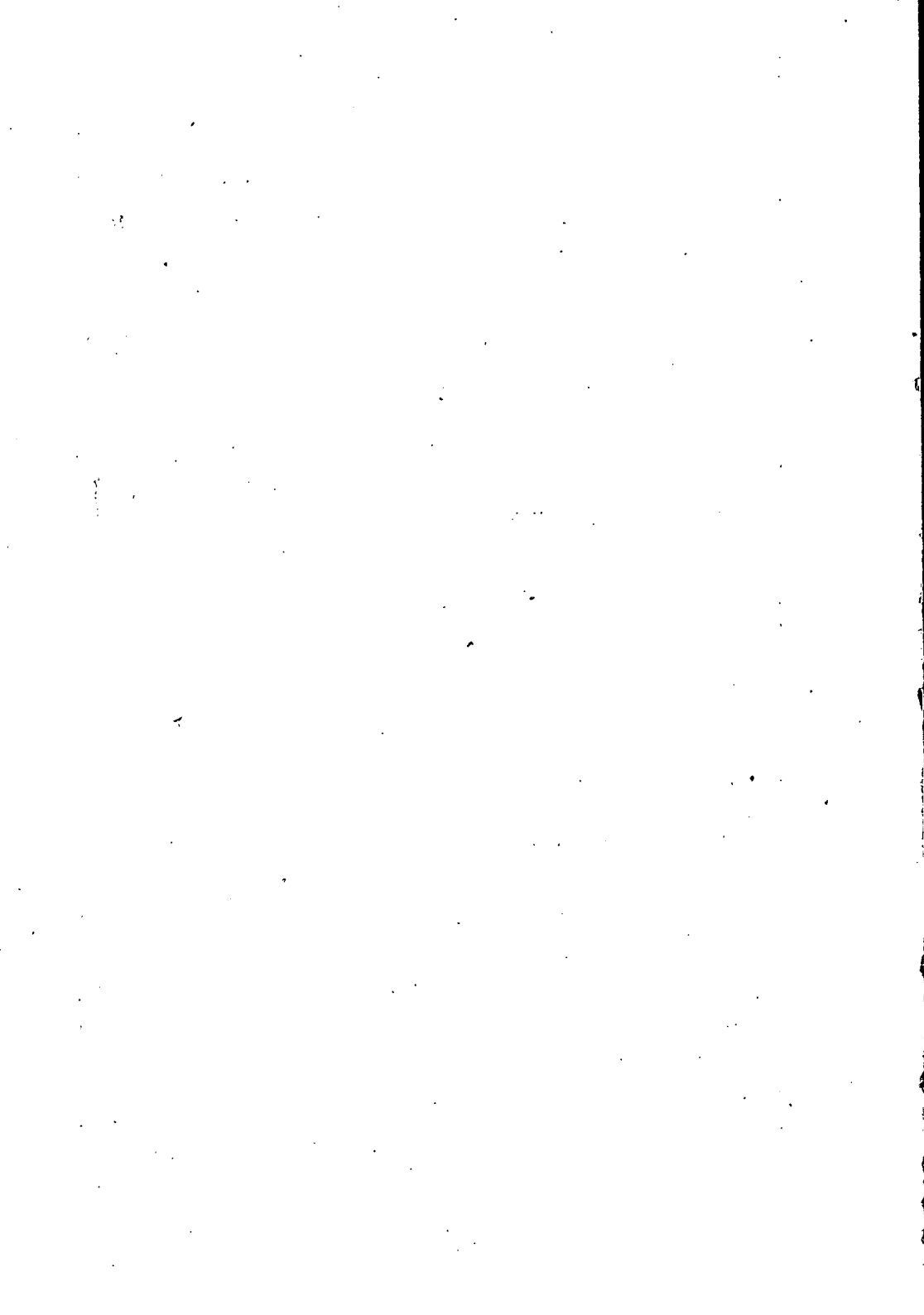
Beträffande åldersfördelningen, som behandlas i tionde kapitlet, framhåller författaren, att denna för hundra år sedan var väsentligt annorlunda än den som fanns i början av nitton-

hundratalet till följd av att födelseöverskottet förr var avsevärt mindre än nu och att medellivslängden ökats under århundradet. Äldre tiders befolkningspyramid närmade sig en stationär typ, som utmärktes av en relativt svag numerär i de yngre åldersklasserna, stark frekvens i medelåldrarna och svag i de högsta åldersklasserna. I början av innevarande århundrade voro däremot de yngsta och de äldsta åldersklasserna relativt starkt besatta, medan medelåldrarna försvagats i numerär.

Detta kapitel avslutas med framhållande av den praktiska betydelse, som ett noggrant aktgivande på förändringarna i ålderssammansättningen kan äga. Ejlert Sundts lag, att en kraftig ebb- och flodrörelse i ett lands födelsefrekvens upprepar sig om än med mindre styrka under den följande generationen, har intresse ej endast för vetenskapsmannen utan även för stats- och kommunalmannen. Om t. ex. under några år ett stort antal unga vuxna män och kvinnor inflyttat från landsbygden till någon viss stad, så blir den omedelbara följderna härav en ökning i vederbörande åldersklasser. Snart komma emellertid immigranterna att gifta sig och få barn och den medelbara följderna av invandringen blir därmed en extraordinär ökning i de allra yngsta åldersgrupperna. Detta gör, att befolkningens ålderspyramid får en i hög grad oregelbunden form: en abnormt bred bas, småbarnen, en abnorm utvidgning av åldersskederna från omkring 20 år upp till 30—40 årsåldern samt slutligen en minskning i de äldre åldersstadierna — över huvud en åldesfördelning, som ur såväl allmänt ekonomisk som speciellt kommunal-finansiell synpunkt måste betraktas såsom fördelaktig: rel. få barn, snö skola börja gå i skola, många människor i den mest arbetsdugliga åldern samt slutligen ett jämförelsevis litet antal gamla personer, vilket sistnämnda moment har sin särskilda betydelse med hänsyn till kravet på ålderdomsunderstöd. Men, detta sakernas tillstånd är dock endast av rent tillfällig natur. Efter förloppet av några få år draga de inflyttades barn in i stadens skolor, och när ett tjugotal år hava förflutit, kommer flodvågen att åter utfylla de åldersklasser, i vilka föräldrarna befunno sig, då de på sin tid inflyttade till staden. Frågan blir då, huruvida de ekonomiska förutsättningarna äro lika gynnsamma för mottagandet av denna »naturliga» tillströmning av arbetskraft, som de på sin tid voro vid inkorporerandet av den »artificiella». Många av vår tids stadssamhällen hava i detta avseende fått göra bittra erfarenheter.

I elfte kapitlet avhandlas slutligen befolkningens lekamliga och andliga egenskaper, sålunda befolkningens fördelning efter ras, språk och religion, kroppslängden, läs och skrivkunnsgheten o. s. v. Författaren anför de traditionella data och avhåller sig från varje kritisk granskning av materialet, vilket här säkerligen icke skulle skadat, ty inom få områden har den dilettantiska statistiken spelat sådana triumfer som just inom de ifrågakommande.

John Olsson.

Till red. insända skrifter.

- Arkiv för patent-, mönster- och varumärkesskydd. Organ för Svenska föreningen för industriellt rättsskydd. Utg. AXEL HASSELROT. Årg. 3. H. 4—5. Uppsala 1921.
- Finsk Kommunaltidskrift, utg. av Kommunala Centralbyrån i Finland. Årg. VI. N:r 5—6. Hfors 1921.
- Handelsberetning for Aaret 1920, udg. av Grosserer-Societetets Komite. Kbhvn 1921.
- Helsingfors stads statistik. I. Hälso- och sjukvård 1920, utg. av Helsingfors stads Statistiska kontor. — IV. Helsingfors stads tekniska verk 1920. Årsberättelse, utg. av styrelsen för stadens tekniska verk. — V. Stadens räkenskaper och bokslut 1920. Berättelse avgiven av Helsingfors stads Drätselkontor. — VI. Underervisningsväsen 1918—19. Utg. av Helsingfors stads Statistiska kontor. Hfors 1921.
- Historisk Tidskrift, utg. av Svenska Historiska Föreningen genom SVEN TUNBERG. Årg. 41. H. 4. Sthlm 1921.
- Industria. Svenska Arbetsgivareföreningens Tidning. Red. AXEL BRUNIUS. Årg. XVII. N:r 20—25. Sthlm 1921.
- Institut International d'Agriculture, Rome. Bulletin de statistique agricole et commerciale. 1921. N:o 10—12. — Bulletin mensuel des institutions économiques et sociales. 1921. N:o 8—11. Rome.
- Interskandinavisk Handelsstatistik 1912—1918. P. A. Norstedt & Söner. Sthlm 1921.
- International Labour Office. The International Labour Organisation and the first Year of its Work. Geneva 1921.
- Kommersiella Meddelanden, utg. av Kungl. Kommerskollegium. Årg. 8. N:r 19—24. Sthlm 1921.
- Kungl. Kommerskollegium. Redogörelse rörande svenska fartygs sjöolyckor 1920. Sthlm 1921.
- Mercator. Tidskrift för Finlands näringslif. Årg. XVI. N:r 40—50. Hfors 1921.
- Nationäløkonomisk Tidsskrift. Red. EINAR COHN. 1921. H. 5—6. Kbhvn 1921.
- Nordisk Tidsskrift för vetenskap, konst och industri, utg. av Letterstedtska Föreningen. 1921. H. 5—6. Sthlm 1921.
- Rapports annuels de l'Inspection du travail, 21me année (1920). Bruxelles 1921.
- Revue du Travail, publiée par le Ministère de l'Industrie, du Travail et du Ravitaillement de Belgique. 1921. N:o 9—11. Bruxelles 1921.
- Samling av anmälningar till sjukkasseregistret. 1920. N:r 2—4. 1921. N:r 1. Sthlm 1921.
- Samling av anmälningar till understödsföreningsregistret. 1920. N:r 2—4. 1921. N:r 1. Sthlm 1921.
- Skogen. Populär tidskrift, utg. av Svenska Skogsvårdsföreningen. Årg. 8. H. 8—12. Sthlm 1921.
- Skogsvårdsföreningens Tidsskrift. Årg. 19. H. 9—12. Sthlm 1921.
- Social Tidsskrift, utg. av Socialministeriet och Socialstyrelsen i Finland. Årg. 15. N:o 9—11. Hfors 1921.
- Sociala Meddelanden, utg. av K. Socialstyrelsen. 1921. N:r 11—12. Sthlm 1921.
- Statistisk Månadsskrift, utg. av Stockholms stads Statistiska kontor. Årg. XVI. H. 9—10. Sthlm 1921.
- Statsøkonomisk Tidsskrift. Red. THV. AARUM. 1921. H. 3—4. Kria 1921.
- Svensk Tidsskrift. Utg. av GÖSTA BAGGE och YNGVE LORENTS. Årg. XI. H. 7—8. Sthlm 1921.
- Svenska Landsbyggdes Kommunaltidning. Red. GUSTAV A. ALDÉN och JANRIK BRÖMÉ. 1921. N:r 8—9. Sthlm 1921.
- Svenska Stadsförbundets Tidsskrift. Red. HELGE LINDHOLM. Årg. 13. H. 6—7. Sthlm 1921.
- Sveriges officiella statistik. Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk år 1920. Av. K. Socialstyrelsen. — Bergshantering. Berättelse för år 1920 av Kommerskollegium. — Byggnadsverksamheten i rikets stadssamhällen åren 1918—1920 jämte översikt för åren 1904—1917. Av. K. Socialstyrelsen. Sthlm 1921.
- Tiden. Red. GUSTAV MÖLLER. 1921. N:r 4—8. Sthlm 1921.
- Tidsskrift, utg. av Juridiska Föreningen i Finland. 1921. H. 5—6. Hfors 1921.
- Tull- och Traktatkommitténs utredningar och betänkanden. VI. Svensk traktatpolitik 1816—1914. Av ARTHUR MONTGOMERY. Sthlm 1921.
- Wirtschaftsdienst Deutscher Volkswirt, herausgegeben vom Hamburgischen Welt-Wirtschafts-Archiv. 1921. N:r 40—50. Hamburg 1921.
- Översikt över det allmänna ekonomiska och sociala läget. Utarbetad inom Kommerskollegium och Socialstyrelsen med anlitande av särskilt tillkallade sakkunniga. 1921. N:r 2. Sthlm 1921.
- LUNDBORG, RAGNAR, Die gegenwärtigen Staatenverbindungen. Eine staatsrechtliche und völkerrechtliche Untersuchung. Berlin 1921.
- REUTERSKIÖLD, C. A., Föreläsningar i svensk stats- och förvaltningsrätt. III. Samhällsförfattningen. 2. Kommunalrätt. Första häftet. Uppsala 1921.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

SKÅNE

Malmö

== Samtliga fonder $\frac{1}{2}$, 1921 ==

c:a 50,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,200,000 kr.

**Brandförsäkringar,
Liv-, Livränte- och Pensions-**

m. fl. försäkringar meddelas genom bolagets huvudkontor i Malmö
och genom dess agenter å alla större platser i Sverige.

■ ■ ■

**Inbrotts-, Resgods-, Vattenskade-,
Glas-, Garanti-, Skadestånds-,
Automobil- och Ansvars-**

försäkringar meddelas av

Försäkringsaktiebolaget

MALMÖ

genom bolaget Skånes agenter.